

Fyra lärosäten, fyra roller?

IVA-projektet *Utsiktsplats forskning*

KUNGL. INGENJÖRSVETENSKAPSÅKADEMIEN

KUNGL. INGENJÖRSVETENSKAPSAKADEMIEN (IVA) är en fristående akademi med uppgift att främja tekniska och ekonomiska vetenskaper samt näringslivets utveckling. I samarbete med näringsliv och högskola initierar och föreslår IVA åtgärder som stärker Sveriges industriella kompetens och konkurrenskraft. För mer information om IVA och IVAS projekt, se IVAS webbplats: www.iva.se.

Utgivare: Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), 2017
Box 5073, SE-102 42 Stockholm
Tfn: 08-791 29 00

IVAS RAPPORTER: Inom ramen för IVAS verksamhet publiceras rapporter av olika slag. Alla rapporter sakgranskas av sakkunniga och godkänns därefter för publicering av IVAS vd.

UNDERLAGSSTUDIE (IVA-R): Inom verksamheten produceras underlagsrapporter för att belysa olika frågeställningar. Uppdrag kan till exempel ges till enskilda projektmedlemmar, forskare vid universitet och högskolor eller konsultföretag. Författarna står själva för innehållet, och IVA står inte nödvändigtvis bakom analys, slutsatser och eventuella rekommendationer. Inför publicering sakgranskas rapporten av IVA för att garantera vetenskaplighet och kvalitet.

IVA-R 505
ISSN: 1102-8254
ISBN: 978-91-7082-946-8

Projektledare: Martin Wikström, IVA
Redaktör: Lars Nilsson, IVA
Fotografier: Tomas Bergman/Luleå tekniska universitet,
Karlstad universitet, Joachim Brink/Högskolan i Halmstad
Layout: Anna Lindberg & Pelle Isaksson, IVA

Denna studie finns att ladda ned som pdf-fil
via IVAS webbplats www.iva.se

Innehåll

Förord.....	5
1. Sammanfattning	7
2. Inledning	8
Metodologiska överväganden	8
3. Högskolesektorns förutsättningar	10
Ekonomiska förutsättningar	10
Övergripande produktionsmönster	11
Potentiella positioner inom sektorn.....	17
4. Fallstudier.....	20
Karlstads universitet	20
Högskolan i Halmstad	25
Uppsala universitet	30
Luleå tekniska universitet	35
5. Jämförande publikationsanalys	40
6. Reflektioner om lärosätena	42
Sammantagna reflektioner från fallstudierna	42
Perspektiv från intervjuer.....	42
7. Högskolan och det omgivande samhället.....	47
8. Bilaga	50
Fotnoter	50
Referenser	57
Intervjuer	60
Intervjuguide – Lärosätesrepresentanter	61
Intervjuguide – Omvärldsrepresentanter	62

Förord

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) kan erbjuda en oberoende arena för kunskapsutbyte inom olika delar av samhälle och näringsliv. Vetenskapligt baserad forskning och högre utbildning har under hela akademiens snart hundraåriga existens varit centrala intresseområden. Under drygt tre år har projektet *Utsiktsplats forskning* bedrivits för att stärka diskussionen och analysen om mål och medel för svensk forskningspolitik. Det gör vi genom att tillföra nya förslag och idéer för prioriterade åtgärder från politik, forskningsfinansiärer, myndigheter och beslutsfattare inom universitet, högskolor och institut.

Från en utsiktsplats kan man få överblick över ett landskap. Det ger möjligheter att identifiera områden som av olika skäl är av större intresse än andra. Inom projektet har intresset koncentrerats på skeenden och processer som har, eller kan förväntas få, stor betydelse för det svenska forskningslandskapet. En viktig utgångspunkt vid samtliga genomförda studier har varit att basera analyser på relevanta fakta.

Merparten av den svenska högre utbildningen och en stor del av landets forskning bedrivs vid universitet och högskolor. Även om viktiga delar av forskning och innovationsverksamhet bedrivs inom näringslivet, har det huvudsakliga intresset inom projektet riktats mot aktiviteter vid lärosäten. Dessa betraktas ibland som enhetliga statliga myndigheter, vilket också indikeras av det gemensamma begreppet ”högskolan”. I själva verket finns stora skillnader mellan olika lärosäten beroende främst på ålder, storlek och vetenskaplig bredd.

I ett delprojekt har fyra lärosäten av väsentligt olika karaktär undersökts från skilda utgångspunkter. En sådan är vilka roller de olika lärosätena förväntas ha i det svenska högskolelandskapet och vilka de har i realiteten. Underlag för studien har varit såväl allmänt publicerade data om lärosätena som deras egen dokumentation i form av till exempel mål- och strategidokument och årsredovisningar samt intervjuer med företrädare för studerade verksamheter och deras omgivning.

I en separat understudie har de fyra lärosätenas finansieringsstruktur för forskning undersökts. Finansieringssituationen är som vid all annan verksamhet avgörande för såväl omfattning av den forskning som bedrivs som för dess bredd och djup. Av speciellt intresse i det nu aktuella sammanhanget har varit hur lärosätenas forskningsstrategier påverkas av finansieringsstrukturen, vilket nära sammanhänger med möjliga roller för respektive lärosäte. Ett PM om hur utvecklingskontrakt för lärosäten används i andra länder har också producerats.

Ett tack riktas till de som bidragit vid genomförandet av föreliggande studie: *Stefan Lundborg* (Karlstads universitet, numera Mittuniversitetet, huvudförfattare), *Mats Benner* (Lunds universitet, kvalitetsansvarig/rådgivare) och *Martin Wikström* (IVA, bibliometri, samarbetsmönster m.m.). Arbetet utgör ett viktigt steg mot målet att skapa en mer kvalificerad och faktabaserad diskussion om olika lärosätens framtida roller.

Rapporten är att betrakta som en beställd rapport vilket betyder att författarna står för innehållet.

Gunnar Svedberg, ordförande Utsiktsplats forskning, mars 2017

I. Sammanfattning

Denna undersökning syftar till att ge en bild av rollfördelningen inom den svenska högskolesektorn. Betoningen är på de förväntningar som finns på olika typer av lärosäten och vilka utfall och effekter som lärosätenas verksamhet ger upphov till. Fokus för rapporten är fallstudier av fyra lärosäten – Uppsala universitet, Luleå tekniska universitet, Karlstads universitet samt Högskolan i Halmstad – som vart och ett tillhör en grupp av lärosäten med varierade förutsättningar. Avsikten är att fallstudierna ska ge en bild av bredden i lärosätenas olika roller. Men resultaten ska inte ses som generaliserbara för grupper av lärosäten. Rapporten tar heller inte ställning till om styrnings- och resursfördelningssystemet är bra eller dåligt.

Tre aspekter är centrala för fallstudierna: verksamhetsgren, verksamhetens syfte och de arenor man verkar på. Baserat på verksamhetsgren går det att se i vilken utsträckning lärosätet ägnar sig åt utbildning och forskning. Utifrån syfte syns vad lärosätet ägnar sig åt inom utbildning respektive forskning. Arenor beskriver de nivåer – regionalt, nationellt, internationellt – inom vilka lärosätena verkar. Studien utgår från en övergripande frågeställning om lärosätenas samhälleliga roller och betydelse, samt två preciserade frågeställningar som var för sig inriktar sig på förväntningarna på lärosätena, respektive utfallet av verksamheten.

Undersökningen har genomförts med utgångspunkt från tidigare studier inom området, lärosätenas dokumentation i strategi- och måldokument, samt årsredovisningar, offentlig statistik, analys av vetenskapliga publikationer samt intervjuer med företrädare för lärosätenas ledningsfunktioner och med aktörer från deras omvärld. Utifrån dessa källor beskrivs högskolesektorns allmänna förutsättningar, och därpå de fyra lärosätenas specifika förutsättningar.

En generell observation är att högskolesektorn i hög utsträckning formas av externa förväntningar, krav och förutsättningar. Lärosätenas strategiska positionering är i väsentlig grad en spegling av dessa förväntningar, snarare än resultatet av egna, aktiva ambitioner. Trots en uttalad ambition att frigöra lärosätena från detaljstyrning av finansiering, organisation och ledning, kvarstår ett visst mönster av reaktivitet. Ambitionen från såväl statsmakten, finansierare som lärosätena själva är att högskolorna ska bli mer profilerade men det verkar inte som om styr- och finansieringssystemet gynnar detta fullt ut.

De fyra studerade lärosätena är olika i många avseenden, vilket exempelvis illustreras av publikationsmönstren. Samtidigt framträder en viss likhet i lärosätenas strategiska tillvägagångssätt, där förutsättningar i deras omgivningar till väsentlig del präglar verksamheten. Lite förenklat kan man säga att lärosätena har ett mycket brett utbildningsuppdrag, vilket till stor del formas av en lokal och regional rekrytering av studenter. De utbildas för en regional arbetsmarknad. Inriktningen på forskningen är i stor utsträckning formad av samspelet med externa finansierare och deras intressen. Basanslaget för forskning är i vissa fall för litet för att medge en tydlig och spetsig lärosätesstrategi för forskning. Samverkansuppgiften är relativt uniformt utformad, med likartade arbetsformer, strukturer och mål. Dessa omständigheter begränsar handlingsutrymmet för lärosätenas försök att hålla ihop verksamheterna och ge dem en så sammanhållen ram som möjligt.

Utbildningsverksamheten är det kanske allra tydligaste exemplet på omgivningens förväntningar. Den är ofta starkt orienterad mot regional kompetensförsörjning, inte minst mot offentlig sektor. Forskningen styrs på samma sätt av orienteringen mot olika typer av finansierare. Lärosätenas samlade ramar styrs – kanske föga förvånande – av statsmakterna genom reglering, utvärderingssystem och varierande anslags-tilldelning.

2. Inledning

Högskolesektorn är föremål för olika förväntningar och ska fylla åtskilliga roller i samhället. Bland dess uppgifter finns det Humboldtska kunskapssökandet,¹ säkrandet av arbetsmarknadens kompetensförsörjning,² tillväxtdrivande innovationsarbete³ och olika insatser för att stärka policyområden som står inför nya utmaningar.⁴ Tidigare uppdrag tenderar att ligga kvar hos lärosätena även efter att nya tillförts, snarare än att gamla uppdrag ersätts av nya.⁵ De olika målsättningar som ingår i denna bredd av uppdrag är inte alltid helt kompatibla med varandra.⁶ Detta är delvis en naturlig följd av att högskolepolitiken påverkas av flera regeringsdepartement och många andra aktörer som inte nödvändigtvis samordnar sina perspektiv.⁷

Denna rapport syftar till att studera hur några läro-

säten, Uppsala universitet (UU), Luleå tekniska universitet (LTU), Karlstads universitet (KAU) och Högskolan i Halmstad (HH), påverkas av sina villkor och vilka sorters resultat som genereras. Hur ser deras samhällsroller ut?

Rapporten ska ses som ett inspel och underlag i diskussionen om lärosätenas situationer och roller i samhället. Av utrymmes- och tidsskäl har det inte varit möjligt att adressera alla relevanta frågor. Exempelvis behövs djupare analyser av lärosätenas ekonomiska situation och lärosätenas alla uppdrag från staten. Rapporten tar inte heller ställning i frågan om hur styr- och resurssystemet bör vara utformat.

METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN

Förväntningar på verksamheten finns bland annat hos lärosätena själva, hos allmänheten, hos olika organisationer samt hos uppdragsgivaren – staten. Avsikten med rapporten är att den ska ge en bild av variationsbredden i de roller som lärosätena intar och förväntas inta. Förhoppningen är att de studerade lärosätena ska illustrera olika sorters högskolors roller i samhället.

Vad gäller de samhälleliga rollerna kan dessa anta många former, i regel anknutna till någon av lärosätenas huvudverksamheter: *utbildning* och *forskning*. Dessa områden omfattar mer eller mindre all verksamhet vid universitet och högskolor i Sverige.⁸

För att kunna bedöma frågan om lärosätenas betydelse är det nödvändigt att beakta syftet med den verksamhet som bedrivs, och det kan här vara gångbart att ta utgångspunkt i om den primärt bedrivs som egenvärde, eller om den primärt utgör ett verktyg för att uppnå något annat mål, såsom kompetensförsörjning eller tillväxtfrämjande innovation.⁹

Det finns åtminstone tre aspekter på lärosätenas samhälleliga roller och betydelser: verksamhetens art med hänsyn till utbildning och forskning, verksamhetens *syfte* med avseende på interna eller externa värden och verksamhetens *arena* med hänsyn till lokalisering och berörda aktörer. Dessa faktorer behöver belysas från två håll, utifrån *förväntningar* på

vilka roller lärosätena ska fylla och utifrån de faktiska *effekter* som deras verksamhet får. I de fall någon betydelsefull del av lärosätenas verksamhet, eller förväntningar på dessa, faller utanför dessa frågeställningar behöver även detta belysas.

Den övergripande frågeställningen gäller olika typer av lärosäten, och frågan är då vad som definierar en viss typ av lärosäte. Eftersom lärosätenas förutsättningar, genom deras status som statliga myndigheter¹⁰ i hög utsträckning styrs av statsmakternas perspektiv på verksamheten är utgångspunkten här att anknyta till den indelning av sektorn som gjordes i budgetpropositionen för 2016. Regeringen indelade då, i anslutning till fördelningen av anslag för forskning och forskarutbildning, lärosätena i tre grupper: *nya universitet*, *övriga universitet* samt *högskolor*.¹¹

Om man dessutom indelar gruppen *övriga universitet* i *fackinriktade* och *stora och breda* sådana överensstämmer indelningen även med den mer eller mindre konventionella uppfattningen om skiljelinjerna inom sektorn.¹² Det innebär dock inte att hela bredden av lärosätenas olika förutsättningar kan fångas upp – exempelvis kan denna indelning inte ta hänsyn till särarten hos de konstnärliga högskolorna, försvarshögskolan eller liknande. Indelningen kan fånga flera stora vattendelare i sektorn, men inte alla, och avsikten är således i första hand att peka på förekomsten av

Tabell 1: Indelning av analysenheter

Sektor	Indelning	Urval för djupstudier
Högskolor och universitet	Stora och breda universitet	Uppsala universitet (UU)
	Fackinriktade universitet	Luleå tekniska universitet (LTU)
	Nya universitet	Karlstads universitet (KAU)
	Högskolor	Högskolan i Halmstad (HH)

en stor variation snarare än att definiera spännvidden för denna.

För att åstadkomma en bild av variationen av roller som finns bland lärosätena genomfördes en närmare granskning av ett specifikt lärosäte inom varje grupp. Urvalet framgår av tabell 1.

Urvalet av lärosäten är avsett att belysa variationen i de lärosätesspecifika förutsättningarna, samtidigt som förhoppningen är att varje exempel i något avseende ska kunna illustrera vilka förutsättningar som kan gälla för lärosätena i ”sin” grupp. Avsikten är *inte* att dessa lärosäten ska ses som generellt representativa vare sig för grupperna eller för sektorn som helhet – tanken är alltså inte att åstadkomma generaliserbar kunskap om hela sektorns funktionssätt, utan att visa på variationen bland lärosätena och spåra vilka typer av mekanismer som kan vara betydelsefulla för olika typer av lärosäten.¹³

Vi samlade in två typer av data: uppgifter om relevanta aktörers uppfattningar, vilket erhöles genom olika former av dokument och intervjuer, och uppgifter om verksamheternas praktiska inriktning, vilket erhöles genom dokumentation, officiell statistik och genom intervjuer. För att bedöma vilka aktörer som

i sammanhanget är (mest) relevanta utgick undersökningen från de studerade lärosätena; utifrån de data som insamlades från och om dessa spårades större samverkanspartner och liknande aktörer som i hög utsträckning påverkar eller påverkas av lärosätenas verksamhet.¹⁴ Vetenskaplig produktion och samverkan har studerats genom kartläggningar i internationella databaser.

Praktiskt genomfördes undersökningen i flera faser – inventering av tidigare undersökningar, analyser av dokument och statistik, intervjuer – där varje fas innehöll element av två preciserade frågeställningar som utgjorde nedbrytningar av den övergripande frågeställningen:

1. Vilka förväntningar verkar de utvalda lärosätena ha på den egna verksamheten, och hur förhåller sig dessa gentemot förväntningar och krav som identifierats i deras omgivning?
2. Hur uppfattar vi att lärosätenas faktiska verksamhet och resultat ser ut, utifrån verksamhetsgren, syfte och arena?

3. Högskolesektorns förutsättningar

EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Sett som en helhet kan den svenska högskolesektorn redovisa en förhållandevis stadig intäktsökning under flera år, även i relation till kostnadsökningarna.¹⁵ Tillströmningen av medel har haft en snabbare takt än lärosätenas förmåga att förbruka dem, och detta har bland annat bidragit till en ansamling av oförbrukade bidrag. När Riksrevisionen genomförde en granskning av dessa under 2011 uppskattade man att det 2009 fanns oanvända forskningsmedel som skulle kunna täcka hela sektorns förbrukning av externa forskningsbidrag under ett år.¹⁶ Denna utveckling har även fortgått därefter, om än i något svagare takt. Under 2014 uppgick lärosätenas totala oförbrukade bidrag till 17 miljarder kronor.¹⁷

Till sektorns förutsättningar hör dock att alla medel inte är likvärdiga; i grunden indelas de i två verksamhetsgrenar – utbildning och forskning – och medel för den ena får inte användas för att finansiera verksamhet inom den andra.¹⁸ Ett lärosäte som har ett överskott av forskningsmedel kan därmed ändå dras med ett underskott inom utbildningsverksamheten, utan att det ena kan kompensera för det andra. Till detta hör också att ökningen på senare år till största delen kan hänföras till forskningsverksamheten.¹⁹

Externa medel kan inte heller utgöra en fullgod kompensation för mindre basanslag – tvärtom kan en hög externfinansieringsgrad utgöra ett strukturproblem för verksamhetens finansiering, detta då de friare anslagsmedlen i viss mån tenderar att bindas upp i samfinansiering av externfinansierade projekt.²⁰ Andelen av forskningsintäkterna som utgörs av externa medel har ökat över tid, och utgjorde 2014 en lika stor andel som de direkta statsanslagen.²¹

Även om sektorn på totalnivå alltså kan vara relativt välfinansierad gäller detta inte nödvändigtvis för alla delar av verksamheten – hur medlen fördelas mellan intäktsposter har betydelse för deras påverkan på lärosätenas manöverutrymme. Därutöver är lärosätena ekonomiskt fristående från varandra, och finansieringsmönstret på totalnivå inom sektorn återspeglar därmed inte nödvändigtvis det enskilda lärosätets förutsättningar.

Det tydligaste mönstret är här att lärosätena är så olika stora. De fem mest välfinansierade lärosätena svarade under 2015 ensamma för nästan hälften av hela sektorns intäkter. Spannet för de statliga lärosätenas totala intäkter löpte under samma år mellan 7,5 miljarder kronor för Lunds universitet och 73 miljoner kronor för Gymnastik- och idrottshögskolan. Medelvärdet för lärosätena var cirka 2 miljarder kronor och medianvärdet cirka 870 miljoner kronor.²² I relation till de fyra grupperna av lärosäten (se föregående kapitel) kan man se en allmän koncentration av medel vid de stora och breda respektive de fackinriktade universiteterna och en särskild koncentration av just forskningsmedel. Inom dessa två grupper utgör forskningsmedlen en stor majoritet av intäkterna medan grundutbildningsmedlen utgör majoriteten vid högskolorna samt de nya universiteterna.²³ I viss mån kan detta sägas vara en naturlig följd av att högskolorna inte äger allmän rätt att bedriva forskarutbildning i egen regi, men denna förklaring äger inte samma intuitiva rimlighet för de nya universiteterna. Expansionen av examensrätter för forskarutbildning bland högskolorna har heller inte lett till någon motsvarande tilldelning av ytterligare forskningsmedel.²⁴

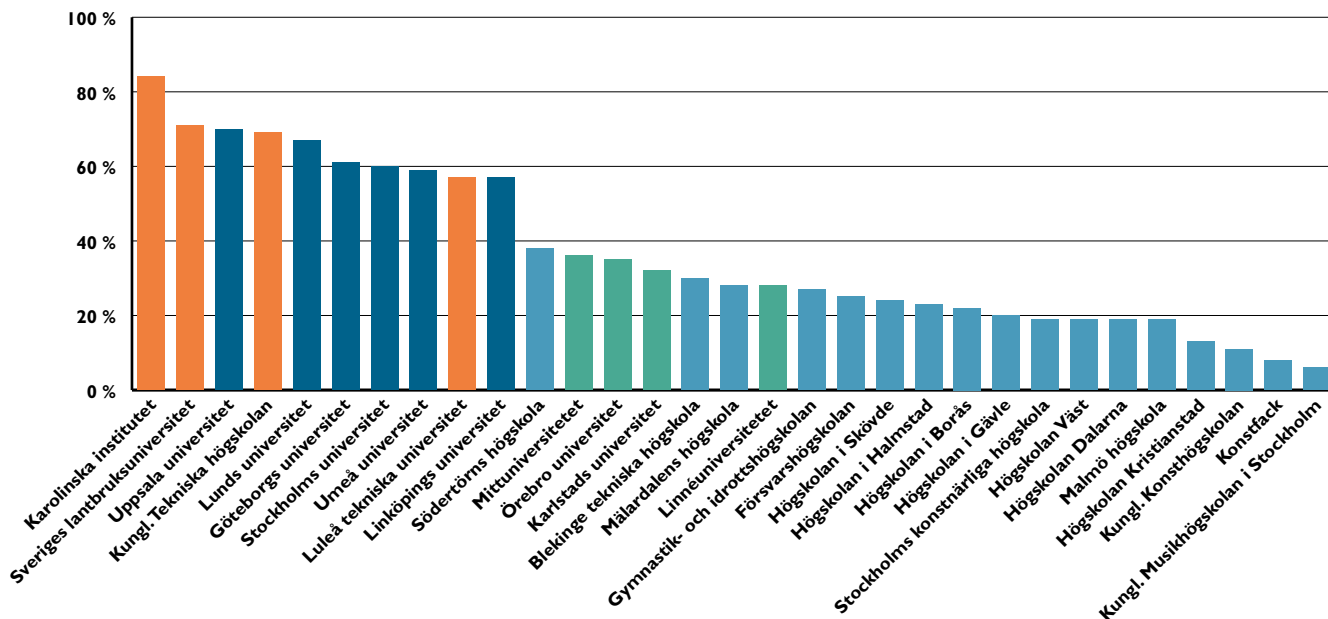
Även om betydande variationer förekommer inom de olika lärosätesgrupperna, inte minst mellan högskolorna, tenderar dessa att formera mer eller mindre sammanhängande kluster. Särskilt avståndet mellan de lärosäten som brukar karaktäriseras som ”äldre” respektive ”yngre” är betydande. Såväl i relativa som i absoluta termer är forskningsverksamheten, mätt som intäkter, större vid de stora och breda respektive fackinriktade universiteterna än bland de nya universiteterna och högskolorna.

Stora och breda universitet är markerade med blått, fackinriktade universitet med rött, nya universitet med grönt och högskolor med grått.

Det omvända gäller dock inte för utbildningsverksamheten. Den grupp som har störst andel intäkter kopplade till utbildning är högskolorna, men dessa stod endast för en fjärdedel av sektorns totala intäkter för grundutbildning under 2015. De stora och breda

Figur 1: Andel forskningsmedel av totala intäkter 2015 bland statliga universitet och högskolor i Sverige.²⁵

Stora och breda universitet är markerade med mörkblått, fackinriktade universitet med orange, nya universitet med grönt och högskolor med ljusblått.

universiteten mottog nära hälften.²⁶ Detta motsvarar den fördelning som utredningen om högskolans utbildningsutbud fann för produktionen av helårsstudenter bland lärosätena under 2013.²⁷

Redan här finner man därmed förhållandevis tydliga skillnader i lärosätenas ekonomiska förutsättningar. Det finns en betydligt större tonvikt på forskningsmedel bland de stora och breda respektive fackinriktade universiteten än bland de nya universiteten och högskolorna, såväl vad gäller det förhållandevis fria statsanslaget som vad gäller de externa medlen. För lärosäten med lägre tilldelning av statsanslag begränsas också möjligheten att erhålla externa medel av att vissa finansierare kräver samfinansiering via basanslaget. Sådan samfinansiering anses också be-

gränsa möjligheterna att använda anslaget till egna satsningar.²⁸ De forskningstunga lärosätena tenderar också att ha större framgångar i stora statliga satsningar, såsom de strategiska forskningsområdena,²⁹ medan forskningsfinansieringen för de nya universiteten har varit mer orienterad mot tillämpningsinriktade regionala aktörer och KK-stiftelsen.³⁰ Eftersom de olika typerna av medel ofta är mer eller mindre öronmärkta för specifika typer av verksamhet innebär finansieringsmönstret att lärosätena, om inte annat, har mycket olika förutsättningar att uppfylla olika sorters roller, där de stora och breda respektive fackinriktade universiteten kan ta större plats i forskningsproduktionen, speciellt utanför de regionala arenorna.

ÖVERGRIPANDE PRODUKTIONSMÖNSTER

De ekonomiska förutsättningarna utgör dock bara en del av ramarna för lärosätenas möjligheter, och ger heller ingen direkt information om hur verksamheterna är orienterade.

De lärosäten som studeras i denna rapport är som redan nämnt relativt olika i exempelvis inriktning, storlek och publikationsmönster. Det svenska hög-

skolesystemet har dock, i relation till andra länder, beskrivits som relativt homogent.³¹ När Riksrevisionen 2011 granskade lärosätenas forskningsstrategier fann man att de var tämligen likartade, att de var brett formulerade och att deras prioriteringar tenderade att sammanfalla med angivna satsningar i forskningspropositionerna. Ett konkret exempel på detta

utgjordes av att flertalet av de granskade lärosätena lyfte satsningar på starka forskningsmiljöer och excellenta forskare.³² Förhållandet bekräftas även av vittnesmål från sektorn, där till exempel Janerik Gidlund, före detta rektor vid Örebro universitet, konstaterat att viktiga orsaker står att finna i finansieringsstrukturen och de statliga kvalitetsgranskningarna.³³ Profilerings anses förknippat med ett risktagande, vare sig det gäller profilering inom eller mellan verksamhetsgrenar.³⁴

En orsak till detta ligger i en riskspridningstanke, där en långt gången profilering skulle kunna leda till ökad känslighet för inkomstkällorna. Inom utbildningsverksamheten blir det exempelvis rationellt för lärosäten att bedriva verksamhet inom likartade breda, stabila och inkomstbringande områden.³⁵ De flesta av lärosätena har en gemensam uppsättning av huvudsakligen professionsorienterade utbildningar.³⁶ Ett varnande exempel på riskerna med profilering ur detta perspektiv, som ibland lyfts, är Blekinge tekniska högskolas satsning på IT-utbildningar när den så kallade IT-bubblan sprack.³⁷ En annan faktor som har lyfts som bidragande till den relativa likheten är arvet från den enhetliga strukturen för högre utbildning som infördes 1977.³⁸ När lärosätena talar om sina profiler saknas ofta en gemensam bild av vad profilering egentligen innebär. Ibland utmynnars den i första hand i en beskrivning av den befintliga verksamheten snarare än en medveten inriktning.³⁹

Denna bild av viss likriktning till trots, anger en undersökning från 2012 att lärosätenas rektorer i allmänhet ser ökad profilering bland lärosätena som önskvärd. Hindret, menade vissa, finns inte i viljan, utan i att kvalitets- och rankingssystemen är uppbyggda utifrån tanken att alla lärosäten ska vara heltäckande: profilering medför därmed inga tydliga vinster.⁴⁰ I en diskussion om den svenska utbildningspolitiska debatten poängterar Mikael Alexandersson, tidigare rektor vid Högskolan i Halmstad, att inställningen såväl från sektorn, representerad av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), som från regering och granskningsmyndigheter är tämligen samstämmig – profilering är såväl önskvärd som nödvändigt för den svenska högskolesektorn.⁴¹

Det är naturligtvis inte heller så att profilering inte förekommer, och att verksamheten bara skiljer sig åt mellan lärosätena i omfattningen. Dock tycks den förekommande profileringen i någon mån samvariera med omfattningen, och det finns en viss likriktning inom vissa grupper av lärosäten. Ofta grupperar sig lärosätena i kluster som liknar de grupper som denna rapport tar sikte på. Inom SUHF har man noterat att ambitionen vid stora lärosäten tenderar att vara byggandet av generell internationell konkurrenskraft, medan ambitionen vid mindre lärosäten kan kretsa kring specialisering inom begränsade områden – exempelvis genom positionering som en professionshögskola.⁴² För vissa lärosäten, såsom de konstnärliga

högskolorna, är också sådan positionering i någon utsträckning given redan i förutsättningarna.

I viss mån tycks på detta sätt skillnader mellan lärosäten vara ett resultat av deras politiska arv, och vad det övergripande syftet med deras uppbyggnad var. Så återspeglas exempelvis det regionalpolitiska syftet med upprättandet av de nya universiteterna i den tidigare nämnda kopplingen till regionala aktörer och KK-stiftelsen som dominerande forskningsfinansiär, medan tanken med sentida satsningar på de stora universiteterna ofta har varit att bygga nationell och internationell konkurrenskraft.⁴³ Man kan i modern tid identifiera tre perioder med olika syn på forskningens roll i samhället, som var och en har varit tongivande. Den första av dessa, pågående mellan andra världskrigets slut till mitten av 1960-talet, karaktäriserades av en tilltro till den fria forskningens nytta. Denna övergick i en period som karaktäriserades av en mer aktiv styrning av forskningen för att lösa samhällsproblem. Efter 1980 övergick denna i en tredje period som innebar en starkare betoning på samverkan och nyttiggörande. När en ny period har inletts har dock inte de gamla strukturerna ersatts, utan snarare byggts på med nya lager.⁴⁴ Utvecklingen tycks harmoniera med en relativt sett starkare fokusering på samverkansorienterad forskning vid nya lärosäten, och en större fokusering på offentligt finansierad och friare forskning vid de lärosäten som är äldre. Det bör dock noteras att samverkan kan ta många former och också förekommer vid äldre lärosäten.

Skillnaderna mellan lärosätena manifesterar sig, i relation till detta, framför allt på två sätt. Det ena är just verksamhetens omfattning (och den relativa betoningen på utbildning och/eller forskning), och det andra är verksamhetens fokusering på akademiska (inneboende) eller samhällsrelaterade (externa) värden. För forskningsverksamheten finns denna skiljelinje i första hand uttryckt i relationen mellan vad som kanske skulle kunna beskrivas som ”teoriutveckling” respektive ”tillämpning”, där det förstnämnda innebär fokus på publicering i traditionella vetenskapliga kanaler och det sistnämnda innebär större fokus på innovation och samverkan. För utbildningsverksamheten kan skiljelinjen på samma sätt kanske formuleras som förhållandet mellan ”bildning/kunskap” och ”kompetensförsörjning/användande av kunskap”.

Utbildningsproduktion

Vad gäller verksamhetens omfattning har vi redan tidigare behandlat det inbördes förhållandet mellan verksamhetsgrenarna i termer av intäktsposter. Minst lika intressant kan det dock vara att granska utfallet av detta. Beträffande utbildningsvolymerna kan man se att de stora och breda universiteterna med god marginal är störst vare sig det gäller fristående kurser, yrkesprogram eller generella program. Vad gäller konstnärliga program når de stora lärosätena en andraplats, vilket är en följd av att det bland högskolorna finns ett litet

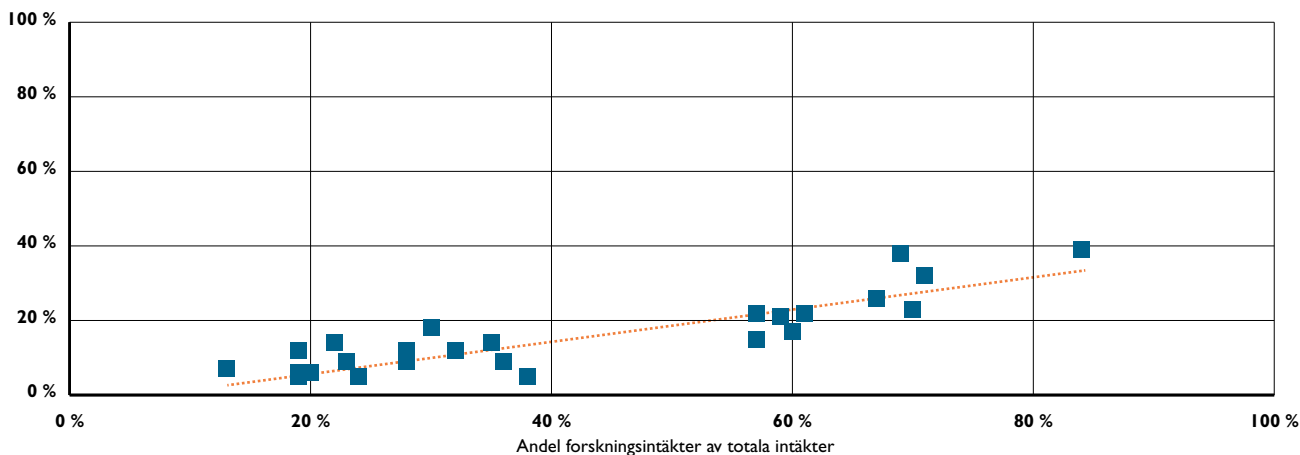
Tabell 2: Studentvolymmer som funktion av lärosätetyp, nivå och typ av utbildning

Indelning	Fristående kurser	Yrkesprogram	Generella program	Konstnärliga program	Totalt
Stora och breda universitet	39 897	58 323	35 168	1 157	134 545
Grundnivå	34 980	42 767	24 249	770	102 766
Avancerad nivå	4 709	14 455	10 108	353	29 625
Ej klassad nivå	208	1 101	811	34	2 154
Fackinriktade universitet	2 828	18 629	6 564	290	28 311
Grundnivå	1 752	14 281	2 571	275	18 879
Avancerad nivå	1 075	3 980	3 862	15	8 932
Ej klassad nivå	1	368	131		500
Nya universitet	8 668	16 215	10 594	236	35 713
Grundnivå	8 025	13 919	9 445	219	31 608
Avancerad nivå	620	2 204	959	13	3 796
Ej klassad nivå	23	92	190	4	309
Högskolor	15 219	24 776	24 178	1 255	65 428
Grundnivå	14 053	21 931	21 782	887	58 653
Avancerad nivå	1 149	2 766	2 145	343	6 403
Ej klassad nivå	17	79	251	25	372
Grand Total	66 612	117 943	76 504	2 938	263 997

Figur 2: Samvariation mellan andel utbildning på avancerad nivå och andel forskningsintäkter.⁴⁷

Lärosäten med färre än 1 000 helårsstudenter – främst de konstnärliga högskolorna – har uteslutits ur beräkningen. Detta för att små volymvariationer hos dessa får stora procentuella effekter och för att de aktuella högskolorna också drivs med speciella förutsättningar.

Andel helårsstudenter på avancerad nivå

antal konstnärliga högskolor vars utbildningsproduktion är närmast helt orienterad i denna riktning. Till sammanhanget hör även att övriga lärosäten har svårare att bedriva omfattande utbildningsverksamhet inom de konstnärliga områdena.⁴⁵

Det är svårt att ur den offentliga statistiken avgöra syftet med en viss utbildning – bildning, fortbildning,

vidareutbildning, yrkeslivsförberedelse eller annat – eftersom det i grunden är en perspektivfråga snarare än någon synlig formfråga.⁴⁶ En indikator som ibland används för att illustrera utbildningsverksamhetens inriktning är andelen fristående kurser, då dessa ofta lämpar sig bättre än fullständiga utbildningsprogram för kortare kompetensutvecklingsinsatser och

intressebaserade studier. Man kan observera att den relativa betoningen på fristående kurser och utbildningsprogram är tämligen likartad för tre av de fyra grupperna, med ett spann på mellan 70 och 77 procent programstudenter för stora och breda universitet, nya universitet och högskolor. De fackinriktade universiteten skiljer ut sig med en andel programstudenter motsvarande 90 procent. Utrymmet för fristående kurser – och därmed utrymmet för kortare insteg i högskoleutbildningen – är därmed relativt litet hos dessa.

Vad gäller utbildningsnivåerna sammanfaller skiljelinjen väl med grupperingen av lärosätena som forskningstunga eller utbildningstunga. Bland såväl högskolorna som de nya universiteten återfinns cirka 10 procent av helårsstudenterna på avancerad nivå, medan motsvarande andel för de stora och breda respektive fackinriktade universiteten är 22 respektive 32 procent. En regressionsanalys visar en tämligen stark samvariation mellan just andelen forskningsintäkter och andelen helårsstudenter på avancerad nivå.

Lärosäten med färre än 1000 helårsstudenter – främst de konstnärliga högskolorna – har uteslutits ur beräkningen. Detta för att små volymvariationer hos dessa får stora procentuella effekter och för att de aktuella högskolorna också drivs med speciella förutsättningar.

Vad gäller omsättningen från registrerade studenter till presterade högskolepoäng är förhållandet komplext, men varierar i första hand beroende på utbildningsutbudets sammansättning snarare än på lärosätet i sig; en hög andel fristående kurser respektive distansstudier är kopplat till lägre prestationsgrad.⁴⁸ Ett sätt att närma sig de studenter som lämnar högskolan med fullgjorda utbildningar är att granska utfärdade examina. Detta är inte ett perfekt mått eftersom examensuttag är studentinitierat, och det är inte alla som slutför sina utbildningar som tar ut sina examina.⁴⁹ På grund av att det finns många olika sätt att kvalificera sig för någon typ av examen är det dessutom svårt att avgöra hur stor andel av de studenter som skulle kunna ta ut en examen som också gör det, och det finns få tillgängliga undersökningar. Högskoleverket genomförde dock en enkätundersökning 2010 som indikerar att i alla fall tio procent av de tidigare studenterna som inte tar ut sin examen ändå har slutfört sina utbildningar.⁵⁰

Om man ändå granskar lärosätenas examensvolymer, ser man att det övergripande mönstret – kanske föga förvånande – är likartat läget för helårsstudentvolymer. De stora och breda universiteten utgör utan konkurrens den största gruppen. Något förvånande är kanske att de fackinriktade universiteten, som i helårsstudentvolymer hade en tämligen stark koncentration bland yrkesprogrammen, utfärdar fler generella examina än yrkesexamina. Det finns sannolikt flera delorsaker till detta. En är att det i Sverige är möjligt att ta ut flera examina med bas i samma högskolepoäng. Det är alltså möjligt för studenter som

har läst ett yrkesprogram att ta ut både en yrkesexamen och en generell examen för samma utbildning, exempelvis en sjuksköterskeexamen och en kandidatexamen i omvårdnad. En annan orsak kan vara att studenter som avviker från yrkesprogrammets ordinarie studiegång inte alltid möter kraven för att ta ut en yrkesexamen, och de kan då istället ta ut en generell examen som har mindre specifika krav. Ett exempel kunde vara en civilingenjörstudent som avbryter sina studier efter tre år, och tar ut en kandidatexamen i ett relaterat huvudområde.

Tydligt är dock att de examina som resulterar från utbildningen inte alltid motsvarar vad som intuitivt kan förväntas utifrån studentvolymerens fördelning. Detta ligger väl i linje med vad Högskoleverket fann vid den tidigare nämnda undersökningen om studenter som inte hade tagit ut sin examen: för vissa av yrkesutbildningarna var det vanligt att studenter som inte tog den förväntade examen antingen tog en generell examen istället, eller hade fått ett arbete innan slutförd utbildning och därför inte fullföljde studiegången.⁵¹ Även om de fackinriktade universiteten i sitt utbildningsutbud är starkt inriktade mot yrkesutbildningar, tycks detta inte ge samma utslag i utfärdade examina.

Universitetskanslersämbetet genomför vartannat år en undersökning som tar sikte på vad som händer med de studenter som har tagit examen från ett visst lärosäte. I korthet kan resultaten från den senaste upplagan sammanfattas som att de skillnader som förekommer mellan lärosätena i allmänhet är hänförliga till variationer i utbildningsutbudets sammansättning; med få undantag är alumnernas ställning på arbetsmarknaden den förväntade för lärosätet.⁵³

En annan intressant variabel är dock om alumnernas arbeten ligger i linje med vad som kunde förväntas efter deras utbildningar – om alumnen erhåller ett arbete som denne också hade kunnat utföra utan sina studier är inte mycket vunnet med utbildningstiden. Det är ofta svårt att entydigt peka på om ett specifikt arbete är relevant för en viss utbildningsinriktning, inte minst för generella examina där arbetsmarknaden kan vara tämligen bred och odefinierad. Inom ramen för SCB:s standard för svensk yrkesklassificering (SSYK) är det dock möjligt att separera arbeten som torde motsvara de högskoleutbildades allmänna kompetensnivå från övriga, genom att slå samman yrken inom grupperna *ledningsarbete*, *arbete som kräver teoretisk specialistkompetens* samt *arbete som kräver kortare högskoleutbildning*. Dessa grupper utgör tillsammans de typer av arbeten som i regel kan kräva högskolekompetens, medan övriga grupper normalt inte gör det. Med en sådan sammanslagning gestaltar sig yrkesfördelningen ett år efter examen för alumner från 2012 enligt tabell 4.

Vi kan se att de allra flesta av de som får ett arbete efter examen också får ett kvalificerat sådant, i den meningen att det kräver någon typ av specialistkompetens som alumnen sannolikt inte hade haft utan sin

Tabell 3: Antal utfärdade examina 2015 per lärosäteskategori och examenskategori.⁵²

Lärosäteskategori	Yrkesexamina	Generella examina	Konstnärliga examina	Totalt
Stora och breda universitet	15 103	22 761	473	38 337
Fackinriktade universitet	4 723	5 169	58	9 950
Nya universitet	4 301	5 010	75	9 386
Högskolor	6 832	10 432	365	17 629
Totalt	30 959	43 372	971	75 302

Tabell 4: Andel alumner med arbetsuppgifter för vilka det bedöms behövas högskoleutbildning ("kvalificerade") ett år efter examen (examinerade) 2012.⁵⁴

Lärosäteskategori	Alumner med "kvalificerade" arbeten	Totalt antal alumner exkl. okända	Andel med kvalificerade arbeten
Stora och breda universitet	15 699	17 768	88 %
Fackinriktade universitet	3 390	3 724	91 %
Nya universitet	5 047	5 880	86 %
Högskolor	8 181	9 597	85 %
Totalt	32 317	36 969	87 %

Tabell 5: Andel alumner som arbetar i lärosätets hemlän ett år efter examen, bland examinerade 2012.⁵⁵

I tabellen nedan illustreras andelen alumner som arbetar i det län där lärosätet har sitt huvudsakliga säte. För vissa lärosäten är detta inte helt enkelt att avgöra, eftersom de har verksamhet i flera län – och Linnéuniversitet, Mittuniversitet samt Mälardalens högskola har därmed tilldelats två hemlän vardera. Sveriges lantbruksuniversitet har helt uteslutits ur jämförelsen, eftersom verksamheten är alltför spridd för att någon meningsfull jämförelse ska kunna göras.

Lärosäteskategori	Kvarvarande alumner	Totalt antal alumner exkl. okända	Andel kvarvarande
Stora och breda universitet	12 576	21 248	59 %
Fackinriktade universitet	2 905	4 060	72 %
Nya universitet	3 154	6 803	46 %
Högskolor	7 579	11 288	67 %
Totalt	26 214	43 399	60 %

utbildning. Vi kan också se att det finns vissa skillnader mellan lärosätena, där de fackinriktade universiteten uppvisar högst andel alumner med kvalificerade arbeten. Detta är sannolikt delvis kopplat till skillnader i lärosätenas utbildningsutbud, där merparten av utbildningsutbudet vid de fackinriktade universiteten är riktat mot områden där arbetsmarknaden har brist på kompetens. Möjligen är en del av skillnaden också kopplad till lärosätets geografiska placering, där lärosäten i storstadsområden kan ha bredare och flera kopplingar till arbetsmarknaden. Ett visst stöd för ett sådant resonemang ser man om man vänder på perspektivet till att istället ta sikte på det län där alumnerna arbetar.

En viss skillnad finns i andelen alumner som stannar kvar i länet där de sannolikt har genomgått sin utbildning – andelen är störst hos de fackinriktade universiteten. Intressant är dock att den är nästan lika stor bland högskolorna, vilka också är de lärosäten som (med liten marginal) uppvisar lägst andel alumner med kvalificerade arbeten. Högskolorna är tämligen väl spridda över landet, där vissa av dem är placerade i storstadsområden och andra inte. De högskolor som befinner sig i storstadsregionerna uppvisar i allmänhet också mycket höga andelar kvarvarande alumner, där exempelvis andelen för Högskolan Väst uppgår till 88 procent. Högskolan Väst uppvisar också samma andel inom kvalificerade arbeten.

En försiktig slutsats av dessa två perspektiv på alumnernas placering på arbetsmarknaden kan därför vara att en mer koncentrerad verksamhet, respektive en placering i starkare arbetsmarknadsregioner, tenderar att hänga samman med en högre andel alumner i kvalificerade arbeten. Detta förefaller också intuitivt rimligt, speciellt i ljuset av att lärosäten med koncentrerad verksamhet tenderar att orientera sig mot yrkesexamensutbildningar av olika slag.

En ytterligare slutsats kan vara att lärosäten som befinner sig i storstadsområdena i högre utsträckning tenderar att i praktiken utbilda för den regionala arbetsmarknaden än lärosäten som befinner sig i mer glesbefolkade regioner. Även detta är intuitivt rimligt, givet att storstadsområdena också tenderar att ha en bredare och mer gynnsam arbetsmarknad för alumnerna och således ett större utbud av potentiella tjänster som kan locka dem att stanna. Det talar dock möjligen emot den konventionella uppfattningen om att mindre lärosäten som befinner sig längre ifrån storstadsområdena har starkare regional förankring i verksamheten.

En reservation vad gäller ovanstående resonemang är att jämförelserna ovan har uteslutit alumner med okänd hemvist på arbetsmarknaden. Ofta, men inte alltid, innebär detta att de arbetar utomlands. Jämförelsen tar därmed inte alls hänsyn till den internationella arbetsmarknaden, och säger ingenting om hur de olika lärosätena utbildar mot denna.

Forskningsproduktion

Forskningsverksamhetens utfall är inte fullt lika enkel som utbildningsverksamheten att beskriva ur ett statistiskt perspektiv; det finns ingen verkligt accepterad form av mätning för vetenskaplig produktion. Det vanligaste alternativet torde dock vara bibliometri, och sådan används för jämförelsen mellan de fyra här studerade lärosätena. Det bär dock med sig ett antal svårigheter. Bland dessa ingår såväl principiella svårigheter som att vetenskapliga artiklar inte är det enda relevanta uttrycket för forskningsproduktion, som praktiska svårigheter som att publiceringstraditioner ser ut på olika sätt inom olika fält, och att det inte finns någon enskild datakälla som på ett likvärdigt sätt kan mäta produktionen inom alla dessa. De flesta bibliometriska analyser håller sig till tidskriftsartiklar, vilket innebär att man bland annat missar stora delar av produktionen inom humaniora och samhällsvetenskap.⁵⁶ Ett vanligt sätt att hantera den sistnämnda problematiken är att genomföra någon typ av fältnormering, i första hand för citeringar. Även detta är dock problematiskt, eftersom citeringar tenderar att vara mycket skevt fördelade mellan olika publikationer, vilket gör mätvärdet känsligt för förändringar som kan tillskrivas enskilda verk.⁵⁷

I en rapport som jämför nya och gamla lärosäten i Storbritannien och Sverige fann Richard Danell att skillnaderna i vetenskaplig prestation mellan svenska

lärosäten är förhållandevis små i jämförelse med skillnaderna i det brittiska systemet.⁵⁸ Han fann även att nya respektive gamla lärosäten i Sverige utgör tämligen internt sammanhängande grupper i publikationsvolym och normaliserat citeringsgenomsnitt.⁵⁹

I en rapport av Ulf Sandström baserad på bibliometriska data konstateras att de skillnader som finns mellan äldre och yngre lärosäten i forskningskvalitet, mätt genom citeringsgenomsnitt, i allmänhet är marginella och sannolikt kan hänföras till skillnader i finansieringsströmmar och upparbetad forskningserfarenhet.⁶⁰

I ytterligare en rapport har DAMVAD Analytics på uppdrag av KK-stiftelsen undersökt forskningseffektivitet bland Sveriges lärosäten med bas i bibliometriska data och externa medel i förhållande till basanslag. Man fann att äldre lärosäten som grupp hade högre värden än yngre lärosäten, men att det fanns en liten grupp nya lärosäten som hade en högre samlad effektivitet än de äldre – och sambandet är därmed inte helt givet. En tolkning av detta var att de äldre lärosätena inte förmådde omsätta stigande basanslag till motsvarande ökning av forskningsproduktion – en typ av avtagande marginalavkastning.⁶¹ Detta skulle då även matcha resultaten från en antologi med Andrea Bonaccorsi och Cinzia Daraio som redaktörer. Den beskriver att det finns avtagande skal fördelar vid gamla och forskningsintensiva universitet, som helt avtar vid cirka 8 000 anställda.⁶² När perspektivet i studien från DAMVAD Analytics vänds till att omfatta stora respektive små lärosäten är resultatet mer blandat, och man finner inget entydigt samband mellan anslagsstorlek och effektivitet: små lärosäten befann sig i både toppen och botten av skalan, men de var också förhållandevis ensamma i botten.⁶³ Detta kan indikera att vissa lärosäten förmår prioritera anslagen på ett bra sätt, men andra inte. Stora lärosäten som lyckas mindre väl med sina prioriteringar skulle då ändå kunna erhålla goda resultat eftersom de har större marginaler att röra sig med, och enstaka prioriteringar inte binder upp resurserna i lika hög utsträckning för dessa. Det tydligaste resultatet från studien var dock att specialiserade lärosäten var betydligt effektivare än breda sådana.⁶⁴ Det kan även vara värt att notera att de flesta av de specialiserade lärosätena i sammanhanget utgjordes av äldre lärosäten, och det är därför tänkbart att detta förhållande kan vara sammankopplat med det noterbara, men mindre tydliga, mönstret för äldre kontra yngre lärosäten.

Gällande den allmänna påverkan av ett lärosätes forskningsverksamhet på den regionala nivån har IVA-projektet Innovationskraft Sverige funnit att forskningens betydelse varierar beroende på region. För regioner med större lärosäten betonas ofta frågor om forskningens internationella konkurrenskraft och excellens, och för regioner med mindre lärosäten är frågor om nyttiggörande och kommersialisering mer centrala.⁶⁵ Eftersom även regioner med stora lärosäten

lyfte frågor om nyttiggörande, om än något mindre prioriterat, är det dock möjligt att detta är ett utslag av förväntningar på möjliga resultat – där regioner med mindre lärosäten inte fokuserar på internationell konkurrenskraft helt enkelt för att det inte finns tillräcklig kapacitet för att det ska vara meningsfullt som bred verksamhetsinriktning.

Den statliga innovationsstödsutredningen från 2012 menar att de lokala aktörerna inom det regionala innovationssystemet tenderar att intressera sig mer för regionens lärosäte ju mindre det är, och ju längre från Stockholmsregionen det befinner sig. Mindre lärosäten tenderar därmed att ha starka samarbeten med det regionala näringslivet, och rektorer från dessa lärosäten talar om såväl starkt stöd som starka anspråk på verksamhetens styrning från regionala aktörer.⁶⁶ Snarare än en relativt starkare förankring i närområdet kan detta dock också tyda på att närområdet helt enkelt utgör en mer betydande andel av influenserna på lärosätet, där även mycket aktiva regionala parter vid ett tillräckligt stort lärosäte utgör en liten del av den totala påverkan på verksamheten. En indikation om att det finns en generellt stark förlitan från näringslivet på närliggande lärosäten finns i en opinionsundersökning beställd av KK-stiftelsen och Mälardalens högskola, där 62 procent av tillfrågade företag ansåg att geografisk närhet till ett lärosäte var viktigt för tillgången till tillämpad forskning.⁶⁷

Samverkansstrukturer

Utöver mer allmänna skiljelinjer för lärosätenas forsknings- och utbildningsverksamheter finns även

variationer i hur de närmar sig samverkansaspekterna. Alla lärosäten arbetar med samverkan, som också kan förekomma i många former. Samverkansarbetet tenderar att vara mer välutvecklat vid yngre lärosäten, eftersom det historiskt har varit en mer betydelsefull dimension av deras verksamhet för att kunna säkra forskningsresurser.⁶⁸ Samverkansarbetet vid dessa lärosäten tenderar också att vara väl sammankopplat med det lokala samhället.⁶⁹ Användningen av samverkan som instrument för att stärka verksamheten är vid de yngre lärosätena ofta kopplat till försök att stärka den interna sammanhållningen, attrahera externa medel eller att stärka relationen med regioner och kommuner.⁷⁰

Samverkansstrukturerna vid äldre lärosäten har generellt varit löst sammanhållna, och har varierat i sin utformning. Basen för de samverkansmönster som har utvecklats vid dessa lärosäten har varit de olika verksamheternas många och långvariga band till det omgivande samhället, men på senare år har man också i ökad utsträckning börjat knyta samverkansarbetet till lärosätenas specialiseringar.⁷¹ Indelar man gruppen äldre lärosäten i traditionella och specialiserade sådana – ungefär motsvarande denna undersöknings indelning i stora och breda respektive fackinriktade universitet – finner man att de specialiserade lärosätena verkar ha kommit längre i utvecklingen av samverkansarbetet. Detta är huvudsakligen hänförligt till att de historiskt har byggt sina verksamheter på ”samhällsrelevans”, vilket på senare tid också har omsatts i en ökad betoning på samhällsnytta.⁷²

POTENTIELLA POSITIONER INOM SEKTORN

Inom ramen för tidigare undersökningar och analyser går det att finna exempel på föreställningar om hur olika lärosäten skulle kunna positionera sig i sektorn, samt i vissa fall bedömningar om vilka positioner som skulle behövas.

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har i en rapport beskrivit två tänkbara uppsättningar profiler för ett framtida högskolelandskap. Den ena av de tänkbara uppsättningarna består av: (1) de klassiska och äldsta universiteten, (2) stora bredduniversitet, (3) mellanstora universitet, (4) fackhögskolor och professionshögskolor, (5) konstnärliga högskolor, (6) mindre högskolor med stark regional anknytning samt (7) större högskolor med viss bredd.⁷³ I första hand utgör denna typ av profiluppställning en uppdelning mellan lärosäten baserad på storlek och bredd, snarare än specifika uppgifter.

Den andra tänkbara uppdelningen består av: (1) högskolor med en viss ämnesfokusering, (2) forsk-

ningsuniversitet med internationell konkurrenskraft, (3) bredduniversitet med internationell konkurrenskraft, (4) enfakultetsuniversitet med internationell konkurrenskraft, (5) lärosäten med vissa forskningsprofiler, (6) lärosäten med i huvudsak utbildning på grundläggande nivå alternativt avancerad nivå, (7) lärosäten med särskild pedagogisk profil, (8) lärosäten profilerade mot samarbete med en viss sektor av samhället, (9) lärosäten med inriktning mot konstnärliga professionsutbildningar samt (10) distansutbildningsbaserade lärosäten.⁷⁴ Denna uppdelning närmar sig en tydligare avgränsning av olika uppgifter, där vissa profiler exempelvis pekas ut som explicit forskningsorienterade, och flera av profilerna har kopplingar till avgränsningar i verksamhetsbredd.

I relation till de politiska ambitionerna för högskolesektorn utarbetade SUHF även en lista på profiler som skulle behövas för att sektorn ska kunna nå de

uppsatta målen, bestående av: (1) fullskaliga universitet (med uppgift att upprätthålla heltäckande internationell toppklass), (2) områdes- och ämnesbaserade lärosäten (med uppgift att utveckla starka miljöer kring avgränsade profiler), (3) fack- och professionshögskolor samt (4) konstnärliga högskolor. Därutöver menar man att det behövs en viss geografisk spridning av framför allt utbildningsmöjligheter och campus.⁷⁵ Denna indelning är närmare orienterad mot differentiering av omfattning och bredd hos verksamheterna, men anknyter också till de olika profilernas respektive ansvar – där vissa ansvarar för att säkra landets tillgång till den hela skalan av akademisk verksamhet, medan andra ansvarar för att utveckla spetskompetens inom avgränsade områden.

Frågan om differentierade lärosätesprofiler har också angripits av den andra resursutredningen ("RUT2") i betänkandet *Resurser för kvalitet* (SOU 2007:81). Man diskuterade då fyra typer av tänkbara lärosätesprofiler: (1) multiuniversitet som tillgodoser behovet av massutbildning och bred forskning, (2) professionsuniversitet som upprätthåller spetskompetens inom sitt område, (3) utbildningshögskolor som är inriktade på grundutbildning och regionala behov samt (4) forskningsuniversitet med utbildning på de högre nivåerna och tydliga spetsforskningsprofiler.⁷⁶ Denna uppdelning speglar samma typ av övergripande tanke som syns i SUHF:s profiluppsättningar, i det att kategoriseringen i första hand avser lärosätenas bredd och ansvar för olika verksamhetsgrenar, men utgör en något mer renodlad och sammanhållen rolluppsättning.

Bjørn Stensaker och Mats Benner identifierade tre olika idealtyper av lärosäten som har diskuterats i relation till den europeiska arenan. Den första av dessa utgörs av ett traditionellt, forskningstungt universitet i linje med Humbolt-idealet, med disciplinspecialisering och "bottom-up"-orienterad auktoritetsstruktur. Den andra utgörs av ett utmanande ideal från 1960-talet med en starkare prioritering av utbildningsverksamheten och en starkare regional förankring. Den tredje idealtypen, kallad det entreprenöriella universitetet, representerar ett försök att integrera de bästa aspekterna av de två andra idealen: forskningsuniversitetets kvalitet och det alternativa universitetets samhällsrelevans.⁷⁷ Författarna målar upp en tämligen dyster bild av hur det tredje idealet gestaltar sig i praktiken, men idealet i sig kan ändå erbjuda en användbar jämförelsepunkt för en diskussion om hur lärosätenas positioner i högskolelandskapet kan förstås. En likartad indelning diskuteras även i en Vinnova-rapport från 2015 författad av Tomas Åström m.fl. De lyfter där tre olika typer av universitet, där den första utgörs av traditionella universitet med rötter i medeltiden och Humboldttraditionen. Dessa har historiskt präglats av en hög utsträckning av statlig styrning. Den andra gruppen består av specialiserade universitet, med rötter

i 1600- och 1700-talen och med fokus på undervisning och forskning i praktiska ämnen. Dessa lärosäten har haft starka kopplingar till industrin. Den tredje gruppen består av nya lärosäten, med rötter i 1960-talet, där det utmärkande är en djup förankring hos det regionala näringslivet och offentliga aktörer.⁷⁸ Denna indelning förefaller tämligen enkel att konsolidera med den allmänna bilden av det svenska högskolelandskapet.

När man talar om lärosätenas effekter på omvärlden, vilket utgör ett fokusområde för denna rapport, förtjänar samverkansdimensionen särskild uppmärksamhet eftersom den är en relativt odefinierad och svårämbar aspekt av hur verksamheten bedrivs. Lärosätenas innovationsstödande arbete kopplas ofta samman med samverkansarbetet. Att få ordentlig klarhet i detta utgör en grannliga uppgift, och kan inte utgöra en ambition för en undersökning av detta slag. Innovationsstödsutredningen (SOU 2012:41) lyfte bland annat svårigheter hänförliga till långa ledtider och mätbarheten hos "mjuka framgångar" såsom nya lärdomar och liknande. Man konstaterade i klara ordalag att det var "gränsande till meningslöshet" att bedöma ett enskilt lärosätes bidrag till en viss innovationsprocess med utgångspunkt i indikatorer, och att det inte finns några relevanta och valida sådana att tillgå.⁷⁹ Dock identifierade utredningen ändå ett par mätvärden som man ansåg kunde användas för att illustrera den innovationsstödande verksamhetens omfattning och inriktning, om än inte dess effekter. Dessa inkluderade:

- Antal idéer som har inlutit för prövning/rådgivning från forskare respektive studenter
- Antal idéer som har lagts till grund för särskild verifiering
- Antal idéer som har beretts plats i inkubator
- Egen investering i nya eller befintliga portföljbolag
- Attraherat externt kapital till portföljbolagen
- Ekonomisk omsättning i portföljbolagen
- Värdet av ägarandelar i portföljbolagen
- Antal utfärdade licenser
- Överlåtelse (exits) av ägarandelar i portföljbolagen
- Ekonomiskt resultat av genomförda överlåtelse⁸⁰

Delar av denna uppsättning känns igen från förordningen (2015:139) om fördelning av statliga medel för innovationskontor vid universitet och högskolor, som i 7 § fastslår att lärosäten som har tilldelats medel för innovationskontor ska rapportera tre flödestal i sina årsredovisningar – antalet idéer som har kommit in för prövning eller rådgivning från forskare respektive studenter, antalet idéer som gått vidare för verifiering från forskare respektive studenter samt antalet idéer som har gått vidare till företagsinkubatorer. Förord-

Tabell 6: Kategorisering av samverkansmönster.⁸¹

Samverkanskategori	Samverkanstyp	Exempel på konkreta uttryck
Samverkan vid tekniköverföring	Utveckling och spridning av innovationer i samverkan	Patentering och licensering
	Företagsetableringar	Etableringar med bas i lärosätets kompetens
Forskningssamverkan	Samverkan i forskning	Gemensamma ansökningar eller åtaganden, centrumbildningar; sampubliceringar och dylikt
	Uppdrags- och aktionsforskning	Forskning kring externt formulerad fråga, med återkoppling av resultat
	Delade faciliteter och forskningsinfrastruktur	Delad utrustning mellan flera aktörer, där lärosätet är en av dem
	Personrörlighet	Adjungerad personal, industridoktorander
	Samverkan kring forskarutbildning	Externa handledare och föreläsare, studiebesök och praktiska inslag i utbildningen
Utbildningssamverkan	Uppdragsutbildning och fortbildning	Utformning och genomförande av utbildning för extern part. Även utformning av utbildningsmaterial.
	Behovsanpassning av utbildning	Deltagande i programråd eller programutvärderingar; extern medverkan i utformning av utbildningsmaterial
	Praktik och fallstudier i samverkan	Fallstudier; studiebesök, examensarbeten och praktik hos extern part
	Samverkan i undervisning och handledning	Externa handledare och föreläsare, rekryteringsmässor och karriärrådgivning
Övrig utåtriktad samverkan	Nätverkande, arenautveckling och partnerskap	Konferenser; gemensamma plattformar och personlig interaktion
	Formellt deltagande i samhällsutveckling	Rådgivning, remissvar; referensgrupper och liknande
	Deltagande i publika event och populariserande av forskning	Föreläsningar; utfrågningar; expertmedverkan i media, populärvetenskaplig publicering och liknande
	Konsultverksamhet	Tillhandahållande av expertis till extern part mot betalning

ningens instruktion är särskilt användbar eftersom den innebär att det finns ett säkert sätt att få mer eller mindre standardiserad information om innovationskontorens verksamhet.

Om vi återgår till frågan om samverkansarbetet beskriver Eugenia Perez Vico m.fl. i en Vinnova-rapport från 2014 ett användbart ramverk för att kategorisera olika typer av samverkan:

Det finns inga möjligheter att göra en uttömmande inventering av alla dessa former av samverkan inom ramen för denna undersökning. Kategoriseringen kan dock ändå vara användbar på två sätt. Det ena är att den visar på bredden av potentiella samverkansmönster, och därmed illustrerar att samverkan kan vara

många saker beroende på vilket perspektiv man använder. Det andra är att indelningen kan utgöra en god referenspunkt för den fortsatta undersökningen av lärosätens samverkansarbete (se även Vinnovas rapport om utvärdering av lärosätens samverkan⁸²).

4. Fallstudier

Från tidigare undersökningar och den officiella statistiken kan vi få en god överblick över de mest övergripande förutsättningarna och produktionsmönstren inom sektorn. Det är dock svårare att från detta härleda information om hur lärosätena resonerar kring sina positioner, hur deras förhållande till externa ak-

törer ser ut, och vilka konkreta avtryck den enskilda verksamheten ger i omvärlden. Sådan information kan man dock erhålla genom att göra nedslag hos några specifika lärosäten – ett för varje grupp – och utifrån detta identifiera betydelsefulla mekanismer som även kan ha giltighet för andra lärosäten.

KARLSTADS UNIVERSITET

Karlstads universitet har sina rötter i en universitetsfilial till Göteborgs universitet som inrättades 1967. Tio år senare omvandlades den till en självständig högskola, och sedan 1999 har lärosätet haft universitetsstatus.⁸³ Lärosätet är därmed ett av landets yngsta universitet, och tillhör tillsammans med Örebro universitet, Linnéuniversitetet och Mittuniversitet den grupp som brukar karaktäriseras som de nya universiteten. I storlek placerar sig lärosätet med de flesta mått någonstans i mittfåran av sektorn. Det är mindre än de stora och breda universiteten, men större än de flesta av högskolorna.

Lärosätets strategiska positionering

Lärosätets målbild är tämligen rättfram angående vilken allmän position man vill ha i högskolelandskapet framöver, och inleds med målet fram till 2018 att: ”Karlstads universitet har befäst sin ställning som ett medelstort och nytänkande lärosäte med stabil och kontrollerad tillväxt”.⁸⁴ För forskningen eftersträvar man en balans mellan bredd och spets, där lärosätet är internationellt erkänt inom flera forskningsområden och bland de ledande inom vissa. Lärosätet ska ha åtta starka eller excellenta forskargrupper som har nått internationell spets, och såväl det direkta statsanslaget som de externa medlen ska ha ökat avsevärt som ett resultat av utvecklingen (målbild). Vad gäller utbildningen eftersträvar man ett brett utbud, med en stark tonvikt på utbildningsprogram och ett fristående kursutbud som innehåller kurser med bildningssyfte, samtidigt som utbildningen också ger studenterna möjlighet till förberedelse inför arbetslivet. Specifikt nämner man att lärosätet eftersträvar tillägg av psykolog-, jurist-, apotekar- och fysioterapiutbildningar till programutbudet, samt även konstnärliga utbildningar inom musik och dans.⁸⁵ Två iakttagelser torde redan

i utgångsläget kunna göras utifrån detta: att utvecklingen är inriktad mot ökad bredd snarare än ökad profilering och att ambitioner om volymmässig expansion i första hand riktas mot forskningsverksamheten. De nya utbildningar som man ämnar tillföra förefaller snarare tyda på en ambition att bredda eller förstärka befintliga områden, snarare än att expandera utbudet med nya områden – inte minst illustrerat av att psykologutbildning redan har införts, och då har ersatt generella program inom psykologi.⁸⁶

Gällande lärosätets förhållande till omvärlden anges att universitetet vill vara ett förstahandsval som samarbetspartner för regionala aktörer, att utbildning och forskning ska röra viktiga samhällsfrågor och att man ska vara synlig i samhällsdebatten. Man betonar även internationaliseringsarbetets roll i alla delar av verksamheten, och eftersträvar hög internationell rörlighet bland personal och studenter.⁸⁷ Detta indikerar en förhållandevis tydlig regional förankring, men också en ambition om att nå ut på den internationella arenan. Den nationella nivån nämns inte alls i dokumentet.

Om lärosätets måldokument lutar något starkare åt klassiska akademiska värden än samhälleliga sådana, och betonar vetenskaplig excellens och bildning snarare än innovation och kompetensförsörjning, tycks lutningen i strategidokumentet snarare gå i motsatt riktning – till stor del kopplat till utbildningsverksamheten. Man trycker där på studenternas möjligheter på den nationella och internationella arbetsmarknaden,⁸⁸ nära kontaktytor med arbetslivet,⁸⁹ bidrag till den regionala kompetensförsörjningen⁹⁰ och utveckling av specifika arbetslivskompetenser.⁹¹ Det finns dock även formuleringar om vikten av bildning såväl som utbildning,⁹² forskningens roll som vetenskaplig bas för utbildningen,⁹³ främjande av kreativitet och

personlig utveckling⁹⁴ och närvaron av bildningsperspektivet i programutbildningarna.⁹⁵

På forskningssidan är tonvikten större för de ”klassiska” akademiska värdena, med betoning på nyfikenhetsdrivet kunskapssökande,⁹⁶ högkvalitativ forskning som flertalet av lärarna ska engageras i,⁹⁷ ökad internationell publicering⁹⁸ och deltagande i nationella och internationella refereeuppdrag.⁹⁹ Referenser till mer samhällsorienterade värden finns också. Man anger att även nyttoinriktad forskning bör finnas vid lärosätet¹⁰⁰ och diskuterar forskningssamverkan med andra aktörer i samhället på både nationell och internationell nivå.¹⁰¹ Till de formuleringar som specifikt tar sikte på endera verksamhetsgrenen kommer även verksamhetsövergripande beskrivningar av lärosätets uppdrag, där man betonar uppgiften att ”utmana det etablerade och utforska det okända”¹⁰² och att ”med ett prövande förhållningssätt utveckla och bringa kunskap till människorna om livet, samhället och världen”.¹⁰³

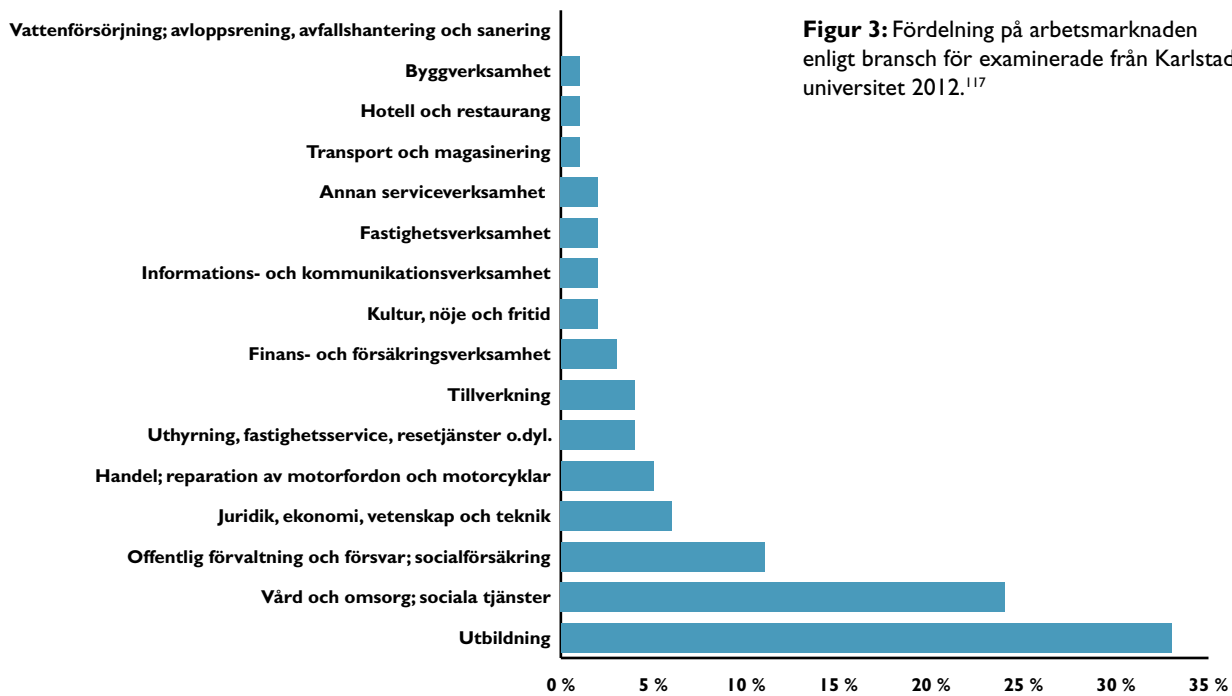
Det sammantagna intrycket av lärosätets positionsdokument är att det i verksamhetens omfattning och inriktning syftar till att befästa en bred position, snarare än att inrikta sig mot något särskilt område. Formuleringar om bredd tar långt större plats än referenser till profilering, och de utvecklingsområden som betonas tar sikte på att föra verksamheten till nya höjder och ut på nya arenor på förhållandevis bred front. Man anger en regional förankring, men också en ambition om att nå bortom denna – i första hand till den övriga världen, snarare än till det övriga landet, även om också den nationella arenan har viss närvaro i målbilderna. Det råder på övergripande nivå en förhållandevis jämn balans mellan målsättningar som är riktade mot akademiska värden och sådana som är riktade mot samhällliga sådana, men tonvikten tycks för forskningsverksamheten vara något större på de akademiska värdena, medan det motsatta gäller för utbildningsverksamheten. På samma sätt tycks tonvikten på de regionala och nationella arenorna vara större inom utbildningsverksamheten, medan forskningsverksamheten har tydligare ambitioner att verka på den internationella arenan.

Verksamhetens utfall och effekter

I Karlstads universitets årsredovisning för 2015 lyfter rektorn, för utbildningsverksamhetens del, i första hand nya examensrätter. I forskningsverksamheten ligger fokus på en satsning på starka och excellenta grupper. Därutöver talas om beviljade medel från en rad finansiärer – huvudsakligen offentliga aktörer – och om samhällsutmaningar såsom stora flyktingströmmar.¹⁰⁴ Det inledande intrycket är därmed att fokus inom utbildningsverksamheten ligger på breddning, medan forskningsverksamheten snarare är föremål för spetsinsatser. Referenserna till flyktingsituationen och externa medel tyder också på en viss samhällsanpassning av lärosätets verksamhet.

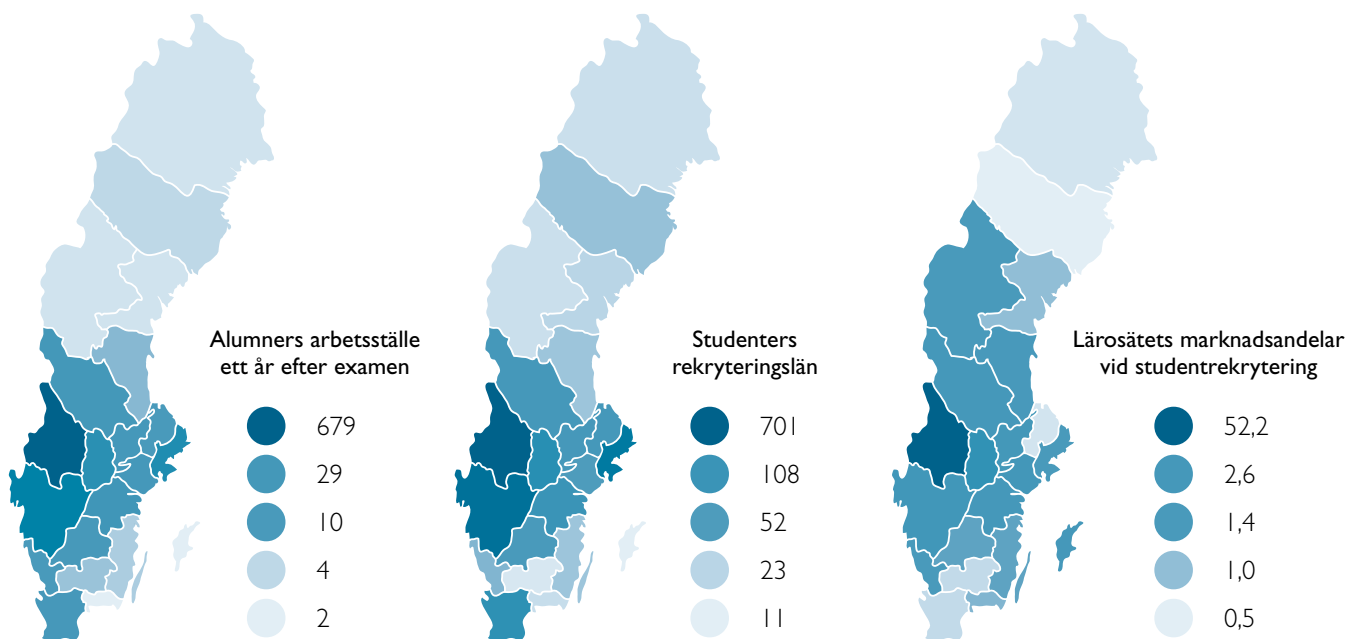
För utbildningsverksamhetens del är de samhällliga värdena förhållandevis tydligt framlyfta. Utbildningsutbudets sammansättning och dimensionering fastställs bland annat i relation till indikatorer om olika typer av samhälllig efterfrågan, där såväl arbetsmarknadsbehov som bildningsbehov ingår som komponenter.¹⁰⁵ Gällande arbetsmarknadsbehoven anger man att fokus ligger på den nationella nivån men att den regionala kompetensförsörjningen också utgör en betydelsefull faktor i behovsanalyserna – speciellt inom områdena vård, omsorg och utbildning.¹⁰⁶ Man anger också, med stöd av Universitetskanslers-ämbetets analyser, att lärosätets alumner uppvisar en högre etableringsgrad på arbetsmarknaden än medelvärdet för sektorn, med 82 procent av de examinerade 2011/2012 etablerade cirka ett år efter examen. Lärosätet lyfter också konkreta insatser för att tillhandahålla ett utbud av utbildningar för renodlade bildningssyften, genom att tillhandahålla tre fristående kurser inom ett så kallat ”bildat-koncept”. Totalt omfattade denna komponent av utbildningsutbudet 100 registrerade individer under 2015, eller 13 helårsstudenter.¹⁰⁷ Satsningen på kurser med utpekat bildningssyfte utgör därmed en mycket begränsad del av lärosätets totala studievolym, som under samma år uppgick till 8 590 helårsstudenter.¹⁰⁸ I viss mån anpassar lärosätet utbildningsverksamhetens dimensionering utifrån statsmakernas inriktningsangivelser, där man exempelvis anger att lärarutbildningens dimensionering tar sin utgångspunkt i regeringsuppdrag.¹⁰⁹ Anpassningar av dimensioneringen sker också i relation till anslagsförändringar, där lärosätet historiskt har ned- och uppjusterat antagningstalen vid motsvarande ned- och uppgångar i det tilldelade utbildningsanslaget.¹¹⁰

Gällande utbildningsvolymernas allmänna sammansättning anger man att Karlstads universitet till övervägande del är riksrekryterande, då antalet programnybörjare från Värmlands län under 2015 understeg 40 procent.¹¹¹ Den internationella studentrekryteringen är relativt blygsam, och lärosätet mottog totalt 314 inresande utbytesstudenter under 2015. Motsvarande antal utresande var 109, och antalet inresande betalande var 14. Majoriteten av de utländska studenterna vid lärosätet kommer från ett fåtal europeiska länder. Antalet utländska studenter som läser vid universitetet anges ha minskat betydligt i och med studieavgiftsreformen, vilket orsakar svårigheter för lärosätet att upprätthålla ett engelskspråkigt utbildningsutbud på avancerad nivå.¹¹² Cirka fyra femtedelar av lärosätets utbildningsvolym utgörs av programstudenter, och andelen ökar över tid till följd av att utbildningsprogrammen har prioriterats vid minskningar av utbildningsanslaget. Merparten av utbildningsvolymerna är hänförliga till just den anslagsfinansierade utbildningen – övriga typer av finansiering, såsom uppdragsutbildning, står endast för cirka 4 procent av de totala helårsstudentvolymerna.¹¹³

Figur 3: Fördelning på arbetsmarknaden enligt bransch för examinerade från Karlstads universitet 2012.¹¹⁷

Figur 4: Geografisk fördelning av studentunderlag respektive alumner från Karlstads universitet.¹¹⁸

Andelen distansutbildning är, med 28 procent av utbildningsvolymerna, förhållandevis hög och trenden är ökande. Särskilt omfattande är distansutbildningen inom lärosätets lärarutbildning – där utbildning via lärcentra räknas in.¹¹⁴ Den förhållandevis höga andelen distansutbildning, inkluderande lärcentra, utgör sannolikt en bidragande orsak till att lärosätet också är förhållandevis riksrekryterande. Vad gäller utbild-

ningsverksamhetens totala kapacitet lyfter redovisningen en långvarig överproduktion.¹¹⁵

Vad gäller utflödet ur lärosätets utbildningsverksamhet, i termer av examina, kan en stark tillväxt över tid observeras. Den främsta förklaringen anges vara en ökad betoning på utbildningsprogram, där examensfrekvensen är högre än för fristående kurser. Cirka 55 procent av lärosätets utfärdade examina un-

der 2015 var yrkesexamina, och en tredjedel av dessa kunde hänföras till vård och omsorg. Bland de generella examina kunde nära 70 procent hänföras till grundnivå, och samhällsvetenskapliga ämnen dominerade bland de vanligaste huvudområdena.¹¹⁶

Ur ett arbetsmarknadsperspektiv tycks lärosätets utbildningsproduktion vara tämligen orienterad mot offentlig verksamhet. En tredjedel av alumnerna från 2012, vars arbetsplats var känd av Statistiska centralbyrån (SCB), arbetade ett år senare i utbildningssektorn, och ytterligare en tredjedel fanns inom vård och omsorg eller offentlig förvaltning. Resterande tredjedel hade stor spridning mellan olika branscher.

Vad gäller den geografiska fördelningen av alumnerna befann sig strax under hälften av de examine-erade 2012, som hade en känd arbetsort ett år senare, kvar i Värmlands län. Förhållandevis stora andelar befann sig också i Västra Götalands län, Stockholms län och Örebro län – med en femtedel för det förstnämnda och en tiondel vardera för de två sistnämnda. Resterande alumner kunde återfinnas spridda i mindre skaror bland övriga län, med betoning på Mellansverige. Vad gäller alumner med okänd hemvist uppgick dessa till 15 procent av det totala antalet, och en vanlig orsak till saknad uppgift var arbete utomlands.

Vid en jämförelse med den regionala fördelningen för lärosätets studentrekrytering erhålls en mycket likartad bild, men i viss mån är fördelningen också ett utslag av befolkningstäthet. En större andel av studenterna kommer naturligen att härröra från eller hamna i befolkningstäta delar av landet än vad som är fallet för glesbefolkade sådana. Om man istället granskar lärosätets relativa marknadsandelar av alla studenter som kommer från varje län, förändras bilden i enlighet med detta. Här finns då i stället svagheten att större lärosäten av naturliga skäl kommer att ha generellt större marknadsandelar än mindre lärosäten, men de tre olika perspektiven kan tillsammans ge en bild av såväl lärosätets betydelse för respektive region, som respektive regions betydelse för lärosätet.

Ur lärosätets perspektiv kan vi se att Värmlands län och Västra Götaland är de viktigaste regionerna för att såväl säkra tillgången till studentunderlag som för att tillhandahålla arbeten till alumnerna. Ur det regionala perspektivet ser vi att lärosätet som utbildningsproducent i första hand är en signifikant part för Värmlands län, där marknadsandelen uppgår till cirka 52 procent. En majoritet av de värmländska högskolenybörjarna valde under höstterminen 2015 att studera vid Karlstads universitet. Ur ett arbetsmarknadsperspektiv är marknadsandelen svårare att uppskatta, men i antal räknat är tillskottet störst i Mellansverige, med betoning på Värmlands län och Västra Götalands län.

Lärosätets forskningsverksamhet är förhållandevis tydligt inriktad mot humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen. Inom forskarutbildningen utgör andelen forskarstuderande inom det motsvarande

vetenskapsområdet cirka 62 procent av det totala antalet, med de största forskarutbildningsämnen varande pedagogiskt arbete, företagsekonomi och psykologi.¹¹⁹ Betoningen på samhällsvetenskap och humaniora inom forskarutbildningen har ökat över tid, vilket också ger utslag i fördelningen av utfärdade forskarexamina, där andelen sådana som är hänförliga till det motsvarande vetenskapsområdet är cirka hälften. De övriga forskarexamina är förhållandevis jämnt fördelade mellan naturvetenskap, teknik och medicin.¹²⁰ Denna fördelning äger också enligt årsredovisningen en ungefärlig motsvarighet i lärosätets publiceringsmönster; det anges att mer än hälften av alla publikationer, inkluderande populärvetenskapliga texter och liknande, i någon mån är klassificerade som samhällsvetenskapliga, och att avståndet till närmast efterföljande ämnesområde – medicin och hälsovetenskap – är stort. Vid en jämförelse av antalet publikationer i vetenskapliga tidskrifter¹²¹ fås dock en något annorlunda bild där det största antalet vetenskapliga publikationer återfinns inom ingenjörsvetenskaper, medicin, IT och samhällsvetenskaper (se tabell 2). En anledning till vad som kan uppfattas som en diskrepans kan vara olika publikationstraditioner inom olika vetenskapsområden.

Högst "citation impact" i publikationsanalysen återfanns inom områdena business, management & accounting, medicine och environmental science¹²². Om de två perioderna 2005–2009 och 2010–2014 jämförs kan man observera att antalet publikationer generellt har ökat utom inom physics & astronomy, chemical engineering, material science och engineering.

Publikationsproduktionen förefaller generellt sett vara tämligen internationellt inriktad, med ungefär tre fjärdedelar av publikationerna skrivna på engelska.¹²³

Merparten av lärosätets intäkter för forskning och forskarutbildning – cirka 64 procent – är hänförliga till direkta anslag.¹²⁴ De externa medlen, som i störst utsträckning tenderar att vara knutna till projekt som genomförs i samverkan med externa parter, utgör därmed en minoritet av finansieringen. En väsentlig del av det direkta anslaget, motsvarande cirka 20 procent, används dock även för samfinansiering av externa projekt. Lärosätets största källa till medel för uppdragsforskning är Skolverket, och så har varit fallet de tre senaste åren.¹²⁵ För bidragsforskningens del är de största finansiärerna KK-stiftelsen, EU och Region Värmland eller Landstinget i Värmland. Avståndet mellan KK-stiftelsen och övriga finansiärer är tämligen betydande, där KK-stiftelsen bidrar med nära dubbelt så stora medel som den närmast efterföljande finansiären (EU).¹²⁶

Samverkansaspekterna i verksamheten tar överlag en relativt begränsad plats i lärosätets årsredovisning, och förekommer i första hand som spridda referenser till ett allmänt hänsynstagande. Några konkreta exempel

Tabell 7: Antalet vetenskapliga artiklar 2005–2014 för Karlstads universitet, field-weighted citation impact (FWCI), tillväxt i publikationstillväxt mellan perioderna 2005–2009 och 2010–2014, tillväxt i FWCI under samma period. De tre senare indikatorerna beräknas endast om antalet artiklar är över 50. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Karlstad University	Publications	FWCI	Publication growth	FWCI growth
Mathematics	173	0,93	⬆️ 62 %	⬇️ -19 %
Physics and Astronomy	178	0,93	⬇️ -18 %	⬇️ -31 %
Chemistry	147	0,95	⬆️ 41 %	⬆️ 1 %
Chemical Engineering	118	1,10	⬇️ -53 %	⬇️ -53 %
Materials Science	215	1,09	⬇️ -24 %	⬆️ 1 %
Engineering	388	1,46	⬇️ -21 %	⬆️ 41 %
Energy	37			
Environmental Science	139	1,82	⬆️ 67 %	⬇️ -39 %
Earth and Planetary Sciences	34			
Agricultural and Biological Sciences	123	0,83	⬆️ 32 %	⬇️ -9 %
Biochemistry, Genetics and Molecular Biology	112	1,19	⬆️ 11 %	⬇️ -41 %
Immunology and Microbiology	28			
Medicine	350	1,83	⬆️ 63 %	⬇️ -11 %
Pharmacology, Toxicology and Pharmaceutics	19			
Health Professions	30			
Nursing	157	1,52	⬆️ 24 %	⬆️ 15 %
Dentistry	13			
Neuroscience	29			
Arts and Humanities	48			
Psychology	99	1,00	⬆️ 48 %	⬆️ 27 %
Social Sciences	309	1,56	⬆️ 129 %	⬆️ 15 %
Business, Management and Accounting	193	2,40	⬆️ 145 %	⬆️ 14 %
Economics, Econometrics and Finance	36			
Decision Sciences	54	1,53	⬆️ 57 %	⬆️ 137 %
Computer Science	318	0,85	⬆️ 12 %	⬆️ 30 %
General	4			

på samverkansaktiviteter, och indikationer om att dessa är välutvecklade, går dock att finna. Det tydligaste exemplet utgörs av en referens till en utvärdering genomförd av Vinnova, där lärosätets samverkansarbete fick det högsta omdömet i skalan.¹²⁷ Av Vinnovas rapport framgår vidare att utvärderingen baserades på lärosätets egna beskrivningar och självvärderingar, att den aktuella skalan var tregradig, och att nära hälften av de utvärderade lärosätena erhöll samma omdöme.¹²⁸ Andra exempel på samverkansaktiviteter står att finna i den tämligen omfattande tilldelningen av medel från KK-stiftelsen, där lärosätet bland annat beviljades åtta miljoner kronor för ett projekt som drivs i samarbete med fyra företag.¹²⁹ Lärosätet har också en vicerektor med särskilt ansvar för näringslivssamverkan.¹³⁰

Den plats i årsredovisningen där samverkan tar störst utrymme är i beskrivningen av innovations-

kontorets arbete. Karlstads universitet har inget eget innovationskontor, men väl en del av ett gemensamt sådant – vid namn Fyrklövern – som drivs tillsammans med Mittuniversitetet, Linnéuniversitetet och Örebro universitet. Innovationskontorets samlade arbete erhöll enligt redovisningen det högsta möjliga betyget i en utvärdering som genomfördes av Vinnova under 2015.¹³¹ Av Vinnovas rapport framgår vidare att bedömningen baseras på innovationskontorets goda målförankring och högkvalitativa processer i förhållande till dess förutsättningar, och man rekommenderar ett fortsatt arbete riktat mot studenterna.¹³² Resultatet av innovationskontorets arbete rapporteras i form av ett antal flödestal, varav vissa är fastställda av förordningen (2015:139) om fördelning av statliga medel för innovationskontor vid universitet och högskolor. För verksamheten vid Karlstads uni-

versitet gäller att 99 idéer från studenter och anställda har utvärderats under 2015, och två sådana idéer har överlämnats till inkubatorer. Nio ansökningar har beviljats verifieringsmedel, och åtta ansökningar har beviljats patent eller andra immaterialrättigheter. 74 bolag startades under året, varav fem av anställda och 69 av studenter.¹³³

Jämförelse mellan mål och resultat

Lärosätets verksamhet förefaller ligga tämligen väl i linje med dess avsedda positionering som den beskrivs i strategi- och måldokumentet. Lärosätet har en bred verksamhet, med spetsmiljöer inom vissa avgränsade områden. Det har en regional förankring i studentrekrytering och alumnernas arbetsställen, men når också i viss mån bortom detta till det övriga riket och världen. Den regionala förankringen syns också i forskningsfinansieringen, genom mängden externa medel från regionala aktörer, men publiceringsmönstren och andra delar av finansieringsstrukturen pekar också på en stabil internationell närvaro. Utbildningsutbudet relateras i förhållandevis stor utsträckning till arbetsmarknadens behov, men en liten del av utbudet är också explicit knutet till ett mer allmänt bildningsbehov.

Allmänt gäller att mönstret för forskningsverksamheten på många sätt förefaller likartat det för utbildningsverksamheten, där exempelvis en förhållandevis tydlig betoning på samhällsvetenskaperna syns. Detta är sannolikt kopplat till lärosätets relativt måttliga forskningsintäkter, där utbildningsverksamheten därmed blir tongivande för lärosätets inriktning. Det ligger också väl i linje med strategidokumentens formuleringar om kopplingar mellan utbildnings- och forskningsverksamheterna. Utöver vissa excellenssatsningar, och den nämnda betoningen på samhällsvetenskaperna, karaktäriseras forskningsverksamheten av en tämligen stor bredd, där spridningen är betydande med hänsyn till de ämnesområden som omfattas. Analysen av vetenskapliga artiklar visar på en viss styrkeposition inom bland annat ingenjörsvetenskaper, IT och medicin. Enligt utvärderingar utförda av Vinnova förefaller lärosätets samverkansarbete väl utvecklat, och inom ramen för rapporteringen om innovationskontorets verksamhet syns också breda insatser för olika typer av konkret nyttiggörande, illustrerat av företagetableringar och upprättande av immaterialrättigheter. Lärosätets eftersträlvade roll tycks vara relativt nära den befintliga.

HÖGSKOLAN I HALMSTAD

Högskolan i Halmstad bildades formellt 1983, efter att högskoleutbildning redan bedrivits på orten i några år. Sedan dess har högskolan i omgångar expanderat med nya områden och examensrätter, för att 2010 få rätt att utfärda forskarexamina inom informationsteknologi och innovationsvetenskap, och 2013 inom hälsa och livsstil.¹³⁴ I storlek placerar sig lärosätet i många avseenden någonstans i mittfåran bland högskolorna, och kan ur ett sektorsövergripande perspektiv karaktäriseras som ett mindre lärosäte.

Lärosätets strategiska positionering

Högskolan i Halmstad har ett tämligen samlat måldokument, i form av *Högskolan i Halmstad mot 2020*, innehållande såväl dess övergripande vision som dess forsknings- och utbildningsstrategi. Lärosätet är mycket tydligt med dess önskade position i högskolelandskapet, och formulerar denna som ”det innovationsdrivande lärosätet”.¹³⁵ Visionen sammanfattas i förkortningen ”vis” – Värdeskapande, innovationsdrivande och samhällsutvecklande. Samhälleliga värden syns tydligt i beskrivningen, med hänvisningar till främjande av demokrati, att sätta spår i samhället, och samverkan med näringsliv och offentlig sektor. Samtidigt har också de mer samhällsinriktade värdena givits en akademisk prägel, genom

hänvisningar till akademisk frihet, nyfikenhet och kunskapsutveckling.¹³⁶

Tonvikten på samhälleliga värden är mycket stark i lärosätets forsknings- och utbildningsstrategi. Tydliga hänvisningar till akademiska värden finns på ett fåtal platser i dokumentet, där de viktigaste utgörs av ett resonemang om att högskolans utbildningsverksamhet ska ge möjlighet till intellektuell utveckling och individuell reflektion, bildningens betydelse i den pågående globaliseringen¹³⁷ och en ambition att forskarna inom basmiljöerna ska verka på hög internationell nivå inom sina områden.¹³⁸ Hänvisningar till mer samhällsorienterade värden finns på många håll, i formuleringar om lärosätens ansvar för att tillhandahålla förutsättningar för innovationer,¹³⁹ behovet av omvärldssamverkan i relation till internationella utbyten,¹⁴⁰ högskolans roll i att driva samhällsutvecklingen,¹⁴¹ värdeskapande i termer av företagande och konkurrenskraft,¹⁴² dess goda rankingspositioner gällande samverkan¹⁴³ och verksamhetens förhållande till de behov som finns i det omgivande samhället – särskilt i den egna regionen.¹⁴⁴ Detta får också konkret genomslag i strategins målformuleringar, exempelvis genom målet att alla forskningsmiljöer ska ha ett tydligt fokus på forskning i nära samverkan med externa aktörer,¹⁴⁵ målet att forskningen såväl

som utbildningen ska bidra till att skapa värde och nytta,¹⁴⁶ och målet att högskolan ska ”vara drivande i utvecklingen av en gemensam arena med regionala aktörer för innovation och nyttiggörande av forskningsresultat”.¹⁴⁷

Det sammantagna intrycket av högskolans positionsdokument är att den har utarbetat en mycket tydlig uppfattning om vilken nisch som ska fyllas i högskolelandskapet – högskolans uttalade profil som det innovationsdrivande lärosätet utgör ett genomgående tema i såväl lärosätets vision som dess strategi. De samhälleliga värdena tar därmed också överhand gentemot de klassiskt akademiska, men de sistnämnda lyser inte med sin frånvaro. Lärosätet gör exempelvis en något akademiskt inriktad tolkning av innovationsbegreppet, där detta sammankopplas med kreativitet och nyskapande lika mycket som med påtaglig samhällsnytta och tillämpningar. De samhälleliga och akademiska värdena tycks därmed mer eller mindre sammanflätade i lärosätets perspektiv, men den samhälleliga frånan får sägas utgöra den bredare av strängarna i flätan – såväl gällande forskning som avseende utbildning. Detta manifesterar sig också i målformuleringarnas praktiska inriktningar: en fokusering på nytta, samverkan, kompetensförsörjning och tillämpningsorienterad forskning. Vad gäller verksamhetens arena syns en förhållandevis stark regional förankring, men i resonemangen om de regionala kopplingarna nämns också de nationella och internationella arenorna. Den internationella arenan lyser något starkare än den nationella i detta sammanhang, då den i högre utsträckning också tar plats i formuleringar om utländska samarbetspartners, internationella kontakter och liknande. Intrycket är att den regionala arenan utgör lärosätets bas, men att det också finns en ambition att specifika aspekter av verksamheten – närmare bestämt samverkan och innovation – även ska ta plats på de nationella och internationella arenorna. Samverkan och innovation utgör de tydligaste inslagen i lärosätets profilering och man har alltså, åtminstone till en del, gjort själva detta arbetssätt till en viktig del av sin profil – genom exempelvis fokuseringen på innovationsvetenskap.

Verksamhetens utfall och effekter

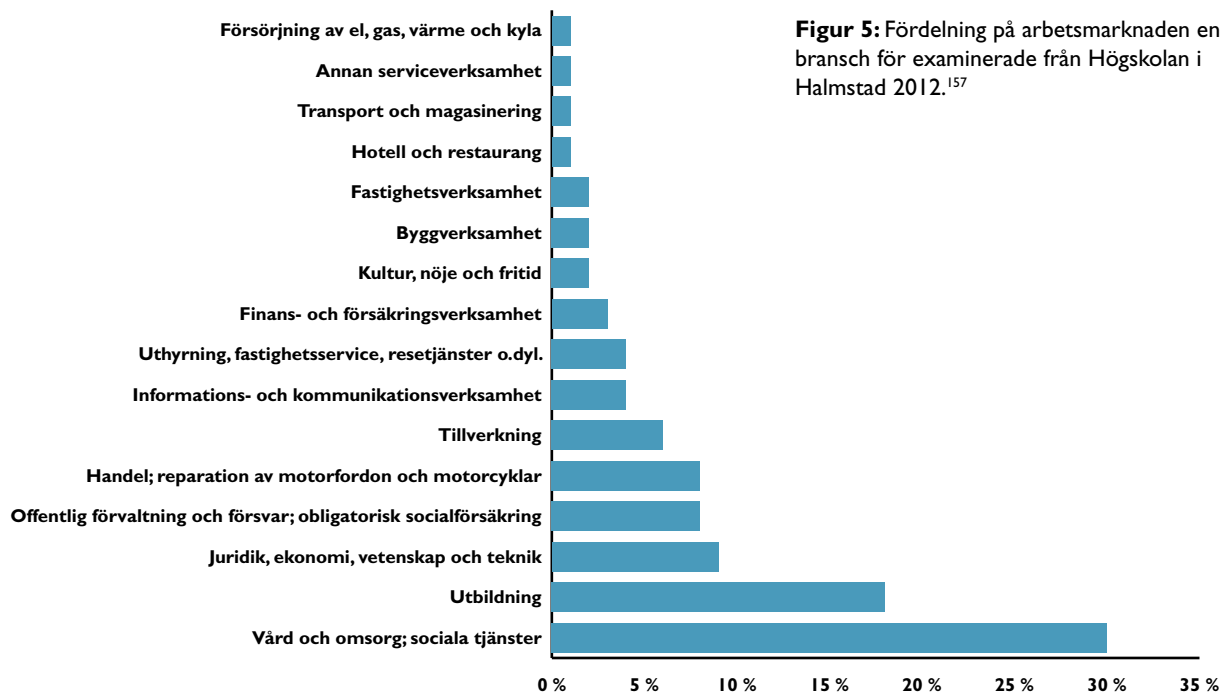
Verksamheten vid Högskolan i Halmstad är, i likhet med lärosätets strategiska ambitioner, tämligen starkt fokuserad mot olika typer av värdeskapande i relation till dess omvärld. Lärosätets rektor anger i årsredovisningen för 2015 att forskningsverksamhetens fokusområde har varit behovsmotiverad forskning som bedrivs i samarbete med externa parter, vilket kopplas samman med satsningar på hälsoinnovation som ett högskoleövergripande tema. Samverkan beskrivs i texten som en ledstjärna för arbetet, och rektorn anger även att lärosätet har engagerat sig i flyktingkrisen genom att upprätta ett flyktingråd och bedriva uppdragsutbildning.¹⁴⁸ Dessa huvudpunkter sätter tonen

för lärosätets övriga redovisning, med en tämligen genomgående fokusering på hur lärosätet tillfredsställer olika typer av samhälleliga behov. Det bör här poängteras att de återsrapporteringskrav som föreligger för årsredovisningen också medför vissa krav på att beskriva just hur verksamheten möter samhällets behov.

Vad gäller utbildningsverksamheten anger lärosätet i årsredovisningen att 99 procent av utbildningsprogrammen har någon form av samverkan med omvärlden, men går inte närmare in på vad denna samverkan består av.¹⁴⁹ Redovisningen anger även att lärosätets forsknings- och utbildningsnämnd¹⁵⁰ diskuterar utbildningsutbudet med ett externt råd bestående av representanter från näringsliv och offentliga aktörer, och att lärosätet samarbetar med skolor för att åstadkomma breddad rekrytering till högskolans utbildningar.¹⁵¹ Vid dimensionering av lärosätets lärarutbildningar anger man specifikt att man tar hänsyn till inspel från kommunerna i regionen.¹⁵²

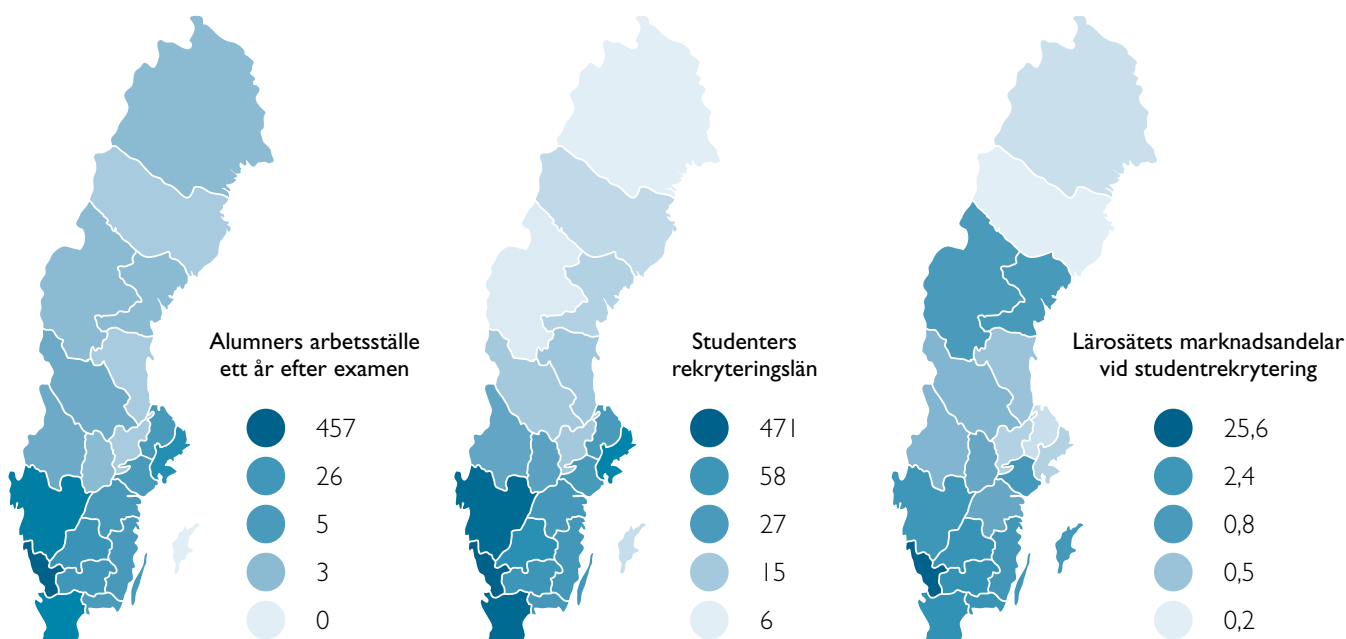
Lärosätets samverkan med den övriga utbildningssektorn tycks överlag tämligen bred – i redovisningen nämns avtal om skolsamverkan och utvecklingsstrategier med Region Halland och flera kommuner, andra avtal med sammanlagt 45 förskolor, samt uppdragsutbildning för Skolverkets räkning. Samverkan är inte begränsad till parter utanför akademien och redovisningen lyfter samverkan med andra lärosäten i Sverige, Sydamerika och Asien. De sistnämnda initiativen är kopplade till rekryteringen av betalande studenter på avancerad nivå, och antalet av lärosätets egna studenter som genomför delar av sina studier utomlands. Den internationella rörligheten hos lärosätets studentunderlag förefaller relativt livskraftig, givet att det fanns 141 betalande inresande studenter under höstterminen 2015, 259 inresande utbytesstudenter under helåret 2015, 152 utresande utbytesstudenter under samma period och totalt 182 aktiva utbytesavtal. I första hand rör sig studenterna till och från övriga EU-länder, men även Asien står för en inte oväsentlig andel av mobiliteten.¹⁵³

Gällande sammansättningen av lärosätets utbildningsvolymerna anger man att en majoritet av studenterna kommer från Halland och kringliggande regioner. Ett fåtal utbildningar inom lärosätets profilområden anges vara mer riksrekryterande, och några utbildningar på avancerad nivå inom informationsteknologi och innovationsvetenskap anges även rekrytera internationellt. Totalt uppgick lärosätets utbildningsvolymerna på grundnivå och avancerad nivå under 2015 till 5 011 helårsstudenter, varav 81 procent inom utbildningsprogram och 10 procent inom distansutbildning. Detta är en minskning jämfört med tidigare år vilket lärosätet beskriver som en följd av ett aktivt arbete att anpassa utbildningsvolymerna till lärosätets takbelopp – där prioriteringarna mellan utbildningar har genomförts med bas i regeringens intentioner och lärosätets profil. Om takbeloppet skulle öka förklarar sig lärosätet redo att expandera verksamheten igen.

Figur 5: Fördelning på arbetsmarknaden enligt bransch för examinerade från Högskolan i Halmstad 2012.¹⁵⁷

Figur 6: Geografisk fördelning av studentunderlag respektive alumner från Högskolan i Halmstad.¹⁵⁸

Ett exempel på lärosätets anpassningar till regeringens intentioner är expansionen av antalet nybörjarplatser inom förskolläroartutbildningen 2014.¹⁵⁴

Vad gäller lärosätets utfärdade examina utgjordes 38 procent (2015) av yrkesexamina, och 62 procent av generella examina. Om man istället bryter ned de utfärdade examina efter nivå ser man en fördelning där 72 procent kan knytas till grundnivå och 28 procent

till avancerad nivå.¹⁵⁵ Detta passar inte in särskilt väl med den generella fördelningen av studentvolymerna, där man istället finner 91 procent av helårsstudenterna på grundnivå och 8 procent på avancerad nivå.¹⁵⁶ Orsaken till diskrepansen ligger sannolikt åtminstone delvis i att generella examina på avancerad nivå utgör en kortare påbyggnad för examina på grundnivå, där exempelvis en magisterexamen erhålls efter ett års hel-

tidsstudier medan en kandidatexamen erhålls efter tre års studier.

Ur ett arbetsmarknadsperspektiv tycks lärosätets utbildningsverksamhet tämligen riktad mot offentlig verksamhet, och i synnerhet vård- och omsorgsområdet. Alumnernas spridning mellan olika branscher är dock betydande, med förhållandevis höga andelar inom exempelvis handel och tillverkning, och mindre andelar inom en bredd av områden.

Alumnernas geografiska spridning är också betydande. Ungefär två femtedelar av de examinerade 2012 som hade en känd arbetsort ett år senare fanns i Hallands län, och ytterligare en femtedel återfanns i Västra Götalands län. Cirka 15 procent fanns i Skåne län. I övrigt var alumnerna tämligen väl spridda i olika delar av landet. Gällande alumner med okänd hemvist uppgick dessa till 20 procent av det totala antalet, och en vanlig orsak till saknad uppgift är arbete utomlands. För en tredjedel av de som saknade uppgift var dock orsaken att de inte hade ett svenskt personnummer som kunde utgöra grund för registermatchning, och för dessa går ingen uppskattning om arbetsställe att göra. Avsaknaden av svenskt personnummer medför dock även viss sannolikhet för att alumnerna återgått till utlandet efter avslutad utbildning.

Om man jämför alumnernas spridning med den för lärosätets studentrekrytering erhålls en likartad bild, som dock också hänger samman med regionernas olika befolkningstätheter. En större andel av studenterna kommer naturligen att komma från befolkningstäta delar av landet än från glesbefolkade sådana. Vid en granskning av lärosätets relativa marknadsandelar av alla studenter från ett visst län, erhålls också en bild i enlighet med detta. Man bör för det sistnämnda perspektivet även hålla i åtanke att mindre lärosäten av naturliga skäl kommer att ha generellt lägre marknadsandelar än större sådana. De tre olika perspektiven kan dock ändå tillsammans illustrera såväl lärosätets betydelse för respektive region, som respektive regions betydelse för lärosätet.

En tydlig koncentration av studenternas rekryteringsställen och alumnernas arbetsställen finns på västkusten, med Hallands län som centrum. Detta spiller också i viss mån över till övriga delar av södra Sverige, och upp mot Stockholms län. Ur det regionala perspektivet ser vi att Hallands län är det enda län där lärosätets marknadsandel är verkligt betydande, med cirka en fjärdedel av alla länets högskolenybörjare höstterminen 2015. I övrigt ser lärosätet på kartan ut att ha mer eller mindre höga marknadsandelar även på andra håll i landet, men här bör man hålla i åtanke att färgkodningen sker i relation till lärosätets generella storlek (för att kartan inte enbart ska visa skillnader i storlek mellan lärosäten). Marknadsandelarna i landets övriga delar är därmed, ur det regionala perspektivet, tämligen små – där exempelvis marknadsandelen i Skåne län uppgår till fyra procent. Marknadsandelen för arbetsmarknadsperspektivet är

svårare att uppskatta, men räknat i antal är tillskottet av arbetskraft alltså störst i Väst kustregionerna.

Lärosätets forskningsverksamhet förefaller tämligen starkt orienterad mot skapandet av olika typer av samhällsnytta, och organiserad samverkan med externa parter – inte minst i närområdet – utgör en stor del av detta. Exempel är lärosätets samverkansprojekt med Region Halland och inrättandet av Elektronikcentrum i Halmstad – som beskrivs som ett innovationsnav i regionen. Samarbeten med andra lärosäten på nationell nivå står också att finna, exempelvis inom nätverket Ellit, projektet Carena och deltagandet i nationella forskarskolor. De internationella samarbeten som lyfts i lärosätets årsredovisning antar samma inriktning, med fokus på partneruniversitet och personalutbyten med utländska lärosäten. Högskolan lyfter också dess KK-miljö, Forskning för innovation, som en betydelsefull utgångspunkt för lärosätets profileringsarbete.¹⁵⁹ KK-miljöns betydelse blir tydlig i relation till lärosätets finansieringsmönster, där de tre största externa finansiärerna under 2015 anges vara KK-stiftelsen med 28,6 miljoner kronor, Vinnova med 7,3 miljoner kronor och Vetenskapsrådet med 4,7 miljoner kronor.¹⁶⁰ Avståndet mellan de två största källorna av externa medel är därmed tämligen betydande, och tonvikten på finansiärer som är tydligt inriktade mot samverkan, nytta och tillämpning är stark.

Samverkansaspekterna av forskningsverksamheten erhåller överlag också ett betydligt större utrymme i lärosätets årsredovisning än sådana aspekter som tydligare anknyter till klassiska inomakademiska värden, men en viss fokusering finns också på ambitionen att öka antalet publiceringar i refereegranskade tidskrifter – exempelvis anger man att man har reviderat den interna resursfördelningsmodellen för att uppmuntra till sådana. I linje med ambitionerna kan man, under den senaste treårsperioden, se en ökad tonvikt på artiklar i tidskrifter i lärosätets publiceringsmönster (se tabell 3).¹⁶¹

Vad gäller forskningsverksamhetens inriktning är denna, som en följd av lärosätets starka profilering, till stor del orienterad mot områden som präglas av samhällliga värden. Vad gäller vetenskapliga publikationer dominerar, som kan ses i tabell 8, IT, ingenjörsvetenskaper och medicin. Den fält-justerade "impact factor" (FWCI) är över världsgenomsnittet (=1) i nästan alla vetenskapsområden där lärosätet är aktivt.

Forskarutbildningen bedrivs i linje med lärosätets examensrättigheter i hög utsträckning inom områdena hälsa och livsstil, informationsteknologi samt innovationsvetenskap. Det finns dock även ett väsentligt antal forskarstudenter som är antagna vid andra lärosäten, till följd av att högskolan historiskt har saknat examensrätter för forskarutbildningen. Omfattningen av detta är dock avtagande.¹⁶² Lärosätets övriga forskning anges vara, och i allt högre grad bli, riktad mot profilmrådet som anges av KK-miljön.¹⁶³

Tabell 8: Antalet vetenskapliga artiklar 2005–2014 för Högskolan i Halmstad, field-weighted citation impact (FWCI), tillväxt i publikationstillväxt mellan perioderna 2005–2009 och 2010–2014, tillväxt i FWCI under samma period. De tre senare indikatorerna beräknas endast om antalet artiklar är över 50. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Halmstad University	Publications	FWCI	Publication growth	FWCI growth
Mathematics	100	0,94	⬇️ 17 %	⬆️ 2 %
Physics and Astronomy	77	1,22	⬆️ 85 %	⬇️ -32 %
Chemistry	13			
Chemical Engineering	13			
Materials Science	45			
Engineering	302	1,30	⬇️ 5 %	⬆️ 58 %
Energy	23			
Environmental Science	35			
Earth and Planetary Sciences	9			
Agricultural and Biological Sciences	31			
Biochemistry, Genetics and Molecular Biology	45			
Immunology and Microbiology	6			
Veterinary	1			
Medicine	200	1,15	⬆️ 27 %	⬇️ -8 %
Pharmacology, Toxicology and Pharmaceutics	4			
Health Professions	46			
Nursing	122	1,16	⬇️ 7 %	⬆️ 3 %
Dentistry	7			
Neuroscience	4			
Arts and Humanities	12			
Psychology	48			
Social Sciences	95	1,43	⬆️ 97 %	⬆️ 56 %
Business, Management and Accounting	126	1,16	⬆️ 52 %	⬆️ 4 %
Economics, Econometrics and Finance	22			
Decision Sciences	22			
Computer Science	354	1,03	⬆️ 49 %	⬆️ 35 %
General	1			

Det är svårt att visa på konkreta och mätbara effekter av lärosätets verksamhet utifrån dess årsredovisning. Detta då denna fokuserar på genomförda aktiviteter snarare än på uppföljning av resultat. I den mån sådana verksamhetsbeskrivningar kan användas som proxyvariabel för effektbeskrivningar indikerar de dock att lärosätets verksamhet är tämligen utåtriktad – stora delar av den bedrivs i samverkan med, eller i relation till, olika typer av intressen i näringslivet eller den offentliga sektorn. Eftersom lärosätet saknar ett innovationskontor finns ingen standardiserad redovisning av kommersialiseringsflöden, företagsetableringar eller dylikt, men det samverkans- och innovationsfokus som präglar lärosätets verksamhet torde leda i en riktning som underlättar denna typ av värdeskapande. En utvärdering som genomfördes av all

forskning vid lärosätet år 2013 pekar på att verksamhetens genomslag i samhället överlag är god – hälften av lärosätets forskning bedömdes ha ett mycket bra genomslag, vilket var det näst högsta steget på den skala som användes. En viktig orsak till detta ansågs vara det nära samarbetet med externa parter, som i de flesta fall bedömdes som excellent eller mycket bra – de två högsta stegen i skalan.¹⁶⁴ Exempel på forskningens effekter inkluderar såväl nya kommersiella produkter som handböcker och nya arbetsmetoder.¹⁶⁵

Jämförelse av mål och resultat

Lärosätet har en tydlig tematisk profilering kring innovationsområdet, såväl i den eftersträlvade strategiska positionen som i verksamhetens inriktning. Orienteringen mot samhällsnytta är ett märkbart

tema i verksamhetsredovisningen, vilket ligger i linje med de strategiska inriktningsangivelserna. Den akademiska vinkling på samhällsnytta och innovation som syns i strategi- och målformuleringarna är dock inte lika märkbar i beskrivningen av verksamhetens utfall.

Vad gäller arenorna för verksamhetens genomförande är den regionala förankringen förhållandevis tydlig för utbildningsverksamheten, där studentrekryteringen och alumnernas arbetsställen i hög utsträckning är lokaliserade till västkustområdena. Det är dock en regional förankring som når bortom det egna länet och går in i de kringliggande. Lärosätet

har en rad olika forskningssamarbeten, centrumbildningar och liknande i sitt närområde som bidrar till den regionala förankringen. Med detta sagt når verksamheten, i linje med sina ambitioner, också bortom den egna regionen genom viss nationell och internationell studentrekrytering och multifacetterade forskningsmiljöer. Dessa finns i hög utsträckning inom lärosätets KK-miljö, som också tycks utgöra ett nav för lärosätets allmänna profilering. Intrycket av lärosätets självbild är att den är föremål för ett pågående konsolideringsarbete, där man tämligen målmedvetet riktar verksamheten mot det gemensamma perspektivet i samverkan och innovation.

UPPSALA UNIVERSITET

Uppsala universitet har sina rötter så långt tillbaka som 1477, och är Sveriges äldsta universitet. Sedan 1830 har lärosätet mottagit statsanslag snarare än att som tidigare ha drivits med avkastning från jordinnehav.¹⁶⁶ Lärosätet är ett av landets största universitet, såväl vad gäller utbildning som forskning. Det är ett av få lärosäten i Sverige som har verkligt heltäckande verksamhet, medan flera andra stora och breda universitet saknar verksamhet inom något ämnesområde.¹⁶⁷

Lärosätets strategiska positionering

Lärosätets principiella strategidokument, *Mål och strategier för Uppsala universitet*, visar på en mer eller mindre tydlig emfas på akademiska värden, och inleder med att fastslå att "Uppsala universitetets uppgift är att vinna och förmedla kunskap till mänsklighetens gagn för en bättre värld",¹⁶⁸ samt att "Uppsala universitet är en lokal, nationell och internationell mötesplats för kunskap, kultur och kritisk dialog".¹⁶⁹ Som mål för verksamheten anges att "universitetet ska stärka sin position som internationellt ledande forskningsuniversitet",¹⁷⁰ vilket också tydligt indikerar vilken roll som lärosätet anser att det har i såväl förhållandet mellan verksamhetsgrenarna som dess huvudsakliga arena. Lärosätet vill "attrahera de mest kvalificerade forskarna och lärarna från hela världen",¹⁷¹ och "alla studenter ska ges möjlighet att tillägna sig kritiskt tänkande, ett vetenskapligt förhållningssätt och grundläggande etiska principer".¹⁷² I såväl grundutbildning som forskarutbildning eftersträvar man högsta nationella och internationella kvalitet,¹⁷³ och inom grundutbildningen är avsikten att andelen studenter på avancerad nivå ska öka.¹⁷⁴ Som strategi för att uppnå målen inom grundutbildningen anges bland annat att utbildningarna kontinuerligt ska förnyas i förhållande till aktuell forskning, och att studenterna i största möjliga mån ska engageras i pågående forskning.¹⁷⁵

Det finns även hänvisningar till mer direkt samhällsorienterade värden i dokumentet. Redan i den inledande verksamhetsbeskrivningen framhålls att forskning vid lärosätet ska göras tillgänglig och komma till nytta,¹⁷⁶ att utbildning ska tillgodose individernas och samhällets behov av bildning och professionell kunskap¹⁷⁷ och att samverkan bidrar till att utbildning och forskning utvecklas samt till hållbara lösningar på samhällets utmaningar.¹⁷⁸ Efter detta blir dock direkt samhällsinriktade värden svårare att urskilja tydligt. Som en strategi för att nå målet om att lärosätet ska stärka sin position som internationellt ledande forskningsuniversitet anges att "samarbete med nationella och internationella forskningsfinansiärer och -aktörer stärks",¹⁷⁹ och som en beskrivning på hur excellens och samhällsnytta ska nås anges att utbildning och forskning ska utvecklas i samverkan med det omgivande samhället.¹⁸⁰ Det framhålls att samverkan ska engagera alla delar av universitetet.¹⁸¹

Det sammantagna intrycket av Uppsala universitetets mål och strategier är att de är relativt inriktade mot stärkandet av utbildnings- och forskningsverksamheten för mer klassiskt bildande och kunskapssökande syften, än för samhällsinriktade kompetensförsörjnings- och innovationssyften. De samhälleliga aspekterna saknas inte, men när de förekommer tenderar de att antingen ta form av en delstrategi för att uppnå ett mer akademiskt inriktat övergripande mål, eller att utgöra en samhällsorienterad vinkling av ett akademiskt värde – såsom när uppgiften att vinna och förmedla kunskap kopplas till ambitionen att bidra till en bättre värld. Vad gäller arenan för lärosätets verksamhet tycks man i första hand rikta in sig på den internationella nivån – begreppet "region" förekommer överhuvudtaget inte i mål- och strategidokumentet, den lokala närmiljön nämns bara i förbigående, och den nationella nivån tenderar att hänga samman med bredare formuleringar om den internationella dito. Här

Tabell 9: Antalet vetenskapliga artiklar 2005–2014 för Uppsala universitet, field-weighted citation impact (FWCI), tillväxt i publikationstillväxt mellan perioderna 2005–2009 och 2010–2014, tillväxt i FWCI under samma period. De tre senare indikatorerna beräknas endast om antalet artiklar är över 50. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Uppsala University	Publications	FWCI	Publication growth	FWCI growth
Mathematics	1 829	1,54	▲ 46 %	▲ 32 %
Physics and Astronomy	6 682	1,51	▲ 27 %	▲ 27 %
Chemistry	3 015	1,64	▲ 32 %	▶ 4 %
Chemical Engineering	870	1,83	▲ 64 %	▲ 40 %
Materials Science	2 895	1,50	▲ 74 %	▶ 3 %
Engineering	2 944	1,62	▲ 33 %	▶ 1 %
Energy	788	1,67	▲ 126 %	▾ -10 %
Environmental Science	1 648	1,76	▲ 27 %	▾ 6 %
Earth and Planetary Sciences	2 736	1,40	▾ 17 %	▾ 10 %
Agricultural and Biological Sciences	3 317	1,70	▲ 50 %	▶ -1 %
Biochemistry, Genetics and Molecular Biology	8 265	1,69	▲ 27 %	▲ 20 %
Immunology and Microbiology	1 640	1,63	▾ -6 %	▲ 30 %
Veterinary	140	1,67	▶ -3 %	▾ 20 %
Medicine	13 881	2,03	▲ 55 %	▾ 8 %
Pharmacology, Toxicology and Pharmaceutics	1 730	1,53	▾ 8 %	▶ 5 %
Health Professions	422	1,29	▾ -22 %	▶ -1 %
Nursing	738	2,02	▲ 58 %	▲ 32 %
Dentistry	103	1,30	▲ 29 %	▾ -22 %
Neuroscience	1 491	1,40	▾ 6 %	▶ -4 %
Arts and Humanities	774	1,64	▲ 230 %	▾ 10 %
Psychology	825	1,46	▾ 14 %	▶ 2 %
Social Sciences	1 903	1,72	▲ 94 %	▾ -8 %
Business, Management and Accounting	392	1,75	▲ 141 %	▾ -32 %
Economics, Econometrics and Finance	393	1,62	▲ 47 %	▾ 11 %
Decision Sciences	174	0,99	▲ 141 %	▾ -7 %
Computer Science	2 288	1,75	▲ 62 %	▾ -5 %
General	467	5,51	▲ 52 %	▲ 32 %

tycks alltså lärosätet ha en självbild som förhållandevis tydligt etablerat i ett i första hand internationellt sammanhang. Det är också förhållandevis tydligt att lärosätet, relativt sett, är mer fokuserat på forskningsverksamheten – inte minst genom formulering av dess roll som ett ”internationellt forskningsuniversitet”. För utbildningsverksamheten finns en viss tendens att luta sig mot den avancerade nivån och forskarnivån.

Verksamhetens utfall och effekter

Verksamheten vid Uppsala universitet präglas i första hand av stor omfattning och stor bredd. Således är det svårt att identifiera någon entydig verksamhetsinriktning i lärosätets årsredovisning för 2015. Dess position framhålls dock tydligare, i form av tämligen tydliga indikationer om vilka arenor lärosätet närvarar

på, och vad denna närvaro består av. Universitetets rektor påpekar i årsredovisningen att lärosätet befinner sig bland de 100 främsta i världen i internationella rankingar och att lärosätet spelar en viktig roll för att synliggöra svensk forskning i världen. För utbildningsverksamhetens del poängteras att söktrycket är högt, och att antalet utomeuropeiska studenter har ökat. Redogörelsen innehåller även referenser till olika typer av samhällsutmaningar – såsom flyktingkris och klimathot – och till samverkan med omvärlden. Detta knyts samman med vad som beskrivs som lärosätets mål – ”att vinna och förmedla kunskap till mänsklighetens gagn och för en bättre värld”.¹⁸² Det inledande intrycket är därmed att lärosätet riktar verksamheten mot den internationella arenan, och att detta i särskild utsträckning gäller för forskningsverk-

samheten. Beskrivningen anknyter också till ett samhällsengagemang som också kopplas samman med en mer akademiskt orienterad målsättning.

Intrycket bekräftas i hög utsträckning av de vidare redogörelserna i lärosätets årsredovisning. Exempelvis slår man fast att Uppsala universitet är ett av landets ledande forskningsuniversitet och att man under året har arbetat för att stärka lärosätets internationalisering.¹⁸³ Gällande internationaliseringen anger man att cirka 60 procent av lärosätets refereegranskade artiklar under året har samförfattats med utländska universitet, vilket dock också anges vara en normal andel för svenska universitet.¹⁸⁴ För att styrka påståendet om lärosätets ledande ställning hänvisar man bland annat till lärosätets omfattande tilldelning av forskningsmedel från Vetenskapsrådet.¹⁸⁵ Denna finansiering utgör utan konkurrens lärosätets största källa till forskningsbidrag, med intäkter på 727 miljoner kronor under 2015; en högre summa än de totala forskningsintäkterna vid de flesta andra lärosäten i landet. Avståndet till övriga finansierare är stort, där EU med 228 miljoner kronor är den närmaste.¹⁸⁶ Gällande forskningens inriktning är denna delvis orienterad mot ett antal statliga satsningar som har kommit lärosätet till del. Exempelvis agerar lärosätet koordinator för sju av de strategiska forskningsområden som regeringen beslutade om 2009.¹⁸⁷ De strategiska forskningsområdena utgjorde en satsning inom tre områdesgrupper – medicin och livsvetenskaper, teknik samt klimat.¹⁸⁸ De sju områden som koordineras av Uppsala universitet är cancer, energi, e-vetenskap, molekylär biovetenskap, politiskt viktiga regioner, säkerhet och krisberedskap samt vårdforskning. Därutöver finns fyra så kallade starka miljöer vid lärosätet som har bas i Linnéstöden, inriktade mot RNA-forskning, religionens påverkan på samhället, multicore-programmering samt genomik.¹⁸⁹ Lärosätet är hemvist för ett innovationsprogram vid namn Internet of Things, ett center för molekylär biovetenskap, konsortier för hälsa respektive råmaterial, ett nationellt institut för avancerade studier inom samhällsvetenskap och humaniora och ett nationellt centrum för kvinnofrid.¹⁹⁰ Även inom ramen för lärosätets särskilda satsningar och spetsområden finns en tämligen bred flora, varför det är svårt att identifiera någon särskild gemensam profil.

En analys (tabell 4) av universitetets produktion av vetenskapliga artiklar visar på att lärosätet har det största antalet artiklar inom medicin (högst antal), biokemi, genetik och molekylärbiologi samt fysik och astronomi. Inom nästan alla publikationsområden är citation impact klart över världsgenomsnittet men utvecklingen är något blandad.

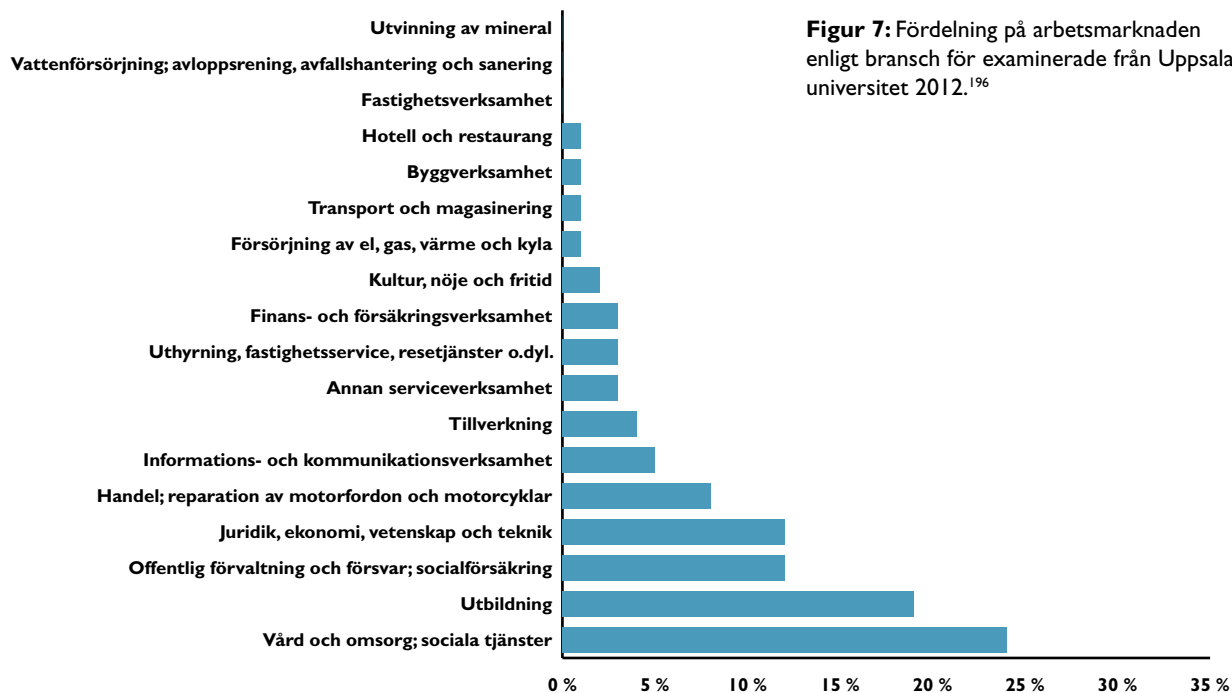
Vad gäller forskarutbildningen, som lärosätet betraktar som en del av utbildningsverksamheten, finns en viss inriktning mot teknik och naturvetenskap, med cirka 43 procent av lärosätets doktorander hemmahörande i dessa områden. De övriga är förhållandevis jämnt fördelade mellan dels humaniora och

samhällsvetenskap och dels medicin och farmaci.¹⁹¹ Gällande lärosätets grundutbildning uppgick denna till totalt 24 623 helårsstudenter under 2015, varav cirka en fjärdedel återfanns på avancerad nivå. Lärosätets arbetar för att denna andel ska öka. Andelen helårsstudenter inom utbildningsprogram uppgick under året till 70 procent och denna andel har ökat över tid till följd av att lärosätet har avvecklat delar av det fristående kursutbudet. Avvecklingen beror dels på försök att sänka lärosätets överproduktion i förhållande till takbeloppet, där utbildningsprogram prioriteras i det kvarvarande utbudet, och dels på försök att öka andelen studenter på avancerad nivå.¹⁹²

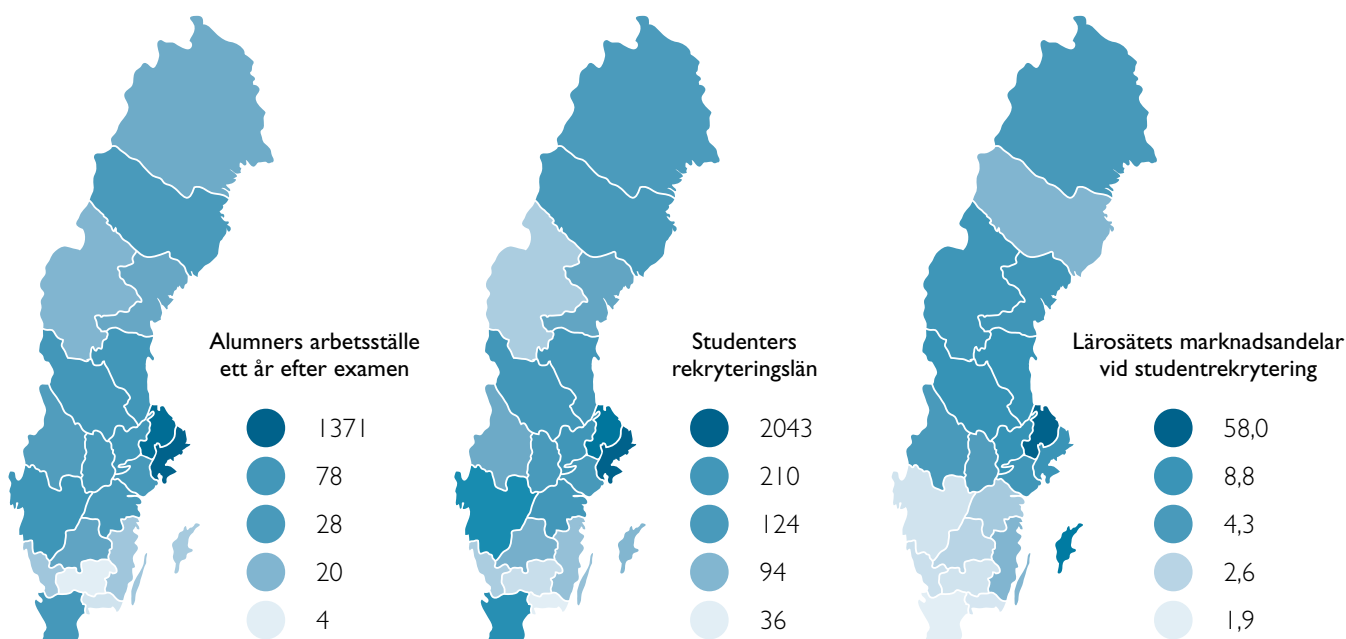
Det finns inga redogörelser i årsredovisningen om lärosätets regionala studentrekrytering, men väl utförliga resonemang om den internationella studentrekryteringen. För att stärka denna deltar Uppsala universitet i fyra universitetsnätverk – Coimbra, Matariki, SANORD samt U4, där man bland annat tillhandahåller gemensamma utbildningar. Lärosätet har ett tämligen stort antal inresande utbytesstudenter; en grupp som under de senaste åren har uppgått till cirka 1 600 personer per år. Antalet utresande studenter är dock lägre, om än fortfarande hög i relation till de flesta andra lärosäten, och har under samma period uppgått till cirka 1 000 personer. Antalet betalande studenter uppgick under 2015 till 503 individer, och 305 helårsstudenter. Bland dessa finns ungefär lika stora andelar inom humaniora och samhällsvetenskap respektive teknik och naturvetenskap, medan andelen inom medicin och farmaci är mindre än hälften av endera av dessa grupper. Lärosätets ambition anges vara att öka volymen ytterligare, bland annat genom att tillhandahålla fler stipendier för avgiftsskyldiga studenter.¹⁹³ Lärosätets internationella studentrekrytering är således tämligen omfattande i absoluta tal, och det förefaller pågå ett aktivt arbete för att stärka den. I relation till utbildningsverksamhetens totala storlek är den – liksom för de flesta andra lärosäten – dock tämligen marginell.

Vad gäller utflödet ur lärosätets utbildningsverksamhet uppgick antalet utfärdade examina under 2015 till 5 753. En majoritet av dessa – motsvarande 56 procent – inom humaniora och samhällsvetenskap, medan resterande examina fördelade sig förhållandevis jämnt mellan medicin och farmaci respektive teknik och naturvetenskap.¹⁹⁴ Detta motsvarar mer eller mindre fördelningen bland helårsstudenterna.¹⁹⁵ Nära hälften av de utfärdade examina, motsvarande 44 procent, var hänförliga till avancerad nivå.

Ur ett arbetsmarknadsperspektiv verkar lärosätets utbildningsverksamhet tämligen riktad mot offentlig verksamhet, med betoning på vård- och omsorgsområdet respektive utbildningssektorn. Väsentliga andelar av alumnerna står dock även att finna inom offentlig förvaltning, juridik, ekonomi, vetenskap och teknik samt handel. Andelarna inom övriga områden är lägre, men spridda över nästan alla näringsgrenar.

Figur 8: Geografisk fördelning av studentunderlag respektive alumner från Uppsala universitet.¹⁹⁷

Vad gäller den geografiska fördelningen av lärosätets alumner är denna starkt koncentrerad till Stockholms och Uppsalas län – där Uppsala län intar andraplatsen, vilket hänger samman med den större och bredare arbetsmarknaden inom det närliggande Stockholms län. Tre fjärdedelar av de examinerade 2012 som hade en känd arbetsort ett år senare fanns

i något av dessa två län. Det närmast efterföljande länet i storleksordningen var Västra Götalands län, med så få som fyra procent av alumnerna. Lärosätet har också ett mycket betydande antal alumner med saknad uppgift – motsvarande nära en tredjedel av alla examinerade under året, och en vanlig orsak till att uppgift saknas är att man arbetar utomlands. Det

är således möjligt att detta indikerar en stark internationell arbetsmarknadsanknytning för lärosätets utbildningsverksamhet.

Vid en jämförelse med motsvarande fördelning för lärosätets studentrekrytering är bilden likartad, men inte identisk. Likheten hänger i viss mån samman med regionernas respektive befolkningstäthet, där en större andel av studenterna naturligen kommer att härröra från eller hamna i befolkningstäta än i glesbefolkade delar av landet. Bilden av lärosätets relativa marknadsandelar av alla studenter från ett visst län – där befolkningstätheten inte är en faktor – visar därmed också en delvis annan bild. Nackdelen med marknadsandelsperspektivet är å andra sidan att mindre lärosäten av naturliga skäl kommer att ha generellt mindre marknadsandelar än större sådana, men de tre olika perspektiven kan ändå tillsammans illustrera lärosätets betydelse för respektive region och vice versa.

Vi kan i figur 8 se en tydlig koncentration av såväl alumner som nybörjare till Stockholms och Uppsalas län, där betoningen ligger på Stockholms län. Resterade andelar sprider sig mer eller mindre jämnt över landet, med små andelar på varje plats, utom i landets sydligaste delar där andelarna i allmänhet blir ännu mindre. Ur det regionala perspektivet, där lärosätets marknadsandelar i varje län utgör utgångspunkten, förstärks detta mönster. Noterbart är här också att lärosätets marknadsandel i Stockholms län är medelmåttig, motsvarande nära nio procent, trots att länet alltså är den största källan till såväl nybörjarstudenter som arbetsställen för alumnerna. Liksom tidigare hänger denna diskrepans samman med den större befolkningmängden i Stockholms län, som tenderar att utgöra en av de starkare rekryteringsplatserna för de flesta av lärosätena. Lärosätets marknadsandel för det egna länet uppgick till 58 procent. Vad gäller marknadsandelen på arbetsmarknaden är denna svårare att uppskatta än för rekrytering, men räknat i antal är tillskottet av arbetskraft störst i Stockholms län och Uppsala län.

Samverkansarbetet intar en relativt framskjuten plats i lärosätets årsredovisning, och till detta räknar man en tämligen bred flora av aktiviteter. Uppdragsforskningens intäkter uppgick under 2015 till 114 miljoner kronor, medan intäkterna för uppdragsutbildning uppgick till 97 miljoner kronor. Lärosätet hade under samma år 116 adjungerade lärare, varav 71 inom medicin och farmaci, samt 36 företagsdoktorander. Under året har lärosätets innovationskontor behandlat 76 ärenden om immaterialrättsliga rättigheter varav 44 rörde patentansökningar. Fyra företag startades med hjälp av investeringar från lärosätets holdingbolag, och 97 bolag med studenter startades med hjälp av stiftelsen Drivhuset. Därutöver har lärosätet lämnat 60 remissvar till offentliga aktörer.¹⁹⁸ Vad gäller verksamheten vid innovationskontoret – som enligt regleringsbrevet också ska lämna stöd

till högskolor, och däribland särskilt Högskolan i Dalarna och Högskolan i Gävle¹⁹⁹ – kom alla 103 idéer som erhållit rådgivning från studenter och forskare vid Uppsala universitet, medan merparten av patentansökningarna var hänförliga till andra lärosäten eller Forskarpatent AB.²⁰⁰

En av lärosätets mer unika verksamhetsdelar är Uppsala universitet musik och museer, som omfattar sex områden: Uppsala linneanska trädgårdar, Gustavianum, Evolutionsmuseet, Kungliga Akademiska kapellet, Körcentrum samt Uppsala University Jazz Orchestra. Dessa verksamheter har i uppdrag att tillgängliggöra vetenskap och samlingar för forskare, studenter och allmänhet, och motsvarar cirka 1,5 procent av lärosätets totala omsättning. Totalt besökte cirka 400 000 personer något av verksamheternas arrangemang under 2015.²⁰¹ Här finns därmed även en tämligen omfattande samhällsinriktad verksamhet som äger motsvarighet vid få andra lärosäten.

Jämförelse mellan mål och resultat

Det tongivande för verksamheten vid Uppsala universitet är att den är omfattande, och att fånga dess art i en koncis beskrivning är en utmanande uppgift, liksom att bedöma förhållandet mellan lärosätets avsedda och faktiska positionering. Tydligt är dock att lärosätets strategi i första hand pekar mot den internationella arenan, och i andra hand mot den nationella. Den internationella arenan lyser också igenom tämligen starkt i redovisningen av lärosätets verksamhet, där man har en – i antal räknat – omfattande internationell studentrekrytering, och en stor andel internationellt inriktad forskningsverksamhet. För den nationella arenans del kan man se en studentrekrytering som är, relativt sett, tämligen jämnt fördelad över landet.

Den regionala betoningen är dock också mycket stark, i det att den stora merparten av lärosätets nybörjare och alumner kommer från, respektive stannar i, Uppsala län eller Stockholms län. Detta hänger samman med befolkningstätheten i området, vilken medför ett stort underlag av både presumtiva studenter och potentiella arbetsplatser för alumner. För forskningsverksamheten är den regionala förankringen inte framträdande på samma sätt, men det finns en samhällsorienterad regional verksamhet i lärosätets musik- och museiverksamhet. Det är bland annat i denna som lärosätets samhällsinriktade verksamhet lyser igenom starkt.

Lärosätets självbild pekar på ett forskningsinriktat lärosäte som tillhör landets främsta och det internationella toppskiktet, och verksamhetsbeskrivningarna pekar också i linje mot ett sådant sakförhållande. Det är dock svårt att härleda hur mycket av detta som härrör från lärosätets betydande storlek, och hur mycket som härrör från de delar av dess särart som inte är kopplade till omfattningen.

Luleå tekniska universitet har sina rötter i Högskolan i Luleå, som inrättades 1971. Sedan 1997 har lärosätet universitetsstatus.²⁰² Lärosätet är därmed ett av de yngre universiteten i riket, men brukar inte räknas in i *gruppen* nya universitet. Storleksmässigt placerar sig lärosätet tryggt i den övre halvan av skalan för sektorn, men i den gruppering som görs inom ramen för denna rapport – där lärosätet räknas in bland de fackinriktade universiteten – är lärosätet det minsta. Dess verksamhet är på många sätt bredare än de övriga lärosätena i samma grupp, även om det också har en tydligt teknisk inriktning på verksamheten.²⁰³

Lärosätets strategiska positionering

Universitetets strategidokument beskriver lärosätet som ”ett forskningsuniversitet som i nära samarbete med näringsliv och samhälle definierar viktiga behov”.²⁰⁴ Detta utgör en tämligen tydlig fingervisning om inriktningen av lärosätets ambitioner – en fokusering på forskningsverksamheten finns, och inom denna syns vidare en orientering mot samhällsnytta. Intrycket förstärks av att det i målbilden för lärosätet står att det ”skapar forskningsresultat och innovationer som bidrar till attraktiv hållbar förnyelse i samhället”,²⁰⁵ och att det ”har en tydlig roll i ett väl fungerande innovationssystem som gör att våra resultat och idéer kommer till nytta”.²⁰⁶ Därutöver anges även att lärosätet aktivt ska delta i samhällsdebatten och bidra med kunskapsunderlag till politiska beslut.²⁰⁷ Verksamhetens samhällsinriktade prägel kan även skönjas på utbildningssidan där man i hög utsträckning trycker på kopplingarna till arbetsmarknaden genom fokus på kompetensförsörjning på regional, nationell och internationell nivå samt på arbetslivskontakter under utbildningstiden. Målbilden anger även en position som ledande aktör för livslångt lärande, som knyts direkt till kompetensutvecklingsbehov.²⁰⁸

Formuleringar som är mer inriktade mot klassiska akademiska värden är inte heller frånvarande i målbilden. Det tar framför allt form av målsättningar om akademisk excellens och personlig utveckling. I detta ingår exempelvis målet att bedriva framstående forskning med internationellt erkänd spetskompetens, att publicera forskningsresultat i de främsta vetenskapliga tidskrifterna och att bedriva mångvetenskapligt arbete för att erhålla breda perspektiv och nya infallsvinklar.²⁰⁹ För utbildningsverksamheten finns formuleringar om utbildning som inspirerar till självständigt och aktivt lärande samt en bild av att lärosätet ”är en mötesplats dit studenter från hela Sverige och världen kommer för att utvecklas”.²¹⁰

Intrycket av lärosätets målbild för 2020 är att de samhälleliga värdena, i termer av kompetensförsörjning och samhällsnytta, utgör fokus för verksamhetens inriktning. Detta intryck stärks av de mer

konkreta strategiska målen, där lärosätet trycker på samverkan, innovation, nytta, arbetslivskontakter och utbildningsverksamhetens bidrag till kompetensförsörjningen. Det finns dock även mer akademiskt inriktade aspekter av målbilden, vilket även får genomslag i de strategiska målen genom formuleringar om att vara en aktiv del av det internationella akademiska samhället och att utbildningarna ska stimulera till kreativitet, nyfikenhet, kritiskt tänkande och initiativförmåga.²¹¹ De sistnämnda är dock färre till antalet, och får kanske inte lika framskjutna platser i de övergripande positionsformuleringarna. Vad gäller arenorna för lärosätets verksamhet finns ett tämligen tydligt fokus på den internationella nivån, som ibland även är kopplad till den nationella nivån. Mönstret är förhållandevis likartat för såväl forskning som utbildning, och en intressant notering är att även den internationella nivån nämns vad gäller kompetensförsörjning.

Verksamhetens utfall och effekter

I årsredovisningen 2015 för Luleå tekniska universitet lyfter lärosätets rektor ett anpassningsarbete i förhållande till lärosätets takbelopp, där neddragningar inte minst har skett bland fristående kurser sedan 2012, och där lärosätet anges ha alla möjligheter – utom ekonomiska – att utöka utbildningsverksamheten. Undantaget för neddragningarna är de expansioner av lärar- och sjuksköterskeutbildningarna som lärosätet har fått i uppdrag av regeringen att utföra. Gällande forskningsverksamheten konstateras att en historisk expansionstrend har brutits i och med 2015, inte minst på grund av vad som beskrivs som svåra tider för externa samarbetspartners, men också på grund av att samfinansieringskraven sätter gränser för utökad externfinansiering. Rektorn anger också lärosätets roll som varande ett av landets starka forskningsuniversitet, och lyfter särskilt satsningar på att öka antalet referegranskade publikationer och antalet doktorander.²¹² Det sammantagna intrycket av rektorns förord till årsredovisningen är att lärosätet har tämligen långtgående tillväxtambitioner inom såväl utbildning som forskning, och att man har en tydlig identitet som ett forskningsuniversitet. Lärosätets verksamhet tycks även nära sammankopplad med industrin, där motgångar hos ett fåtal nära samarbetspartners får kännbara effekter för forskningsverksamhetens expansionsmöjligheter.

Ett verkligt tongivande intryck är ett allmänt starkt nyttoperspektiv – väl illustrerat av den första rubriken under dokumentets kapitel om forskning: ”Det nyttiga universitetet”.²¹³ Tyngdpunkten i redovisningen ligger starkt på en orientering gentemot uppfyllandet av olika typer av samhälleliga värden, med betoning på samverkansarbete. Man beskriver hur lärosätet ”har

Tabell 10: Antalet vetenskapliga artiklar 2005–2014 för Luleå tekniska universitet, field-weighted citation impact (FWCI), tillväxt i publikationstillväxt mellan perioderna 2005–2009 och 2010–2014, tillväxt i FWCI under samma period. De tre senare indikatorerna beräknas endast om antalet artiklar är över 50. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Luleå University of Technology	Publications	FWCI	Publication growth	FWCI growth
Mathematics	488	1,54	▲ 54 %	▲ 123 %
Physics and Astronomy	797	1,04	▲ 51 %	▶ 5 %
Chemistry	436	1,14	▲ 99 %	▶ -1 %
Chemical Engineering	444	1,46	▲ 45 %	▶ 17 %
Materials Science	1 101	1,25	▲ 62 %	▶ -17 %
Engineering	2 175	1,36	▲ 73 %	▲ 28 %
Energy	355	1,85	▲ 120 %	▶ 10 %
Environmental Science	492	1,36	▲ 98 %	▶ -17 %
Earth and Planetary Sciences	526	1,27	▲ 47 %	▶ -19 %
Agricultural and Biological Sciences	168	1,07	▲ 63 %	▲ 22 %
Biochemistry, Genetics and Molecular Biology	139	1,17	▲ 48 %	▶ -7 %
Immunology and Microbiology	26			
Medicine	336	1,17	▲ 56 %	▼ -23 %
Pharmacology, Toxicology and Pharmaceutics	31			
Health Professions	91	1,55	▶ 2 %	▶ -17 %
Nursing	78	1,27	▲ 112%	▼ -29 %
Dentistry	4			
Neuroscience	11			
Arts and Humanities	45			
Psychology	38			
Social Sciences	329	1,07	▲ 76 %	▲ 27 %
Business, Management and Accounting	459	1,36	▲ 94 %	▶ 13 %
Economics, Econometrics and Finance	111	1,65	▲ 244 %	▲ 30 %
Decision Sciences	118	1,11	▶ 11 %	▲ 45 %
Computer Science	784	1,50	▲ 119 %	▲ 96 %
General	13			

lyckats väl med att involvera industrin i den forskning som bedrivs och är ett av de lärosäten i Sverige som har starkast koppling till näringslivet”.²¹⁴ Som uttryck för detta nämner man en externfinansieringsgrad på 62 procent för forskningsverksamheten, och vid en granskning av finansieringsläget för tidigare år är detta mycket riktigt en av de högsta siffrorna i sektorn.²¹⁵ En stor andel av de externa medlen är kopplade till industriella aktörer, eller industrinära sådana såsom Vinnova och Energimyndigheten.²¹⁶ Man pekar också på omfattande regional och nationell samverkan, där lärosätets större partners inkluderar LKAB, Boliden, SSAB, Volvo, SKF, Sandvik, Norrbottens läns landsting, länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten samt kommunerna i båda dessa län. Man lyfter också, på lokal nivå, verksamheten i Vetenskapens Hus – som utgör ett samarbete mellan Luleå tekniska

universitet, LKAB och IVA – som syftar till att sprida kännedom om forskningsresultat till allmänheten.²¹⁷ På internationell nivå lyfter man främst arbetet inom EIT RawMaterials, som utgör ett konsortium med 115 partnerorganisationer och sju kontor, där ett av dem finns i Luleå.²¹⁸

Samhällsorienteringen syns i forskningsverksamhetens inriktning, där man har pekat ut nio strategiska områden. Dessa inkluderar *Attraktivt samhällsbyggande*, *Framtidens gruvor*, *Förnybar energi*, *Gränsöverskridande konst och teknik*, *Hållbara transporter*, *Intelligenta industriella processer*, *Effektiv innovation och organisation*, *Möjliggörande IKT* samt *Smarta maskiner och material*. Därutöver finns tre nationella strategiska forskningsområden vid lärosätet: *Hållbar användning av mineralråvaror*, *Bio4Energy* samt *STandUP for Energy*. Flera av

miljöerna beskrivs som nationella eller internationella centrum och/eller som internationellt ledande. I fallet *Framtidens gruvor* anger man att anslaget som erhålls för området visar att lärosätet är ”det nationella gruvuniversitetet”.²¹⁹ Det tydliga gemensamma temat för de olika forskningsområdena är att de är tämligen starkt orienterade mot industri och teknik, med betoning på tillämpad forskning. Tonvikten ligger på den internationella arenan, även om den nationella också är tämligen starkt närvarande. Den regionala arenan har också en tämligen framskjuten plats, men ofta i ett gränsland där det rör sig om regional samverkan med nationella eller internationella aktörer.

Vid en analys av universitetets produktion av vetenskapliga artiklar syns lärosätets fokus på ingenjörsvetenskaper, materialvetenskaper, IT och naturvetenskaper tydligt. Citation impact ligger över världsgenomsnittet inom alla analyserade områden men utvecklingen är blandad. Antalet artiklar är ökande inom alla analyserade områden.

Fokuseringen på teknikområdet är framträdande även inom lärosätets forskarutbildning, där cirka fyra femtedelar av lärosätets forskarstudenter finns inom det tekniska vetenskapsområdet, och resterande andelar inom humanistiskt-samhällsvetenskapligt vetenskapsområde. Även inom det sistnämnda området är den industriella fokuseringen framträdande, och forskarutbildningen inom industriell marknadsföring har exempelvis ökat jämfört med tidigare år.²²⁰ Man har för övrigt inrättat en examensbonus till institutionerna för så kallade samverkansdoktorander, som omfattar sådana doktorander som under hela utbildningstiden har finansierats av annan arbetsgivare.²²¹

Bland forskarexamina är den tekniska dominansen än starkare, eftersom merparten av forskarstudenterna inom det tekniska området avlägger licentiatexamen som delmål mot doktorsexamen, medan detsamma inte gäller inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området.²²²

Orienteringen mot samhällsnytta syns också inom grundutbildningsverksamheten, och man trycker hårt på kompetensförsörjning. På den regionala nivån pekar man exempelvis på arbete som sker inom centumbildningar, regionala samverkansprojekt och lokala samarbetsorgan. För den nationella nivån pekar man bland annat på högskoleingenjörsutbildningens roll i att tillgodose gruvindustrins kompetensförsörjningsbehov samt uppdragsutbildningar för Försvarsmakten.

Av lärosätets 7 659 helårsstudenter under 2015 fanns merparten inom yrkesexamensprogram, och civilingenjörsutbildningen svarade ensam för 2 180 av dem. Endast cirka 15 procent av helårsstudenterna studerade på fristående kurser.²²³ Andelen fristående kurser har minskat över tid, vilket är en följd av lärosätets arbete att undvika överproduktion, där man inom det kvarvarande utbildningsutbudet i första hand har prioriterat yrkesutbildningar.²²⁴ Man anger

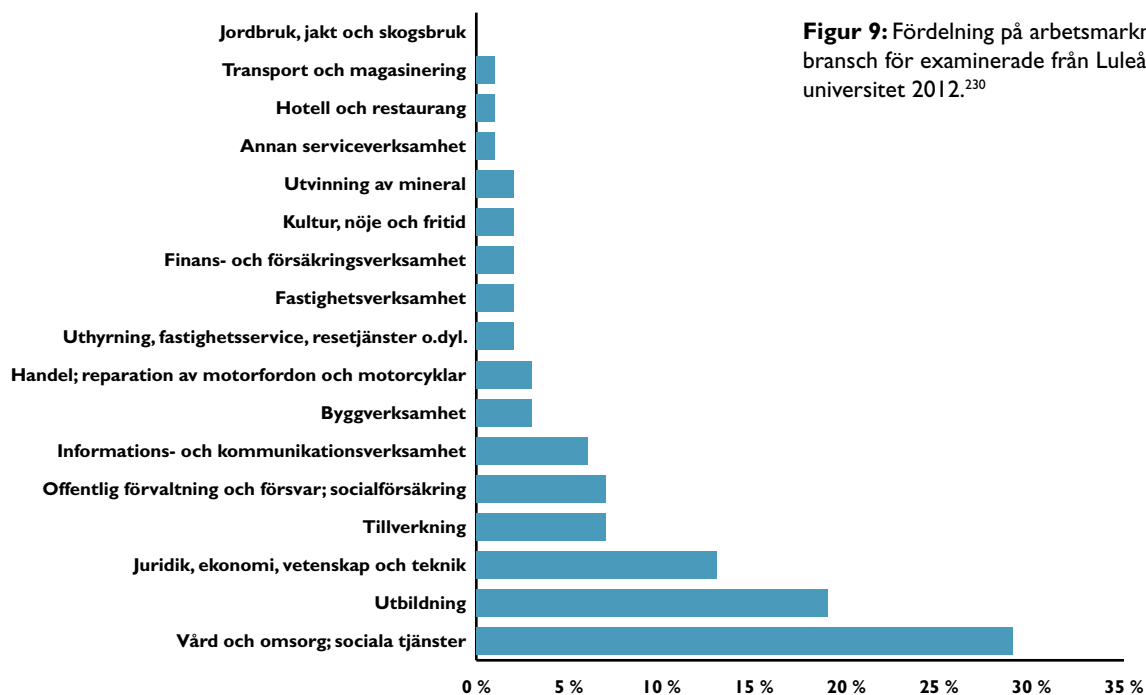
dock att det finns kapacitet och vilja att expandera utbildningsverksamheten inom alla områden, om lärosätets utbildningsuppdrag skulle utökas.²²⁵

Lärosätet för inga resonemang om regional studentrekrytering i årsredovisningen, men diskuterar i viss mån internationell sådan. Man anger exempelvis att utbildningar på avancerad nivå inom teknikområdet i huvudsak är internationellt rekryterande, vilket har medfört svårigheter i samband med införandet av studieavgifter för tredjelandsstudenter. Med undantag för samarbetsprogrammen inom Erasmus har antalet registrerade studenter inom dessa utbildningar avtagit, och omfattar nu ”endast ett fåtal”.²²⁶ Totalt tog lärosätet emot 344 inresande utbytesstudenter under 2015, medan de utresande utbytesstudenterna under samma period uppgick till 161 personer.²²⁷ Antalet avgiftsskyldiga studenter uppgick till 18 personer.²²⁸

Vad gäller utflödet ur lärosätets utbildningsverksamhet kunde cirka två femtedelar av lärosätets utfärdade examina inom grundutbildningen under 2015 hänföras till avancerad nivå. På båda nivåerna dominerade yrkesexamina, och den ämnesmässiga tonvikten låg på teknik och hälsovetenskaper. Endast tre procent av de utfärdade examina var hänförliga till fristående kurs, och majoriteten av dessa fanns inom samhällsvetenskaperna.²²⁹

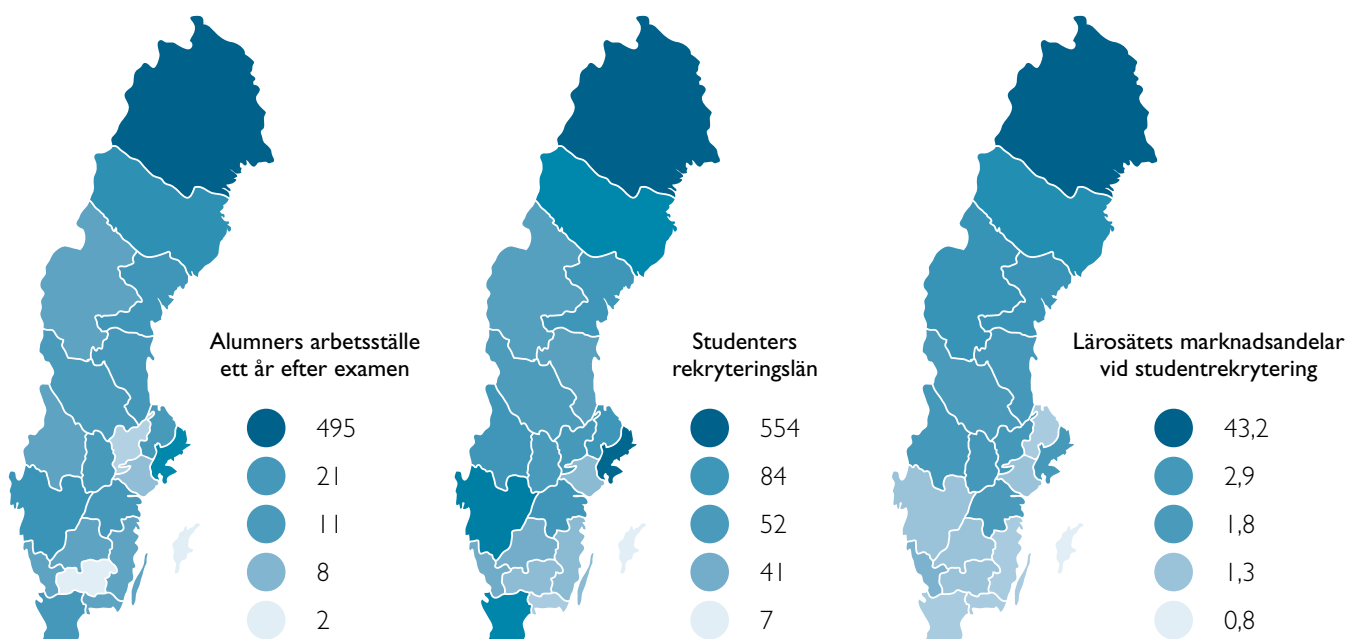
Avseende arbetsmarknadsperspektivet syns en viss orientering mot offentlig verksamhet bland lärosätets alumner, vilket illustreras av figur 9. Betoningen ligger på vård- och omsorgsområdet samt utbildningssektorn, som tillsammans svarar för nära hälften av de examinerade 2012 som hade kända arbetsplatser ett år senare. Därutöver återfinns ytterligare sju procent inom offentlig förvaltning. En femtedel av de examinerade återfinns dock inom näringsgrenarna juridik, ekonomi, vetenskap och teknik respektive tillverkning, och därefter är spridningen mellan områdena förhållandevis jämn, med undantag för informations- och kommunikationsverksamhet. Den tekniska prägeln är här inte omedelbart uppenbar, men man bör hålla i åtanke att det finns många tekniskt inriktade tjänster inom exempelvis utbildningssektorn, och även inom offentlig förvaltning. Näringsgrensindelningen beskriver verksamhetens art, snarare än den enskilda alumns arbetsuppgifter.

Hälften av de som examinerades 2012 och som hade en känd arbetsort ett år senare återfanns i Norrbottens län, vilket framgår av figur 10. Spridningen är i övrigt tämligen stor, med det närmast efterföljande länet i storleksordningen, Stockholms län, med cirka 16 procent. Ungefär en femtedel av de examinerade saknade känd arbetsort ett år efter examen, och en vanlig orsak till detta är att man arbetar utomlands. För många av dem som saknar uppgift i detta fall är dock orsaken att de inte har något svenskt personnummer, och att det därmed inte finns någon bas för matchning med andra register. Avsaknaden av ett svenskt personnummer medför viss sannolikhet för

Figur 9: Fördelning på arbetsmarknaden enligt bransch för examinerade från Luleå tekniska universitet 2012.²³⁰

Figur 10: Geografisk fördelning av studentunderlag respektive alumner från Luleå tekniska universitet.²³¹

att alumnen åter söker sig till utlandet efter avslutad utbildning.

Om man jämför denna fördelning med motsvarande fördelning för lärosätets studentrekrytering ser bilden något annorlunda ut, men främst såtillvida att fördelningen mellan landets regioner utjämnas ytterligare något. Vissa likheter mellan bilderna hänger samman med regionernas respektive befolkningstäthet, där en

större andel av studenterna naturligen kommer att härröra från eller hamna i befolkningstäta delar av landet än vad som är fallet för glesbefolkade sådana.

Vid en granskning av lärosätets relativa marknadsandelar av alla studenter från ett visst län får man en något annorlunda bild. Då syns svagare områden i landets sydligaste delar och regionerna runt Stockholms län – men inte i Stockholms län. Det är dock

här värt att hålla i åtanke att lärosätets begränsade storlek, sammankopplat med den jämna fördelningen över landet, innebär att såväl antalet alumner som rekryterade nybörjare och marknadsandelar per län är tämligen begränsat. Lärosätets marknadsandel i det starkaste fästet, det egna länet, uppgår till strax över 43 procent.

Lärosätet förefaller således vara relativt riksrekryterande, och dess alumner har relativt god spridning bland rikets regioner. Detta kan hänga samman med lärosätets placering, där det möjliga studentunderlaget i det egna länet liksom den potentiella arbetsmarknaden är begränsad. Det kan även hänga samman med lärosätets specialiserade verksamhet, där studenternas val av lärosäte och alumnernas val av arbetsplats är mindre beroende av geografiska överväganden och mer beroende av deras dragning till berörda fält och ämnesområden.

Såsom är fallet även för övriga universitet omfattar verksamheten vid Luleå tekniska universitet ett innovationskontor. Under 2015 utvärderades verksamheten vid detta i två omgångar av Vinnova, där dess samlade prestation i den ena utvärderingen fick omdömet 4 på en femgradig skala. I den andra utvärderingen fick samverkansarbetet bedömningen 3 av 3.²³² Av Vinnovas rapport för den sistnämnda utvärderingen kan utläsas att nära hälften av de utvärderade lärosätena erhöll samma omdöme.²³³ Gällande den förstnämnda utvärderingen gavs omdömet mot bakgrund av en god prestation givet verksamhetens förutsättningar, samt tydliga arbetsprocesser.²³⁴ Innovationskontorets resultatredovisning inkluderar 49 uppstartade samarbeten inom Norrbotten och Västerbotten, 25 idéer som har gått vidare till verifiering, 13 projekt som har gått vidare till kommersialisering och 2 projekt som har gått vidare till licensiering.²³⁵

Jämförelse mellan mål och resultat

Luleå tekniska universitet beskriver den eftersträvade positionen som forskningsbetonad och samhällsorienterad, med viss betoning på den internationella arenan. Detta äger överlag motsvarighet i beskrivningarna av lärosätets faktiska verksamhet: lärosätet har en hög andel forskningsverksamhet, och denna har i sin tur en hög andel externfinansiering, med en stark inriktning mot tillämpning och näringslivsorienterad nytta. För utbildningsverksamheten finns en planeringsmässig orientering mot arbetslivsanknytning och kompetensförsörjning, men den internationella orienteringen är här inte lika tydlig sett över hela verksamheten – snarare förefaller den, åtminstone ur ett studentrekryteringsperspektiv, koncentrerad till ett urval av internationella masterutbildningar. I verksamhetsbeskrivningen lyser den regionala arenan betydligt starkare än i strategi- och målformuleringarna, genom ett nära samröre med det regionala näringslivet i såväl forskningsverksamhet som utbildningsverksamhet. Här bör dock även poängteras att många

av de större aktörerna i det regionala näringslivet är industrier med stark nationell och internationell närvaro, varför det kanske snarast blir fråga om en regional förankring som får nationella och internationella återverkningar.

Lärosätets position förefaller sammanhållen i sin tudelning; det finns en regional förankring som samtidigt har en påtagligt internationell dimension, med en övergripande näringslivsorientering som knyter samman verksamhetsdelarna i ett gemensamt perspektiv på verksamhetens syfte och nytta. Positionen förefaller stabil och konsoliderad, där det främsta utvecklingsarbetet tycks bestå i att stimulera tillväxt, ofta kopplad till redan föreliggande styrkor.

5. Jämförande publikationsanalys

I kapitlen om de enskilda lärosätena har vi studerat fördelningen av publikationer mellan olika ämnesråden. Men hur ser produktionen av publikationer ut vad gäller volym och påverkan (impact), och hur stor andel av publikationerna produceras i internationella samarbeten eller i samarbete med näringslivet?

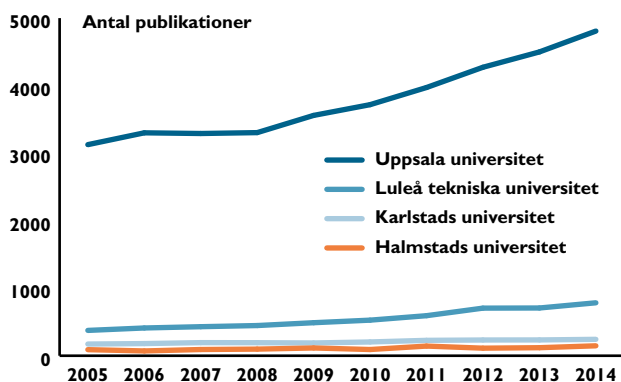
Det kan knappast anses förvånande att av de fyra studerade lärosätena så dominerar Uppsala universitet i volym (figur 11). Uppsala producerade mer än sex gånger fler vetenskapliga publikationer än LTU, som producerade näst mest artiklar. I en jämförelse mellan

2005 och 2014 är det tydligt att volymen har ökat vid samtliga av de studerade lärosätena, med den största procentuella ökningen vid LTU (209 procent).

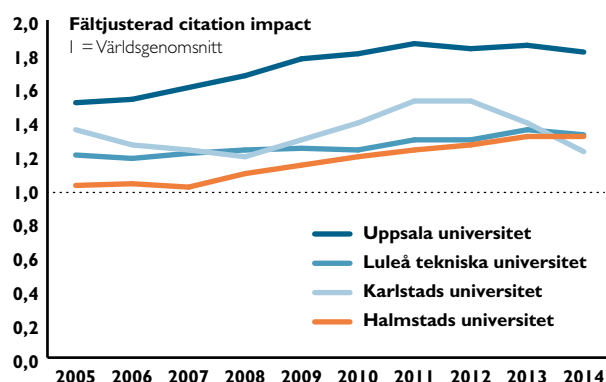
Antalet publikationer säger dock mycket lite om kvalitén på den vetenskapliga produktionen, och vi har därför också studerat den fältjusterade citeringsgraden (Field-Weighted Citation Impact, FWCI, figur 12).

Även om även detta är ett något trubbigt mått så ger det en bild av kvalitén i akademiska termer. Det är tydligt att publikationer från Uppsala universitet har en högre genomsnittlig ”impact factor” än de från

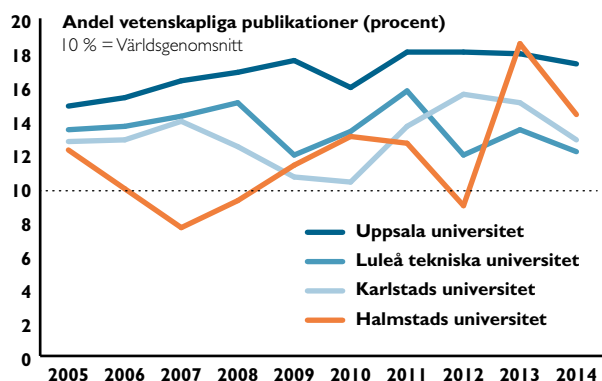
Figur 11: Antalet producerade vetenskapliga artiklar 2005–2014 för de fyra studerade lärosätena. En uppåtgående trend kan observeras i samtliga fall: Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

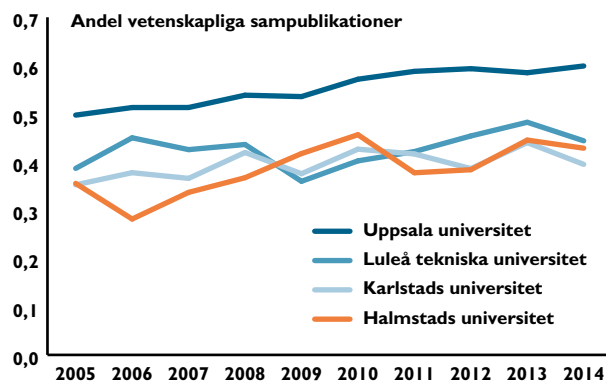
Figur 12: Fältjusterad citation impact för vetenskapliga publikationer (2005–2014) producerade av de fyra lärosätena. I = världsgenomsnittet. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Figur 13: Andel vetenskapliga publikationer (2005–2014) för de studerade lärosätena som var bland de tio procenten mest citerade. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Figur 14: Andelen vetenskapliga artiklar som var internationella sampublicationer av samtliga vetenskapliga artiklar producerad av lärosätena år 2005–2014. Källa: Elsevier på uppdrag av IVA.

Tabell 11: De vanligaste kommersiella samarbetsparterna för vetenskapliga publikationer 2010–2014.

Källa: Bearbetning av data från Elsevier producerat på uppdrag av IVA.

Lärosäte	Samarbetspartner (antal artiklar 2010–2014)
Högskolan i Halmstad	Volvo Car Corporation (19)
	Saab AB (2)
	Volkswagen AG (2)
	IBM (2)
	Simula Research Laboratory (2)
Karlstads universitet	AstraZeneca Sweden (11),
	Ericsson Sweden (8),
	Deutsche Telekom (5)
	Hewlett-Packard (3)
	NL Dukhov All-Russian Scientific Research Institute of Automatics (3)
Luleå tekniska universitet	Swerea KIMAB AB (32)
	Volvo Car Corporation (30)
	Vattenfall (19)
	Ericsson Sweden (14)
	GKN Aerospace (9)
Uppsala universitet	AstraZeneca Sweden (264)
	AstraZeneca (70)
	Pfizer (54)
	GlaxoSmithKline (47)
	General Electric (38)

de andra lärosätena. Samtliga studerade lärosäten ligger dock tydligt över världsgenomsnittet (=1). Medan Högskolan i Halmstad och LTU befann sig i en relativt tydlig uppåtgående fas under den undersökta perioden verkar Uppsala universitet under de sista fyra åren ha befunnit sig på en plåtå. Karlstads universitet har under de sista studerade åren uppvisat en nedåtgående trend efter att tidigare lika tydligt visat ökande värden. Det bör påpekas att lärosäten med små publikationsvolymer självklart är känsligare än de med stora, och alltså kan förväntas uppvisa större fluktuationer. Detta kan också illustreras av en analys av hur stora andelar av lärosätenas publikationsvolymer som återfanns bland de 10 procent mest citerade (figur 13).

Samtliga lärosäten med undantag av Högskolan i Halmstad har under hela perioden legat över världsgenomsnittet. Halmstad uppvisar dock starka variationer från år till år. Ett relativt ryckigt utfall kan, i denna variabel, även observeras för LTU och Karlstads universitet.

En faktor som brukar anses vara kvalitetsdrivande är *internationella samarbeten*, och även vad gäller internationella sampublicationer (figur 14) uppvisar Uppsala universitet de högsta värdena och en tydlig ökande trend. De tre andra lärosätena uppvisar ett

kluster med internationella samarbeten under cirka 40–45 procent (2014) av de vetenskapliga publikationerna. För Uppsala universitet var motsvarande siffra cirka 60 procent. Det bör påpekas att internationella sampublicationer inte ger en fullständig bild av ett lärosätes internationalisering. Faktorer som exempelvis andelen internationella studenter och lärare, internationell finansiering och samarbeten med internationella företag m.m. behöver också belysas för att få en fullständig bild. Det var dock inte möjligt att göra en fullständig analys av lärosätenas internationalisering inom ramen för denna studie.

För alla lärosätena dominerar vetenskapliga sampublicationer (nationella och internationella) med andra akademiska institutioner tydligt. Dock hade samtliga lärosäten också åtskilliga sampublicationer med icke-akademiska organisationer. De fem kommersiella organisationer med vilka lärosätena producerat flest sampublicationer under perioden 2010–2014 kan ses i tabell 11. Publikationsmönstren ger ledtrådar om viktiga samarbetspartners i forskningen. För Högskolan i Halmstad del dominerade sampublicationer med fordonsindustrin medan samarbeten med läkemedelsindustrin tycks vara vanliga vid Uppsala universitet. För de övriga två lärosätena är bilden något bredare.

6. Reflektioner om lärosätena

SAMMANTAGNA REFLEKTIONER FRÅN FALLSTUDIERN

De studerade lärosätenas karaktär skiljer sig uppenbart åt vilket exempelvis kan illustreras av deras publikationsmönster, ekonomiska situation och inriktning mot forskning respektive utbildning. Det finns dock ett antal faktorer som är gemensamma för alla fyra lärosätena. Den första är att samstämmigheten mellan lärosätenas respektive målbilder och verksamheternas inriktningar och utfall överlag förefaller vara god. Utgångspunkten för den strategiska positioneringen verkar ha varit att identifiera den befintliga positionen och utveckla dess allmänna styrkeområden till profiler. Störst indikationer om strategiska positionsskiftet syns vid Högskolan i Halmstad, där man har utarbetat ett lärosätesövergripande tema för vilket implementeringen är långt gången, men där man också kan se element av ett pågående arbete. De strategiska positionerna för de övriga lärosätena som anges av deras respektive målformuleringar ser annars i viss utsträckning ut att utgöra rambeskrivningar för inriktningen för fortsatta utvecklingsinsatser, snarare än att utgöra omorienteringar av befintlig verksamhet.

Vad gäller fördelningen mellan akademiska och samhällsorienterade värden i verksamhetens syftesbeskrivningar och praktiska inriktning är skiljelinjen förhållandevis tydlig, och den sammanfaller med graden av specialisering. Fokuseringen på samhällsinriktade värden såsom näringslivssamverkan och tillämpningsorienterad forskning är starkast vid Luleå tekniska universitet och Högskolan i Halmstad, vilka också är de två av de fyra lärosätena som har definierat lärosätesövergripande profiler. Universiteten i Uppsala och Karlstad betonar i högre utsträckning behovet av bredd i verksamheten och akademiska

värden såsom bildning och kunskapsutveckling som egenvärden.

Gällande den relativa betoningen på de två verksamhetsgrenarna fördelar sig också här lärosätena i två grupper. Uppsala universitet och Luleå tekniska universitet definierar sig som mer forskningsintensiva, medan Karlstads universitet och Högskolan i Halmstad anger sig vara mer utbildningstunga. Detta ligger också i linje med intäktsfördelningen. Alla fyra lärosätena anger att de har utrymme för tillväxt, i första hand inom utbildningsverksamheten. De fyra beskriver också hur man aktivt arbetar med att anpassa utbildningsutbudet till takbeloppen, och hur de fristående kurserna har varit föremål för de främsta neddragningarna.

När det gäller närvaron på olika arenor förefaller alla lärosäten ha en ambition att växa på den internationella nivån, medan graden av förankring på den regionala arenan varierar. Det lärosäte med starkast regional förankring i utbildningsverksamheten är Uppsala universitet, vilket hänger samman med att dess geografiska placering i en storstadsregion medför ett stort underlag av presumtiva studenter och potentiella arbetsplatser för alumner i närområdet. De delar av studentunderlaget som varken härrör från eller hamnar i Uppsala eller Stockholms län är relativt jämnt fördelade över riket, vilket också medför en viss nationellt inriktad dimension hos utbildningsverksamheten. Det lärosäte som har starkast regional förankring i forskningen är Luleå tekniska universitet. Men även i det fallet finns reservationen att de främsta partnererna i närområdet är starka nationella och internationella aktörer, varför den regionala samverkan också får en nationell och internationell dimension.

PERSPEKTIV FRÅN INTERVJUER

De uppgifter som framkommer av intervjuer med företrädare för lärosätenas ledningar och lärosätenas omvärld ligger på ett övergripande plan väl i linje med tidigare etablerad kunskap om högskolesektorns förutsättningar och dokumentationen från de enskilda lärosätena. En betydelsefull skillnad ligger dock i att profileringen, enligt lärosätesföreträdarna, är längre

gången än vad som annars ofta görs gällande. En orsak till detta skulle kunna vara att lärosätenas strategiska positionering är föränderlig, och den rådande bilden av sektorn som relativt homogen kan därmed ha blivit föråldrad. En annan möjlighet är att det rör sig om olika perspektiv på profilering.

Skiljelinjer inom sektorn

Vad gäller gruppering av lärosäten utifrån förutsättningar följer perspektiven de vanliga skiljelinjerna mellan universitet och högskolor, mellan stora och små lärosäten och mellan breda och smala lärosäten. Något som kan orsaka vissa svårigheter på den internationella arenan är att utländska aktörer kan ha svårt att skilja mellan svenska lärosäten, då de flesta använder sig av universitetsbeteckningen i internationella sammanhang. Den regleringsmässiga skiljelinjen, att universitet har generell examensrätt på forskarnivå, kan också ha betydelse för lärosätenas flexibilitet och strategiska handlingsmöjligheter.²³⁶

Gällande skiljelinjen mellan stora och små lärosäten lyfts två övergripande aspekter av verksamheterna: lärosätenas förmåga att driva stora projekt och utvecklingsprocesser, samt lärosätenas status och inflytande. Resonemangen om stora projekt är nära sammankopplade med koncept som stordriftsfördelar och kritisk massa. Små organisationer har otillräckliga resurser eller möjligheter att driva stora processer eller upprätthålla storskalig infrastruktur, och kan heller inte upprätthålla expertkompetens inom alla områden – inte minst de administrativa. Dessa resonemang förefaller dock främst vara orienterade mot de riktigt stora respektive riktigt små lärosätena, medan mellanstora organisationer främst diskuteras som en del av motpolen till en av dessa ytterligheter.²³⁷

Enligt flera lärosätesföreträdare finns en koppling mellan ett lärosätes storlek och dess inflytande. Inflytande och handlingsmöjligheter är dock också kopplat till ett lärosätes geografiska placering, där flera intervjuade lyft som betydelsefullt att lärosätet är placerat i ett geografiskt sammanhang där man kan samverka med andra, starka regionala aktörer. Man kan här notera en diskussion om både lärosätets betydelse för regionen och regionens betydelse för lärosätet. Denna betydelse kan dock bli starkare ju mindre lärosätet är, eftersom varje samverkanspartner då har en relativt sett större påverkansfaktor för lärosätet.²³⁸

När lärosätesföreträdarna diskuterar skiljelinjer mellan breda och smala lärosäten framhålls ämnesmässig bredd närmast unisont fram som en framgångsfaktor, såtillvida att en verksamhet som spänner över många ämnesområden medför möjligheter till mångvetenskapliga perspektiv, i synnerhet inom forskningen. Detta hänger också antagligen samman med att inget av de fyra lärosätena i studien är en fakultetslärosäten.

De fyra lärosätenas profiler

När diskussionerna knyts närmare profileringsfrågan antar perspektiven en annan form, där fokusering i någon mening är ett mål för samtliga av de undersökta lärosätena. Denna fokusering kan ske i form av en eller flera breda och övergripande tematiska inriktningar. Väl exemplifierat av Högskolan i Halmstads breda perspektiv på innovation eller Luleå tekniska univer-

sitetets tekniska profil, där även forskning inom sådana ämnen som nationalekonomi orienteras mot naturresurser eller liknande.²³⁹ Fokuseringen kan också ske genom satsningar på specifika ämnen eller miljöer, där profilområdena är mer fristående från varandra.²⁴⁰

Gemensamt för lärosätenas profilsatsningar är att de på något sätt beskrivs som sprungna ur ambitioner att bygga på lärosätets befintliga styrkor, genom att stärka framgångsrika och stora miljöer samtidigt som man kopplar på nya sådana genom att identifiera synergier där ämnena kan mötas i gemensamma perspektiv. Det tycks således inte vara den övergripande strategiska vinkeln som skiljer lärosätenas profilsatsningar åt, utan snarare en kombination av deras respektive förutsättningar och deras mer specifika perspektiv på hur man bäst bygger på styrkorna.

Verksamheten vid Uppsala universitet utgör här något av ett specialfall, givet att lärosätet som helhet saknar några utpekade profilområden – vilket dock är en följd av lärosätets storlek och bredd, och man beskriver lärosätets roll som just tillhandahållande av en fullskalig verksamhet. Detta innebär dock inte att profilering inte förekommer; man beskriver det som att lärosätet har cirka 200 områden med internationell spets, och utgör en ”nåldyna”, där spetsarna av naturliga skäl är svåra att fånga i en sammanfattande beskrivning. Även här är därmed profilering och fokusering en del av strategin, men urvalet och samordningen av de enskilda fokusområdena sker längre ned i organisationen. Styrningen handlar då lika mycket om att sätta gemensamma ramar för hur arbetet ska ske, som att avgöra vad som ska ske.²⁴¹

Tonvikt mellan verksamhetsgrenar

Det är inte alltid som den forskningsmässiga profileringen överensstämmer med den utbildningsmässiga, utan matchningen är tydligast vid de av lärosätena som har definierat profilen utifrån ett lärosätesövergripande tematiskt område. Mekanismerna som styr forskningsverksamheten förefaller dessutom ofta delvis fristående från de som styr utbildningsverksamheten, inte minst på grund av de finansiella förutsättningarna – miljöer med stora mängder externa forskningsmedel får större fokusering på forskning, dels på grund av de åtaganden som följer av externfinansieringen och dels på grund av att medel inte kan föras mellan verksamhetsgrenar. Forskningsmedlen blir alltså relativt sett större än mängden utbildningsmedel, utan att man har några egentliga möjligheter att balansera detta på systemnivå. Det omvända kan också gälla för verksamheter som i högre utsträckning tar emot utbildningsuppdrag, där lärarutbildning utgör ett särskilt exempel vid flera av lärosätena.²⁴² Det Humboldtska idealet med den nära kopplingen mellan utbildning och forskning, också stadfast i högskolelagens formulering om utbildning på vetenskaplig grund, förefaller därmed inte alltid vara lätt att upprätthålla för enskilda miljöer.

Detta får även genomslag på lärosätesövergripande nivå, där lärosätenas självbild präglas som ”utbildningstunga” eller ”forskningsintensiva”. Samtidigt har lärosätena en genomgående ambition att uppnå större balans både inom miljöerna och på lärosätet som helhet. Lärosätena beskriver antingen en idealbild där en god balans mellan verksamhetsgrenarna ligger i ett 50/50-förhållande, eller så knyts deras tillväxtambitioner i första hand till den verksamhetsgren som vid deras lärosäte är mindre. Vid lärosäten med begränsade forskningsmedel önskar man framför allt en ökning av dessa, och vid lärosäten med en större andel forskningsmedel talar man om tillväxtpotential inom utbildningsverksamheten. En ökad balans mellan verksamhetsgrenarna motiveras dels av samhällsinriktade skäl såsom kompetensförsörjning för arbetsmarknaden, dels av mer akademiskt inriktade skäl såsom forskningsanknytning i utbildningsverksamheten.²⁴³

Perspektiv på nyttiggörande

En annan aspekt av lärosätenas profilering rör perspektivet på nyttiggörande. Noterbart är här att det inte handlar så mycket om olika fokus på nyttiggörande i sig, utan snarare om vad man lägger i begreppet och vad av detta man fokuserar på. Vid samtliga av de undersökta lärosätena talar man om verksamhetens nytta, och även specifikt om samhällsnytta.

Vid de två lärosäten som saknar ett lärosätesövergripande tema, och som ur detta perspektiv har bredare verksamhet, talar man om nytta som ett långsiktigt perspektiv på verksamheten. Kunskapsframställning och kunskapspridning ses i sig som led i nyttiggörandet. Nyttiggörande kan här ta form av populärvetenskaplig publicering, deltagande i externa referensgrupper, öppna föreläsningar och liknande. Det kan också ta formen av traditionell akademisk verksamhet, genom att upptäckter för vilka man inte ser någon omedelbar praktisk tillämpning med tiden kan visa sig vara fundamentala för utvecklingen inom ett område.²⁴⁴ I det sistnämnda fallet är det dock svårt att se nyttiggörandet som något särskilt perspektiv som särskiljer sig från den generella verksamheten vid lärosätena.

Vid de två lärosäten där man har ett tekniskt eller innovationsinriktat tema för verksamheten, intar tillväxtorienterad nytta en mer framskjuten plats. Arbetet med nyttiggörande handlar då bland annat om att bedriva omfattande samverkan med olika typer av aktörer i samhället, och att orientera verksamheten utifrån deras behov och problematik. Nyttiggörande tar då formen av det mer klassiskt innovationsorienterade arbetet med immaterialrätt, företagsetableringar, uppdragsforskning, uppdragsutbildning och liknande.²⁴⁵ Sådant arbete, främst av de två förstnämnda typerna, förekommer också inom de övriga lärosätenas innovationskontor, men arbetet lyfts då inte fram som tongivande för lärosätets samlade verksamhet.

Verksamhetens arenor

Ett ytterligare perspektiv på lärosätets profil följer av de arenor som det verkar inom, mest framträdande genom den relativa betoningen på de regionala, nationella och internationella nivåerna. Man kan här redan inledningsvis notera att det rör sig om alla tre nivåerna, snarare än om någon enstaka av dem. Det finns inget lärosäte som inte verkar i det egna närområdet, eftersom alla befinner sig i ett lokalt och regionalt sammanhang. Det finns heller inget lärosäte som inte verkar på nationell nivå, eftersom alla statliga lärosäten har nationella uppdrag. Alla lärosäten agerar också i någon kapacitet på den internationella nivån, genom publiceringar i vetenskapliga tidskrifter, utbytesavtal inom utbildningsverksamheten, personalens deltagande i internationella nätverk och konferenser och dylikt. Det som skiljer sig åt mellan lärosätena är hur mycket de betonar arbetet på respektive nivå, på vilket sätt de betonar detta, och vilka delar av verksamheten som är fokuserade på vilka nivåer. Eftersom lärosätenas verksamhet i slutändan till största del bedrivs av enskilda forskare och lärare varierar betoningen på de olika arenorna beroende på enskilda miljöer, och till och med enskilda anställda. Vissa verksamheter vid ett lärosäte kan vara starkt regionalt orienterade, exempelvis lärarutbildningen till följd av behovet av platser för verksamhetsförlagd utbildning. Andra verksamheter kan ha en stark nationell orientering, exempelvis på grund av att man har en profil som är unik i landet. Åter andra miljöer kan vara starkt internationellt orienterade, genom att de exempelvis betonar internationella masterprogram eller har omfattande internationella samarbeten.²⁴⁶

Variationen inom lärosätena uppstår alltså i de strategiska perspektiven och i balansen mellan de faktiska verksamheterna. Vad gäller det förstnämnda finns en gemensam nämnare i att lärosätesrepresentanterna i första hand orienterar sig mot de regionala och internationella nivåerna. Den nationella nivån förekommer sparsamt i resonemangen, och med få konkreta exempel på verksamheter. Den internationella nivån lyfts i första hand i relation till den klassiskt akademiska verksamheten genom publiceringar i internationella tidskrifter, internationell studentrekrytering och olika typer av samarbetsavtal med utländska lärosäten. Den regionala nivån knyts till innovations- och samverkansarbete, och till olika typer av samhällsengagemang. Spännvidden är här tämligen betydande, och omfattar allt från deltagande i lokala stadsdelsarrangemang till långsiktiga mångmiljonsamarbeten med starka industriaktörer i regionen. Spännvidden i sig indikerar att lärosätena ser sig själva som aktiva krafter på den regionala arenan, där man utgör en del av den samlade samhällsbilden. På den internationella arenan är detta perspektiv inte särdeles tydligt förekommande, och man antar en mer avgränsad akademisk roll. Den nationella nivån diskuteras främst i relation till lärosätenas status som statliga myndigheter,

där man behöver tillgodose nationella uppdrag såsom kompetensförsörjning.²⁴⁷

En skillnad som uppstår i det strategiska perspektivet på respektive nivå gäller den betydelse som man anser att nivåerna i sig har för lärosätet. Detta är tämligen starkt kopplat till lärosätets storlek och placering. Uppsala universitet trycker på den starka kopplingen till regionen genom lärosätets roll i denna, men i mindre utsträckning på regionens betydelse för lärosätet. Den internationella nivån, och den internationella konkurrensen, återkommer dock hela tiden som bas för lärosätets strategiska vägval.²⁴⁸

Vid Luleå tekniska universitet, som har en stark förankring i den regionala industrin, har man i tämligen hög utsträckning flätat samman den interna organisationen med den regionala nivån genom näringslivsrepresentanter i beslutande organ, höga andelar personal med en fot i vardera miljön, näringslivsanknutna centrumbildningar och liknande. Samarbeten på den internationella nivån anges i första hand vara drivna på forskarnivå.²⁴⁹ En notering som här är värd att göra är att flera av Luleå tekniska universitets främsta regionala samarbetspartner också är aktörer med stark närvaro på nationell och internationell nivå, och samverkan blir således baserad på det regionala sammanhanget, men får återverkningar också på övriga nivåer.

Vid Karlstads universitet, som har omfattande samverkansavtal med de offentliga aktörerna på regional nivå, talar man om ett regionalt ansvar och att anlägga ett regionalt perspektiv. Det regionalt orienterade arbetet diskuteras även som en typ av bas som verksamheten kan utgå från vid expansion på den internationella nivån. Den internationella nivån utgör enligt denna linje också främst en miljö som lärosätet verkar i som en del av det internationella akademiska sammanhanget, och är föremål för lärosätets utvecklingsambitioner.²⁵⁰

Vid Högskolan i Halmstad, vars verksamhet har sin historiska bas i regionen, anges den regionala nivån vara betydelsefull för de professionsorienterade delar av verksamheten som utgör del av den historiska basen. Samtidigt poängteras att det finns få starka regionala aktörer att knyta an till, och lärosätet hämtar därmed kraft från en nivåöverskridande innovationsprofil där lärosätets KK-miljö är tongivande.²⁵¹

De styrande mekanismerna för lärosätenas arbete på olika nivåer tycks kopplade till några huvudfaktorer. En är lärosätets känslighet för enskilda inkomstkällor, eftersom verksamhet trots allt inte kan bedrivas utan finansiering. Själva närheten medför att ett lärosäte har en viss konkurrensfördel i det egna närområdet, och ju mindre lärosätet är, desto större andel av den totala finansieringen tenderar att vara kopplad till den regionala nivån. Det geografiska sätet är alltså betydelsefullt eftersom det avgör vilket när-område som man har möjlighet att upprätta band till. Lärosäten som befinner sig i regioner med starkare

näringsliv har möjlighet att bygga en starkare regional bas. Dock tycks den internationella nivån vara ytterst viktig för alla de studerade lärosätena – inget av dem har en självbild att det är eller ska vara begränsat till den regionala nivån. Inget av lärosätena ser heller den nationella nivån som den naturliga eller eftersträvade arenan. Snarare utgör den nationella nivån någon form av regleringsmässigt ankare och ramverk för verksamheten på de övre och undre nivåerna.

Det nationella styrsystemet

Lärosätets relation till statsmakterna talar lärosätesrepresentanterna genomgående om som myndighetsrollen; när lärosätet får uppdrag eller direktiv agerar man i linje med dessa. Detta är också nära kopplat till de monetära styrmedlen, som är tongivande för lärosätenas handlingsvägar. När inga direkta instruktioner ges, eller när det inte finns några finansiella incitament, är dock följsamheten mer begränsad. Man betonar då dialog och argumentation – om man håller med om att statsmakternas inriktningsangivelser pekar i en god riktning, så agerar man i enlighet med detta. I annat fall går man sin egen väg. Relationen till statsmakterna varierar också i viss mån beroende på vilka statliga aktörer man har kontakt med och hur väl koordinerade de är. Samsynen är inte alltid perfekt mellan olika departement, där de tenderar att prioritera sina egna respektive sakområden, och där arbetssätten också kan variera. Det sistnämnda innebär också en noterbar skillnad när lärosäten sorteras under andra departement än utbildningsdepartementet, där exempelvis näringsdepartementet tenderar att styra genom fler detaljuppdrag.²⁵²

Inställningen till långtgående styrning från statsmakternas sida varierar mellan lärosätesföreträdarna, där hälften menar att det finns alltför mycket sådan och hälften menar att det finns alltför lite. Detta är sannolikt kopplat till att man avser olika typer av styrning, eller åtminstone olika områden för den. Gemensamt är att man önskar större handlingsutrymme gällande fördelningen av de medel som lärosätena erhåller, där man menar att det nuvarande systemet präglas av alltför många ensidigt riktade satsningar. Nyckelordet är här ”ensidigt”, då uppdrag som fördelas efter diskussion ses i betydligt blidare ljus.²⁵³

Ovanstående anknyter också till förslag om att lärosätena ska kunna få någon sorts områdesbaserade uppdrag som avgränsas och definieras i dialog mellan regering och lärosäte. Det kan exempelvis vara i form av utvecklingskontrakt eller särskilda ansvar för vissa utbildningar. Svårigheterna med den befintliga sortens riktade satsningar anges vara att olika delar av landet har olika behov, vilket satsningarna sällan tar hänsyn till, och att de medför en ryckighet i finansieringen som gör det svårt att ta långsiktigt ansvar för verksamheten. I linje med detta lyfter också flera av lärosätesrepresentanterna behovet av en reform av resurstilldelningssystemet, med ökad flexibilitet som

tongivande karaktärsdrag. Det kan exempelvis röra rörlighet mellan verksamhetsgrenar, tillvaratagandet av tillväxtpotential och stärkta förutsättningar för tvärvetenskapligt arbete. Man efterfrågar också ofta en ökad andel basfinansiering, och att forskningsfinansiärernas styrande roll relativt sett minskar.²⁵⁴ På samma sätt är flera av lärosätetsföreträdarna kritiska till de omfattande utvärderings- och återrapporteringsapparater som har byggts upp, som man menar är kontraproduktiva och begränsande.²⁵⁵

Omvärldens perspektiv på högskolesektorn

För att få en inblick i lärosätets förhållande till sin omvärld (exkluderat andra lärosäten) har tre typer av betydelsefulla samverkanspartner härletts från lärosätets verksamhetsbeskrivningar: regionala aktörer, statliga aktörer och näringslivsaktörer. Som exempel har intervjuer gjorts med företrädare för Region Värmland, Skolverket och Boliden. Region Värmland bedriver i första hand samverkan med Karlstads universitet, men i viss mån även med Luleå tekniska universitet genom Bergsskolan i Filipstad.²⁵⁶ Boliden, genom verksamheten vid Rönnskär, bedriver i första hand samverkan med Luleå tekniska universitet – men bara i begränsad omfattning med andra lärosäten.²⁵⁷ Vid Skolverket bedriver man samverkan på bred front med de flesta lärosäten som har examensrätt inom lärarutbildning, inklusive de fyra lärosäten som ingår i denna studie – men i begränsad omfattning med Luleå tekniska universitet.²⁵⁸

Gemensamt för samtliga tre aktörer är, kanske föga förvånande, att deras perspektiv på samverkan styrs av egna verksamhetsmål och behov. Variationen i dessa är tämligen betydande för de olika aktörerna, vilket också får följd för hur deras samverkansaktiviteter ser ut. För Region Värmlands del beskrivs samverkan i första hand i form av regional utveckling.²⁵⁹ Från Skolverkets perspektiv är samverkan starkt kopplat till lärarutbildningen, och därtill kopplad forskningsverksamhet.²⁶⁰ Hos Boliden trycker man på lösningar av praktiska verksamhetsproblem.²⁶¹ För Bolidens och Region Värmlands del är samverkan i första hand koncentrerad till forskning, medan samverkan inom

utbildning beskrivs som mindre utvecklad – även om det finns ambitioner att stärka den.²⁶² Samtliga tre aktörer betonar att lärosätets geografiska placering är betydelsefull. Boliden och Region Värmland samverkar i första hand med lärosäten som befinner sig i närområdet medan Skolverket uttrycker en ambition om att sprida ut sina uppdrag bland lärosätena, för att på så vis stimulera uppbyggnad av kompetens och miljöer på många olika håll i landet.²⁶³

Utöver den geografiska placeringen trycker alla tre aktörer på betydelsen av att lärosäten har en gedigen förankring i närområdet. För Region Värmland och Boliden är detta inte särdeles förvånande, eftersom de själva – och deras respektive verksamhetsområden – utgör delar av närområdet.²⁶⁴ Hos Skolverket har man noterat att samarbetet med lärosätena tenderar att vara mer välfungerande i de fall då de har så kallade regionala utvecklingscentrum (RUC), dessa bygger på att man etablerar samverkansstrukturer inom skolområdet.²⁶⁵ Här lyfter man alltså betydelsen av en generell regional förankring hos lärosätena – kopplad till det område som omfattar aktörens verksamhet, snarare än till ett specifikt regionalt sammanhang.

De värden som lärosätena tillför till omvärldsaktörernas respektive verksamhet, såväl genom samverkansaktiviteter som genom lärosätets allmänna verksamhet, är i första hand kopplade till kunskapsutveckling, i viss mån till kompetensförsörjning, men också till olika typer av nätverk. Genomgående beskriver man lärosätets verksamhet som mycket betydelsefull för den egna verksamheten.²⁶⁶ Generellt menar man att lärosätets verksamhet väl motsvarar de egna förväntningarna på denna – samarbetena beskrivs som välfungerande, och lärosätena förmår i väsentlig utsträckning möta de behov man har.²⁶⁷

Det samlade intrycket är att de olika aktörernas perspektiv inte skiljer sig åt så mycket på principiell nivå, utan snarare på den praktiska nivån. Alla tre aktörerna trycker i första hand på lärosätets roller för att utveckla aktörernas verksamhet, och det är då verksamhetens specifika art som avgör vilka typer av värden man prioriterar.

7. Högskolan och det omgivande samhället

Den samlade bilden från undersökningen är en sektor som är föremål för tämligen starka externa tryck. Den strategiska positioneringen handlar i hög utsträckning om hur man kan förhålla sig mot dessa tryck på bästa sätt. Detta tar sig ett antal olika uttryck.

Tydligast syns det kanske i utbildningen, till viss del likartad vid alla de fyra studerade lärosätena, dock ändå med avsevärda variationer. Kärnan är en gemensam tonvikt på kompetensförsörjning i ett regionalt sammanhang, vilket exempelvis illustreras av hur lärosätenas alumner fördelar sig på arbetsmarknaden. Skola, vård och omsorg, offentlig förvaltning och dylika näringsgrenar är tongivande. Alumnerna befinner sig också i första hand kvar i lärosätets närområde, och det är där som lärosätena har sina starkaste fästen för studentrekrytering.

Det finns inte mycket som indikerar att de fyra studerade lärosätena skiljer sig från mängden i detta avseende: I tidigare undersökningar talas om att det betraktas som en nödvändighet för lärosätena i allmänhet att upprätthålla en gemensam uppsättning av professionsinriktade utbildningar, till exempel lärar- och sjuksköterskeprogram, för att säkra utbildningsverksamhetens finansiering. Vad gäller utbildningarnas regionala förankring kan man också på sektorsövergripande nivå se att en majoritet av alumnerna stannar i sitt lärosätes direkta närområden.

Det gemensamma basutbudet av utbildningar och den regionala förankringen är inte heller oberoende av varandra. I varje region utgör kommunerna och landsingen några av de största arbetsgivarna. Lärosätenas ”regionala oligopol” – tillsammans med omvärldens syn på betydelsen av den geografiska närheten till ett lärosäte – är starka drivkrafter för orientering av utbudet i en sådan riktning. I lärosätenas uppdrag ingår att utbilda för studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Båda dessa uppdrag förefaller tämligen regionalt orienterade. Detta blir i sin tur självförstärkande, genom att en orientering mot regionala utbildningsbehov också skapar ett beroende av regionala samarbeten, exempelvis kring platser för verksamhetsförlagd utbildning. Man kan heller inte förbise finansieringssystemets roll, genom att lärosätena blir beroende av ”säkra kort” för att kunna trygga utbildningsverksamhetens stabilitet och omfattning.

Ambitionen att upprätthålla så kallade kompletta

akademiska miljöer, med bas i både utbildning och forskning, medför att effekterna inte blir begränsade till utbildningsverksamheten. Lärosätenas likheter inom utbildningsverksamheten medför en kraft som i viss mån kan styra i samma riktning för forskningsverksamheten. Samtidigt är de faktorer som påverkar forskningsverksamhetens inriktning betydligt fler. Dessa faktorer är ofta kopplade till omgivningens samverkanspartner, forskningsfinansiärer, uppdrag och liknande.

I lärosätenas strategiska positionering talar man om att, på ett eller annat sätt, bygga på och utveckla de befintliga styrkorna snarare än att leda utvecklingen i helt nya riktningar. Man förhåller sig i första hand till de behov som finns hos, och de förutsättningar som ges av, olika typer av uppdragsgivare och finansiärer. Oavsett om de är den regionala industrin, Vetenskapsrådet, KK-stiftelsen eller regeringen. Hos de olika typerna av uppdragsgivare ligger därmed mycket av det strategiska imperativet för sektorn. Finansiärerna agerar styrande för forskningsverksamhetens inriktning, aktörerna i det regionala närområdet styr till avsevärd del – direkt eller indirekt – utbildningsverksamhetens sammansättning och statsmakterna styr lärosätenas övergripande ramar. Lärosätena förhåller sig i hög utsträckning till detta genom olika typer av anpassningar, exempelvis med motiveringen att säkra externa medel eller visa handlingskraft för statsmakterna inför kommande anslagsfördelningar. Samverkansarbetet är också starkt sammankopplat med sådana ambitioner, och knyts ofta till finansiella arrangemang i termer av uppdragsforskning, uppdragsutbildning, industridoktorander och liknande.

På detta vis präglas lärosätenas profileringsarbete till avsevärd del av intäktsmaximering utifrån lärosätets befintliga kontext, och av en avvaktande hållning där man inväntar initiativ från andra håll – inte minst statsmakternas – för att avgöra nästa steg. Det bör dock även poängteras att detta inte är en helt självvald väg, eftersom det också finns starka institutionella imperativ som begränsar lärosätenas handlingsutrymme. Inte minst är dessa kopplade till myndighetsrollen, lärosätenas verksamhet omgärdas av återrapporteringskrav, statliga utvärderingssystem och detaljerade regelverk för allt från hur och med vem avtal får träffas till hur olika typer av medel får

användas. Talande i relation till detta är att önskemålen om förändringar av styrsystemet i hög grad är inriktade på ökad flexibilitet och mer dialogbaserade uppdrag.

Ett jämförelsevis litet utrymme får de egna strategiska prioriteringarna av investeringar och utvecklingsarbeten i egenvalda riktningar. Sådana förekommer, och ibland också i väsentlig omfattning, men de tenderar då att vara kopplade till ökad anpassning mot olika typer av externt orienterade initiativ – exempelvis KK-miljöer eller strategiska forskningsområden. Lärosätena verkar på detta sätt arbeta mindre med egen, aktiv styrning och mer med att ”manövrera båten på bästa möjliga sätt i floden som de befinner sig i”. Strömmarna bestämmer den övergripande riktningen, men man kan ändå välja vilken av dem man ska följa, och samtidigt försöka undvika att stöta emot alltför många stenar på vägen.

Trots olikheterna mellan de studerade lärosätena framträder en bild av en relativt homogen sektor. Delvis är det en följd av den relativa likriktningen i de styrande förutsättningarna, det gemensamma styrsystemet och de överväganden som vägleder lärosätenas strategiska positioneringar. Ändå genereras olika verksamhetsinriktningar i praktiken, som också medför en typ av övergripande profilering: vissa lärosäten betonar forskning mer än andra och vissa är betydligt bredare i omfånget av ämnesområden än andra. Dessutom är vissa lärosäten, vilket inte är oväsentligt, betydligt större än andra.

Några av dessa skiljelinjer hänger tätt samman. De större lärosätena är mer forskningsinriktade och de minsta bland de mest utbildningsinriktade. Större lärosäten verkar också i högre utsträckning, och på bredare front, på de nationella och internationella arenorna. Inte nödvändigtvis för att de har orienterat verksamheten i den riktningen, utan helt enkelt eftersom det finns mer verksamhet som kan agera på dessa arenor. Lärosätena kan anamma olika typer av praktiska, ämnesmässiga eller tematiska profiler – och gör också detta på många håll. Således genomförs satsningar på datavetenskap och tjänsteforskning vid Karlstads universitet, samtidigt som stora delar av verksamheten också är knuten till lärarutbildning. Vid Luleå tekniska universitet har man anammat en teknisk profil som även inkluderar vissa samhällsvetenskapliga ämnen, och vid Högskolan i Halmstad har man på samma sätt antagit ett lärosätesövergripande innovationsperspektiv. Även om sådana typer av inriktningar inte alltid är utformade utifrån oberoende visioner har de kännbara effekter på verksamhetsutfallet från lärosätena. De gemensamma dragen, såsom den sektorsövergripande fokuseringen på regionalt orienterad utbildning inom vård- och skolområdena, är således inte alls allenaordade. Lärosätenas respektive profiler genererar särskilda tyngdpunkter vid sidan av de gemensamma kärnorna, och dessa har tveklöst betydelse för lärosätenas omgivning. Här

finns också något av en paradox. De likriktade mekanismer som hänger samman med de gemensamma perspektiven på strategisk positionering medför också att lärosätenas faktiska verksamheter, utanför de gemensamma områdena, blir svårkategoriserade. Efter som varje lärosäte påverkas av tryck från den egna omgivningen, och varje omgivning har egna unika förutsättningar, får också varje lärosätes verksamhet på detta sätt en unik prägel.

Talande är att inget av de befintliga kategoriseringssystemen för lärosätesprofiler tycks träffa helt rätt – till viss del är detta förståeligt, givet att sådana kategoriseringssystem utgör abstraktioner och förenklingar av en komplex verklighet. Men det sätter möjligen fingret på att profileringsprocesserna i den svenska högskolesektorn tenderar att vara i viss mån vildvuxna. Samtidigt som lärosätena intar mer eller mindre konservativa positioner i förhållande till den egna profileringen finns ingen gemensam förståelse i sektorn för vad profilering ska innebära eller hur ansvarsområdena ska fördelas. Det medför att lärosätena ändå i viss mån utvecklas i linjer som skapar en spretig bild av den samlade sektorn.

Som en avslutande reflektion kan man fråga sig om detta resultat är förvånande och om det är beklagansvärt – är det ett problem att svenska lärosäten är relativt reaktiva? I en mening är det oundvikligt – svenska arbetsmarknader och utbildningsmarknader är påfallande lokala, och den nationella utbildningsrekryteringen är begränsad till några få specialutbildningar. Svenska lärosäten ligger ofta långt från varandra rent geografiskt, och det kan finnas behov av breda utbildnings- och forskningsprofiler i ett glest befolkat land. Samtidigt kan man konstatera att det sannolikt är ineffektivt att inte ens överväga en tydligare modell för profilering och arbetsfördelning. Dagens system bygger nämligen på en hög grad av ”lokalisering” av svensk högre utbildning och forskning. Utbildningen är ett exempel, med många och ofta små utbildningsmiljöer som lever sida vid sida, med i huvudsak lokala avnämningstrenden. Anmärkningsvärt nog tycks dessutom äldre lärosäten mer lokala i sin utbildningsverksamhet än nyare, om än detta också kan vara kopplat till att de generellt ligger närmare eller i storstadsområdena. Forskningen är alltmer uppbyggd kring ett växelspel mellan internt finansierade tjänster (sällan eller aldrig heltidsfinansierade från lärosätena) och externa finansieringsmöjligheter som stödjer och kompletterar dessa lärosätesåtaganden. Samverkansuppgiften, slutligen, har ännu så länge tolkats försiktigt, med påfallande stora likheter mellan hur lärosäten tänker och agerar kring samverkan.

De relativt likartade tendenserna i utbildningen, kombinerat med ett förhållandevis stort beroende av omvärlden, bidrar till en viss likformighet – i första hand för utbildningsverksamheten. En ytterligare konsekvens av denna hämmade profilering är att lärosätena, i sina strategiska överväganden, ser stats-

makterna och finansierarna som åtminstone delvis ansvariga för profileringsarbetet – ansvaret rör sig med andra ord ganska fritt. Det verkar saknas en tydlig modell för strategisk ledning och styrning av det svenska högskolesystemet som helhet.

En intressant fråga som väcks av lärosätenas positioneringsarbete gäller den andra sidan av myntet – nämligen de positioner som lärosätena kan eller skulle behöva inta. Givet variationen av förväntningar på sektorn, vilka typer av uppdrag och roller finns det att fylla, från vilka källor kommer de och på vilka villkor kan de uppfyllas? Och därutöver – hur förhåller sig dessa typer av uppdrag gentemot varandra? Är det alls möjligt för lärosätena att uppfylla dem alla, och i så fall på vilka villkor?

Dessa frågor anknyter också till styrningen av sektorn. På detta tema finns flera intressanta frågor som inte har varit föremål för vidare uppmärksamhet inom ramen för denna studie. Den ena gäller myndighets-

rollen och dess påverkan på lärosätenas strategiska handlingsutrymme och statsmakternas styrning. Hur mycket av lärosätenas perspektiv på strategisk positionering är egentligen en följd av institutionella begränsningar i styrsystemet, och hur mycket av det är kopplat till andra faktorer – däribland egna förväntningar och styrningsideal? En annan fråga rör lärosätenas interna organisationer. I denna studie har lärosätena behandlats som mer eller mindre enhetliga aktörer, men varje organisation utgör också en samling av en lång rad olika delaktörer på olika nivåer – från centrala ledningsfunktioner till fakulteter, institutioner, ämnen, enskilda lärare och forskare. Därutöver finns också centrumbildningar, forskargrupper och liknande som spänner över många av gränserna, och som har egna intressen. Hur påverkar ett lärosätes interna organisation och sammanhållning dess strategiska utrymme?

8. Bilaga

FOTNOTER

1. Geschwind, L. & Forsberg, E. *Forskning om högre utbildning – aktörer, miljöer och teman*. Stockholm: Vetenskapsrådet. 2015. s. 11
2. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). *Har Sveriges universitet och högskolor de styrelser de förtjänar?* Stockholm: IVA. 2015. s. 5
3. Benner, M. ”Samhällsvetenskapen – forskningspolitikens förlorare?”. *Statsvetenskaplig tidskrift*. Vol. 112. Nr. 5. 2010. s. 232
4. Sörlin, S. *Universiteten som drivkrafter: Globalisering, kunskapspolitik och den nya intellektuella geografin*. Stockholm: SNS Förlag. 1996. s. 13
5. Benner, M. Deiacio, E. & Edqvist, O. *Forskning, innovation och samhälle – ett sammanflätat system i snabb omvandling*. Stockholm: IVA. 2007. s. 10
6. Öquist, G. & Benner, M. *Fostering breakthrough research: A comparative study*. Stockholm: Kungl. Vetenskapsakademien. 2012. s. 23
7. RiR 2012:4. s. 58
8. Universitetskanslersämbetet. *Universitet och högskolor – årsrapport 2015*. Rapport 2015:8. s. 109. Ett undantag utgörs av Sveriges lantbruksuniversitet, som även har ett mindre anslag för fortlöpande miljöanalys.
9. Se resonemang om förhållandet mellan intern (intrinsic) och extern (extrinsic) motivation i exempelvis: Frey, B.S. Homberg, F. & Osterloh, M. (2013). ”Organizational Control Systems and Pay-for-Performance in the Public Service”. *Organization Studies*. Vol. 34. No. 7. s. 952f
10. Eller, i några fall, genom deras avtal med statsmakterna. På grund av de privata lärosätenas speciella förutsättningar ingår de dock som regel inte i jämförelserna som sker inom ramen för denna undersökning, då det annars introducerar ytterligare ett lager av komplexitet som försvårar överskådligheten.
11. Prop. 2015/16:1 Utgiftsområde 16. s. 207
12. Se användning av motsvarande indelning i exempelvis: Geschwind, L. & Forsberg, E. *Forskning om högre utbildning – aktörer, miljöer och teman*. Stockholm: Vetenskapsrådet. 2015. 67ff, RiR 2011:2. s. 34 och Universitetskanslersämbetet. *Universitet och högskolor – årsrapport 2015*. Rapport 2015:8. s. 113
13. Se, gällande det sistnämnda, exempelvis resonemanget om generaliserbarhet hos kvalitativa resultat (ibland benämnt ”överförbarhet”) i: Alvesson, M. & Skoldberg, K. *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur. 2008. s. 52ff
14. Se resonemang om sådan användning av nätverksanalys i: Hjern, B. *Policy-analys, organisation och organisering*. Högskolan Dalarna. Reports in the T&S Working Papers Series. Rapport nr. 2000:1. s. 20
15. Universitetskanslersämbetet. *Universitet och högskolor – årsrapport 2015*. Rapport 2015:8. s. 109ff
16. RiR 2011:3. s. 13
17. Universitetskanslersämbetet. a.a. s. 124f
18. Närmare bestämt sker indelningen mellan utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå, med utgångspunkt i de statliga anslagen – se närmare beskrivning i exempelvis: RiR 2011:21 s. 18
19. Universitetskanslersämbetet. a.a. s. 109f

20. RiR 2011:21 s. 71
21. Universitetskanslersämbetet. a.a. s. 122f
22. De fem lärosäten med störst intäkter under 2015 var Lunds universitet, Uppsala universitet, Karolinska institutet, Göteborgs universitet samt Stockholms universitet i fallande ordning. Statistik sammanställd från Universitetskanslersämbetets NU-statistikdatabas: <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/ekonomi.html> (2016-04-14)
23. SOU 2015:70. s. 90f
24. Karlsson, S. *Villkor för forskarutbildning på nya högskolor*. <https://sigbrittkarlsson.wordpress.com/2014/01/13/villkor-for-forskarutbildning-pa-nya-hogskolor/> (2016-06-08)
25. Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/ekonomi.html> (2016-04-14)
26. Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/ekonomi.html> (2016-04-14)
27. SOU 2015:70 s. 115
28. RiR 2012:4 . s. 35f
29. Benner, M. Stensaker, B. & Unemar-Öst, I. *Universitets- och högskolepolitiken: Avsikter och konsekvenser för de nya lärosätena*. 2010. s. 38ff
30. Gidlund, J. ”Rektorn och de andra.” *Statsvetenskaplig tidskrift*. Vol. 112. Nr. 5. 2010. s. 195
31. Öquist, G. & Benner, M. a.a. s. 32
32. RiR 2011:21. s. 39
33. Gidlund, J. a.a. s. 199
34. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). *Vem ska göra vad? En studie av kopplingen mellan forskning och utbildning*. Stockholm: IVA. 2012. s. 9
35. RiR 2012:4. s. 44f
36. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). *Det framtida högskolelandskapet*. Stockholm: SUHF. 2007. s. 12
37. Deiacco, E. Broström, A. & Geschwind, L. *Högskola och region – ett trevande förhållande: Reflektioner över exemplet Västra Götalandsregionen*. Arbetsrapport 2007:61. Stockholm: SISTER. 2007. s. 9
38. Askling, B. ”Enhetlighet och/eller profilering i det svenska högskolelandskapet?”. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Vol. 17. Nr. 1–2. 2012. s. 14
39. Silander, C. Haake, U. & Lindberg, L. *Intern organisation och styrning av forskningens profilering och finansiering: En studie av svenska högskolor och nya universitet*. Stockholm: KK-stiftelsen. 2014. s. 18
40. Josefson, K. *Samtal med högskolerektorer och studenter om framtiden 2030*. Stockholm: SUHF. 2012. s. 4
41. Alexandersson, M. ”Profilering för olikhet och mångfald”. Alberius, L. & Söderholm, A. (red.). *Framtiden börjar nu: Utbildning och forskning i ett framtidsperspektiv, en antologi om den svenska högskolan 2030*. Stockholm: SUHF. 2013. s. 87f
42. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). *Det framtida högskolelandskapet*. Stockholm: SUHF. 2007. s. 2
43. Gidlund, J. a.a. s. 193ff
44. Benner, M. Deiacco, E. & Edqvist, O. *Forskning, innovation och samhälle – ett sammanflätat system i snabb omvandling*. Stockholm: IVA. 2007. s. 9f
45. Instruktioner för hur utbildningsvolymerna ska avräknas finns i regleringsbrevet för universitet och högskolor, bilaga 1. Detta innehåller dels en så kallad ”krysslista” som anger vilka utbildningsområden som varje lärosäte har rätt att avräkna volymerna inom, och dels en lista på volymtak per lärosäte som specifikt gäller de konstnärliga utbildningsområdena. Se exempelvis: Utbildningsdepartementet. *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende universitet och högskolor*. U2015/01913, 05184/UH. U2015/04976/UH (delvis). U2015/05895/SAM (delvis). U2015/05953/UH.
46. Se exempelvis resonemangen om detta i utredningen om högskolans utbildningsutbud,

- i relation till uppdraget att undersöka just utbildningsutbudet i relation till fortbildning och vidareutbildning. Diskussionen i utredningen landar i användandet av en typ av proxyvariabel i form av fristående kurser med deltidstudietakt där medianåldern hos deltagarna är mellan 35 och 65 år. Se: SOU 2015:70. s. 184f
47. Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik--uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan.html> (2016-04-14)
 48. Statistiska centralbyrån. *Universitet och högskolor: Genomströmning på grundnivå och avancerad nivå till och med 2013/14*. UF20 SM 1502. s. 19f
 49. Detta förhållande är också något av ett undantag snarare än norm ur ett internationellt perspektiv. Se närmare resonemang om detta i: SOU 2015:70 kap. 10.
 50. Högskoleverket. *Orsaker till studieavbrott*. Rapport 2010:23 R. s. 5
 51. Högskoleverket. a.a. s. 12ff, 29f
 52. Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik--uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/utbildning-pa-grundniva-och-avancerad-niva.html> (2016-04-14)
 53. Universitetskanslersämbetet. *Etableringen på arbetsmarknaden för högskoleutbildade 2013: Examinerade läsåren 2011/12, 2009/10 och 2007/08*. Rapport 2015:26. s. 58f
 54. Statistik beställd från statistiska centralbyrån, egen bearbetning.
 55. Statistik beställd från statistiska centralbyrån, egen bearbetning.
 56. Danell, R. *Starka forskare och starka forskningsmiljöer vid nya universitet och högskolor*. Stockholm: KK-stiftelsen. 2014. s. 1
 57. Vetenskapsrådet. *Svar på regeringsuppdrag U2016/01350/F*. 2016. s. 3
 58. Danell, R. a.a. s. 22
 59. Danell, R. a.a. s. 6
 60. Sandström, U. *Är forskning med svagt genomslag koncentrerad till vissa lärosäten?* Stockholm: KK-stiftelsen. 2015. s. 1, 15
 61. DAMVAD Analytics. *Forskningsperformance vid Sveriges universitet och högskolor*. KK-stiftelsen. 2016. s. 13f
 62. Deiacio, E. ”Profilerade europeiska universitet”. *Forskningspolitik*. Nr. 3–4. 2007. s. 32f. Referat av antologi: Bonaccorsi, A. & Daraio, C. (eds.) *Universities and Strategic Knowledge Creation – Specialization and Performance in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2007.
 63. DAMVAD Analytics. a.a. s. 16f
 64. DAMVAD Analytics. a.a. s. 15
 65. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). *Innovationskraft Sverige. Slutrapport*. Stockholm: IVA. 2013. s. 48
 66. SOU 2012:41. s. 53
 67. KK-Stiftelsen & Mälardalens högskola. *Näringslivet om forskningsklimatet*. 2012. s. 5
 68. Benner, M. & Sörlin, S. Samverkansuppgiften i ett historiskt och institutionellt perspektiv. Stockholm: Vinnova. 2015. VA 2015:02. s. 30
 69. Åström, T. Melin, G. Fridholm, T. Terrell, M. Stålfors, S. Årenman, E. Henningsson, K. Jondell Assbring, M. Danell, R. & Arnold, E. *Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället: Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser*. Stockholm: Vinnova. 2015. VA 2015:03. 90f
 70. Benner, M. & Sörlin, S. a.a. s. 33f
 71. Benner, M. & Sörlin, S. a.a. s. 26ff
 72. Åström, T. Melin, G. Fridholm, T. Terrell, M. Stålfors, S. Årenman, E. Henningsson, K. Jondell Assbring, M. Danell, R. & Arnold, E. a.a. s. 90f
 73. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). *Det framtida högskolelandskapet*. Stockholm: SUHF. 2007. s. 11
 74. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). a.a. s. 11f
 75. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). a.a. s. 13
 76. SOU 2007:81. s. 83f

77. Stensaker, B. & Benner, M. "Doomed to be Entrepreneurial: Institutional Transformation or Institutional Lock-Ins of 'New' Universities?". *Minerva*. Vol. 51. Iss. 4. 2013. s. 402ff
78. Åström, T. Melin, G. Fridholm, T. Terrell, M. Stålfors, S. Årenman, E. Henningsson, K. Jondell Assbring, M. Danell, R. & Arnold, E. a.a. s. 29f
79. SOU 2012:41. s. 59f
80. SOU 2012:41. s. 115f
81. Perez Vico, E. Hellström, T. Fernqvist, N. Hellsmark, H. & Molnar, S. *Universitets och högskolors samverkansmönster och dess effekter*. Stockholm: Vinnova. 2014. VA 2014:09. s. 11ff
82. Wize, E. Berg, M. Landgren, M. Schwaag Serger, S. Benner, M. & Perez Vico, E. *Evaluating the Role of HEIs' Interaction with Surrounding Society. Developmental Pilot in Sweden 2013–2016*. Stockholm: Vinnova. Vinnova Report VR 2016:09.
83. Karlstads universitet. *Historia i korthet*. <https://www.kau.se/om-universitetet/detta-ar-universitetet/historia-i-korthet> (2016-04-18)
84. Karlstads universitet. *Målbild – Karlstads universitet 2018*. Dnr C2014/374. s. 1
85. Ibid. Tre av dessa tillägg – psykologutbildning, juristutbildning och konstnärlig utbildning i musik – har lärosätet vid tidpunkten för rapportens publicering kunnat uppnå.
86. Karlstads universitet. *Nedläggning av programmet Vård- och stödsamordnare, VGPSY*. Dekanusbeslut HS 115/15. Dnr HS 2015/517.
87. Karlstads universitet. *Målbild – Karlstads universitet 2018*. Dnr C2014/374. s. 2
88. Karlstads universitet. *Strategisk plan för Karlstads universitet 2016–2018*. Dnr C2015/552. s. 1
89. Karlstads universitet. a.a. s. 4, 8
90. Karlstads universitet. a.a. s. 6, 8
91. Karlstads universitet. a.a. s. 6
92. Karlstads universitet. a.a. s. 2
93. Karlstads universitet. a.a. s. 5
94. Karlstads universitet. a.a. s. 6
95. Karlstads universitet. a.a. s. 7
96. Karlstads universitet. a.a. s. 2
97. Karlstads universitet. a.a. s. 4
98. Karlstads universitet. a.a. s. 5
99. Karlstads universitet. a.a. s. 6
100. Karlstads universitet. a.a. s. 2
101. Karlstads universitet. a.a. s. 5, 6
102. Karlstads universitet. a.a. s. 4
103. Karlstads universitet. a.a. s. 2
104. Karlstads universitet. *Årsredovisning 2015*. s. 6
105. Karlstads universitet. a.a. s. 29
106. Karlstads universitet. a.a. s. 27
107. Karlstads universitet. a.a. s. 29f
108. Karlstads universitet. a.a. s. 15
109. Karlstads universitet. a.a. s. 31
110. Karlstads universitet. a.a. s. 13f
111. Karlstads universitet. a.a. s. 27
112. Karlstads universitet. a.a. s. 33f
113. Karlstads universitet. a.a. s. 15
114. Karlstads universitet. a.a. s. 18
115. Karlstads universitet. a.a. s. 19f
116. Karlstads universitet. a.a. s. 22f
117. Statistik beställd från Statistiska centralbyrån, egen bearbetning.
118. Alumnstatistiken är sammanställd av beställda data från Statistiska centralbyrån, och avser examinerade 2012. Rekryteringsstatistiken är sammanställd från Universitetskanslersämbetets NU-statistikdatabas, och avser högskolenybörjare under höstterminen 2015. Statistiken

- avser därmed inte samma population, utan den senast tillgängliga tidpunkten i respektive databas. För sistnämnda data, se: Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/regional-rekrytering.html> (2016-05-08)
119. Karlstads universitet. a.a. s. 40
120. Karlstads universitet. a.a. s. 42
121. Elsevier på uppdrag av IVA
122. Elseviers engelskspråkiga definitioner används, och ämnena har därför inte översatts
123. Karlstads universitet. a.a. s. 46
124. Karlstads universitet. a.a. s. 48
125. Karlstads universitet. a.a. s. 49
126. Karlstads universitet. a.a. s. 50
127. Karlstads universitet. a.a. s. 5
128. Vinnova. *Medelsfördelningen i Pilot 1*. Dnr. 2014-06326, 2014-06327.
129. Karlstads universitet. a.a. s. 5
130. Karlstads universitet. a.a. s. 8
131. Karlstads universitet. a.a. s. 52
132. Vinnova. *Utvärdering av innovationskontor till Utbildningsdepartementets fördelning av medel till innovationskontor vid universitet och högskolor*. Dnr. 2014-06382. s. 12
133. Karlstads universitet. a.a. s. 53
134. Högskolan i Halmstad. *Högskolan i Halmstad – en kortfattad historik*. <http://hh.se/omhogskolan/historik.5362.html> (2016-04-18)
135. Högskolan i Halmstad. *Högskolan i Halmstad mot 2020*. Dnr. L 2013/131. s. 5
136. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 5
137. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 7
138. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 12
139. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 7
140. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 8
141. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 9
142. Ibid.
143. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 10
144. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 11
145. Ibid.
146. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 14
147. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 15
148. Högskolan i Halmstad. *Årsredovisning 2015*. s. 4
149. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 9
150. Denna ansvarar för att säkerställa kopplingen mellan utbildning och forskning, samt för långsiktiga strategiska prioriteringar rörande forskning och utbildning – för en närmare verksamhetsbeskrivning, se: Högskolan i Halmstad. *Forsknings- och utbildningsnämnd*. <http://hh.se/omhogskolan/ledningstyrningochorganisation/styrelsernamnderochrad/forskningsochutbildningsnamnd.65438857.html> (2016-04-27)
151. Högskolan i Halmstad. *Årsredovisning 2015*. s. 10
152. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 16
153. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 10f
154. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 12ff
155. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 16
156. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 14
157. Statistik beställd från Statistiska centralbyrån, egen bearbetning.
158. Alumnstatistiken är sammanställd av beställda data från Statistiska centralbyrån, och avser examinerade 2012. Rekryteringsstatistiken är sammanställd från Universitetskanslersämbetetets NU-statistikdatabas, och avser högskolenybörjare under höstterminen 2015. Statistiken avser därmed inte samma population, utan den senast tillgängliga tidpunkten i

- respektive databas. För sistnämnda data, se: Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/regional-rekrytering.html> (2016-05-08)
159. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 18ff
160. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 21
161. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 22
162. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 21
163. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 18
164. Högskolan i Halmstad. *ARC13: Assessment of Research and Coproduction. Reports from the assessment of all research at Halmstad University 2013*. s. 81
165. Högskolan i Halmstad. a.a. s. 45ff
166. Uppsala universitet. *Viktiga årtal i Uppsala universitets historia*. <http://www.uu.se/om-uu/historia/viktiga-artal/> (2016-04-23)
167. SOU 2015:92. s. 244
168. Uppsala universitet. *Mål och strategier för Uppsala universitet*. Dnr. UFV 2013/110. s. 3
169. Ibid.
170. Uppsala universitet. a.a. s. 4
171. Ibid.
172. Uppsala universitet. a.a. s. 7
173. Uppsala universitet. a.a. s. 6, 8
174. Uppsala universitet. a.a. s. 7
175. Uppsala universitet. a.a. s. 7
176. Uppsala universitet. a.a. s. 3
177. Ibid.
178. Ibid.
179. Uppsala universitet. a.a. s. 4
180. Uppsala universitet. a.a. s. 9
181. Uppsala universitet. a.a. s. 10
182. Uppsala universitet. *Årsredovisning 2015*. s. 5
183. Uppsala universitet. a.a. s. 9
184. Uppsala universitet. a.a. s. 17
185. Uppsala universitet. a.a. s. 11
186. Uppsala universitet. a.a. s. 56
187. Uppsala universitet. a.a. s. 13
188. Prop. 2008/09:50. s. 67
189. Uppsala universitet. a.a. s. 14
190. Uppsala universitet. a.a. s. 15f
191. Uppsala universitet. a.a. s. 24
192. Uppsala universitet. a.a. s. 22
193. Uppsala universitet. a.a. s. 27f
194. Uppsala universitet. a.a. s. 24
195. Uppsala universitet. a.a. s. 22
196. Statistik beställd från Statistiska centralbyrån, egen bearbetning.
197. Alumnstatistiken är sammanställd av beställda data från Statistiska centralbyrån, och avser examinerade 2012. Rekryteringsstatistiken är sammanställd från Universitetskanslersämbetets NU-statistikdatabas, och avser högskolenybörjare under höstterminen 2015. Statistiken avser därmed inte samma population, utan den senast tillgängliga tidpunkten i respektive databas. För sistnämnda data, se: Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/regional-rekrytering.html> (2016-05-08)
198. Uppsala universitet. a.a. s. 35f
199. Utbildningsdepartementet. *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende anslagen 2:64 och 2:65 inom utgiftsområde 16*. U2014/05731/UH. U2015/02697,04412,05052,05270/UH. U2015/05895/SAM (delvis) m.fl. s. 13
200. Uppsala universitet. a.a. s. 39
201. Uppsala universitet. a.a. s. 40

202. Luleå tekniska universitet. *Historik från 1971 och framåt*. <http://www.ltu.se/ltu/Organisation/LTU-historik> (2016-04-23)
203. Se exempelvis det korta resonemanget om just detta i: SOU 2015:70. s. 90
204. Luleå tekniska universitet. *Vision 2020*. s. 4
205. Ibid.
206. Ibid.
207. Ibid.
208. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 5
209. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 4
210. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 5
211. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 7f
212. Luleå tekniska universitet. *Årsredovisning 2015*. s. 4
213. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 11
214. Ibid.
215. Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. http://www.uka.se/nu_nyckeltal_undersidor/?struts.portlet.action=/nudev/urval (2016-05-07)
216. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 53
217. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 12
218. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 13
219. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 15ff
220. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 28f
221. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 31f
222. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 31
223. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 26
224. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 21
225. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 22
226. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 25
227. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 32
228. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 34f
229. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 27f
230. Statistik beställd från Statistiska centralbyrån, egen bearbetning.
231. Alumnstatistiken är sammanställd av beställda data från Statistiska centralbyrån, och avser examinerade 2012. Rekryteringsstatistiken är sammanställd från Universitetskanslersämbetets NU-statistikdatabas, och avser högskolenybörjare under höstterminen 2015. Statistiken avser därmed inte samma population, utan den senast tillgängliga tidpunkten i respektive databas. För sistnämnda data, se: Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen*. <http://www.uka.se/statistik-uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/regional-rekrytering.html> (2016-05-08)
232. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 18
233. Vinnova. *Medelsfördelningen i Pilot 1*. Dnr. 2014-06326, 2014-06327.
234. Vinnova. *Utvärdering av innovationskontor till Utbildningsdepartementets fördelning av medel till innovationskontor vid universitet och högskolor*. Dnr. 2014-06382. s. 12
235. Luleå tekniska universitet. a.a. s. 19
236. Intervjuer. 2016-04-28 (2) & 2016-05-10.
237. Intervjuer. 2016-04-18, 2016-04-28, 2016-04-29 & 2016-05-10.
238. Ibid.
239. Intervjuer. 2016-04-28 (1) & 2016-04-29.
240. Intervjuer. 2016-04-28 (2) & 2016-05-10.
241. Intervju. 2016-05-10.
242. Intervjuer. 2016-04-28, 2016-04-29, 2016-05-10.
243. Intervjuer. 2016-04-18, 2016-04-28, 2016-04-29 & 2016-05-10.
244. Intervjuer. 2016-04-18, 2016-04-28 (2) & 2016-05-10.
245. Intervjuer. 2016-04-28 (1) & 2016-04-29.

246. Intervjuer. 2016-04-18, 2016-04-28, 2016-04-29 & 2016-05-10.
247. Ibid.
248. Intervju. 2016-05-10.
249. Intervju. 2016-04-29.
250. Intervjuer. 2016-04-18 & 2016-04-28 (2).
251. Intervju. 2016-04-28 (1).
252. Intervjuer. 2016-04-28, 2016-04-29 & 2016-05-10.
253. Ibid.
254. Ibid.
255. Intervjuer. 2016-04-28 & 2016-05-10.
256. Intervju. 2016-04-28.
257. Intervju. 2016-05-13 (1).
258. Intervjuer. 2016-05-13 (2) & 2016-05-16.
259. Intervju 2016-04-27.
260. Intervjuer. 2016-05-13 (2) & 2016-05-16.
261. Intervju. 2016-05-13 (1).
262. Intervjuer. 2016-04-28 & 2016-05-13.
263. Intervjuer. 2016-04-28, 2016-05-13 (1) & 2016-05-16.
264. Intervjuer. 2016-04-28 & 2016-05-13 (1).
265. Intervju. 2016-05-16.
266. Intervjuer. 2016-04-28, 2016-05-13 (1), 2016-05-13 (2) & 2016-05-16.
267. Intervjuer. 2016-04-28, 2016-05-13 (1), 2016-05-13 (2) & 2016-05-16.

REFERENSER

- Alexandersson, Mikael. ”Profilering för olikhet och mångfald”. Alberius, Lars. & Söderholm, Anders. (red.). *Framtiden börjar nu: Utbildning och forskning i ett framtidsperspektiv, en antologi om den svenska högskolan 2030*. Stockholm: SUHF. 2013.
- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj. *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur. 2008.
- Askling, Berit. ”Enhetlighet och/eller profilering i det svenska högskolelandskapet?”. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Vol. 17. Nr. 1–2. 2012.
- Atkinson, Rowland & Flint, John. ”Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Research Strategies”. *Social Research Update*. Issue 33.
- Benner, Mats & Sörlin, Sverker. *Samverkansuppgiften i ett historiskt och institutionellt perspektiv*. Stockholm: Vinnova. 2015. VA 2015:02.
- Benner, Mats. ”Samhällsvetenskapen – forskningspolitikens förlorare?”. *Statsvetenskaplig tidskrift*. Vol. 112. Nr. 5. 2010
- Benner, Mats. Deiacco, Enrico & Edqvist, Olle. *Forskning, innovation och samhälle – ett sammanflätat system i snabb omvandling*. Stockholm: IVA. 2007
- Benner, Mats. Stensaker, Björn & Unemar-Öst, Ingrid. *Universitets- och högskolepolitiken: Ansikter och konsekvenser för de nya lärosätena*. 2010.
- DAMVAD Analytics. *Forskningsperformance vid Sveriges universitet och högskolor*. KK-stiftelsen. 2016.
- Danell, Rickard. *Starka forskare och starka forskningsmiljöer vid nya universitet och högskolor*. Stockholm: KK-stiftelsen. 2014.
- Deiacco, Enrico. ”Profilerade europeiska universitet”. *Forskningspolitik*. Nr. 3–4. 2007. Referat av antologi: Bonaccorsi, A. & Daraio, C. (eds.) *Universities and Strategic Knowledge Creation – Specialization and Performance in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2007.

Deiaco, Enrico. Broström, Anders & Geschwind, Lars. *Högskola och region – ett trevande förhållande: Reflektioner över exemplet Västra Götalandsregionen*. Arbetsrapport 2007:61. Stockholm: SISTER. 2007.

Frey, Bruno S. Homberg, Fabian & Osterloh, Margit. (2013). "Organizational Control Systems and Pay-for-Performance in the Public Service". *Organization Studies*. Vol. 34. No. 7.

Geschwind, Lars & Forsberg, Eva. *Forskning om högre utbildning – aktörer, miljöer och teman*. Stockholm: Vetenskapsrådet. 2015

Gidlund, Janerik. "Rektorn och de andra." *Statsvetenskaplig tidskrift*. Vol. 112. Nr. 5. 2010.

Hjern, Benny. *Policy-analys, organisation och organisering*. Högskolan Dalarna. Reports in the T&S Working Papers Series. Rapport nr. 2000:1.

Högskolan i Halmstad. *ARC13: Assessment of Research and Coproduction. Reports from the assessment of all research at Halmstad University 2013*.

Högskolan i Halmstad. *Forsknings- och utbildningsnämnd*. <http://hh.se/omhogskolan/ledningstyrningochorganisation/styrelsernamnderochrad/forskningsochutbildningsnamnd.65438857.html> (2016-04-27)

Högskolan i Halmstad. *Högskolan i Halmstad – en kortfattad historik*. <http://hh.se/omhogskolan/historik.5362.html> (2016-04-18)

Högskolan i Halmstad. *Högskolan i Halmstad mot 2020*. Dnr. L 2013/131.

Högskolan i Halmstad. *Årsredovisning 2015*.

Högskoleverket. *Orsaker till studieavbrott*. Rapport 2010:23 R.

Jacobsen, Dag Ingvar. & Thorsvik, Jan. *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund: Studentlitteratur. 2008.

Josefson, Kristina. *Samtal med högskolerektorer och studenter om framtiden 2030*. Stockholm: SUHF. 2012.

Karlsson, Sigbritt. *Villkor för forskarutbildning på nya högskolor*. <https://sigbrittkarlsson.wordpress.com/2014/01/13/villkor-for-forskarutbildning-pa-nya-hogskolor/> (2016-06-08)

Karlstads universitet. *Historia i korthet*. <https://www.kau.se/om-universitetet/detta-ar-universitetet/historia-i-korthet> (2016-04-18)

Karlstads universitet. *Målbild – Karlstads universitet 2018*. Dnr C2014/374.

Karlstads universitet. *Nedläggning av programmet Vård- och stödsamordnare, VGPSY*. Dekanusbeslut HS 115/15. Dnr HS 2015/517.

Karlstads universitet. *Strategisk plan för Karlstads universitet 2016–2018*. Dnr C2015/552.

Karlstads universitet. *Årsredovisning 2015*.

KK-Stiftelsen & Mälardalens högskola. *Näringslivet om forskningsklimatet*. 2012.

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). *Har Sveriges universitet och högskolor de styrelser de förtjänar?* Stockholm: IVA. 2015

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). *Innovationskraft Sverige. Slutrapport*. Stockholm: IVA. 2013.

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). *Vem ska göra vad? En studie av kopplingen mellan forskning och utbildning*. Stockholm: IVA. 2012.

Luleå tekniska universitet. *Historik från 1971 och framåt*. <http://www.ltu.se/ltu/Organisation/LTU-historik> (2016-04-23)

Luleå tekniska universitet. *Vision 2020*.

Luleå tekniska universitet. *Årsredovisning 2015*.

Perez Vico, Eugenia. Hellström, Tomas. Fernqvist, Niklas. Hellsmark, Hans. & Molnar, Stefan. *Universitets och högskolors samverkansmönster och dess effekter*. Stockholm: Vinnova. 2014. VA 2014:09.

Prop. 2008/09:50. *Ett lyft för forskning och innovation*.

Prop. 2015/16:1 Utgiftsområde 16. *Budgetpropositionen för 2016. Utbildning och universitetsforskning*.

RiR 2011:2. *Använder lärosätena resurserna effektivt? Effektivitet och produktivitet för universitet och högskolor*

RiR 2011:21. *Användningen av basanslaget för forskning och forskarutbildning*

- RiR 2011:3. *Oförbrukade forskningsbidrag vid universitet och högskolor*
- RiR 2012:4. *Att styra självständiga lärosäten*
- Sandström, Ulf. *Är forskning med svagt genomslag koncentrerad till vissa lärosäten?* Stockholm: KK-stiftelsen. 2015.
- Silander, Charlotte. Haake, Ulrika & Lindberg, Leif. *Intern organisation och styrning av forskningens profilering och finansiering: En studie av svenska högskolor och nya universitet.* Stockholm: KK-stiftelsen. 2014.
- SOU 2000:82. *Högskolans styrning – en utvärdering*
- SOU 2007:81. *Resurser för kvalitet*
- SOU 2012:41. *Innovationsstödjande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar*
- SOU 2015:70. *Högre utbildning under tjugo år*
- SOU 2015:92. *Utvecklad ledning av universitet och högskolor*
- Statistiska centralbyrån. *Universitet och högskolor: Genomströmning på grundnivå och avancerad nivå till och med 2013/14.* UF20 SM 1502.
- Stensaker, Bjørn & Benner, Mats. "Doomed to be Entrepreneurial: Institutional Transformation or Institutional Lock-Ins of 'New' Universities?". *Minerva*. Vol. 51. Iss. 4. 2013.
- Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). *Det framtida högskolelandskapet.* Stockholm: SUHF. 2007.
- Sörlin, Sverker. *Universiteten som drivkrafter: Globalisering, kunskapspolitik och den nya intellektuella geografin.* Stockholm: SNS Förlag. 1996
- Universitetskanslersämbetet. *Etableringen på arbetsmarknaden för högskoleutbildade 2013: Examinerade läsaren 2011/12, 2009/10 och 2007/08.* Rapport 2015:26.
- Universitetskanslersämbetet. *NU-statistikdatabasen.* <http://www.uka.se/statistik--uppfoljning/statistikdatabas-om-hogskolan/> (2016-04-14)
- Universitetskanslersämbetet. *Universitet och högskolor – årsrapport 2015.* Rapport 2015:8.
- Uppsala universitet. *Mål och strategier för Uppsala universitet.* Dnr. UFV 2013/110.
- Uppsala universitet. *Viktiga årtal i Uppsala universitets historia.* <http://www.uu.se/om-uu/historia/viktiga-artal/> (2016-04-23)
- Uppsala universitet. *Årsredovisning 2015.*
- Utbildningsdepartementet. *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende anslagen 2:64 och 2:65 inom utgiftsområde 16.* U2014/05731/UH. U2015/02697,04412,05052,05270/UH. U2015/05895/SAM (delvis) m.fl.
- Utbildningsdepartementet. *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende universitet och högskolor.* U2015/01913, 05184/UH. U2015/04976/UH (delvis). U2015/05895/SAM (delvis). U2015/05953/UH.
- Vetenskapsrådet. *Svar på regeringsuppdrag U2016/01350/F.* 2016.
- Vinnova. *Medelsfördelningen i Pilot 1.* Dnr. 2014-06326, 2014-06327.
- Vinnova. *Utvärdering av innovationskontor till Utbildningsdepartementets fördelning av medel till innovationskontor vid universitet och högskolor.* Dnr. 2014-06382.
- Vinnova. *Utvärdering av innovationskontor till Utbildningsdepartementets fördelning av medel till innovationskontor vid universitet och högskolor.* Dnr. 2014-06382. s. 12
- Wize, Emily. Berg, Mårten. Landgren, Maria. Schwaag Serger, Sylvia. Benner, Mats & Perez Vico, Eugenia. *Evaluating the Role of HEIs' Interaction with Surrounding Society. Developmental Pilot in Sweden 2013–2016.* Stockholm: Vinnova. Vinnova Report VR 2016:09.
- Åström, Tomas. Melin, Göran. Fridholm, Tobias. Terrell, Miriam. Stålfors, Sebastian. Årenman, Emma. Henningsson, Karolina. Jondell Assbring, Malin. Danell, Richard & Arnold, Erik. *Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället: Effekter av forsknings- och innovationsfinansiärers insatser.* Stockholm: Vinnova. 2015. VA 2015:03.
- Öquist, Gunnar & Benner, Mats. *Fostering breakthrough research: A comparative study.* Stockholm: Kungl. Vetenskapsakademien. 2012

INTERVJUER

Mikael Alexandersson. Rektor, Högskolan i Halmstad. 2016-04-28 (1).

Linn Andersson. Manager R&D/Environment, Boliden Rönnskär. 2016-05-13 (1).

Åsa Bergenheim. Rektor, Karlstads universitet. 2016-04-28 (2).

Daniel Gillberg. Planeringsdirektör, Uppsala universitet. 2016-05-10.

Dan Guttke. Planeringschef, Karlstads universitet. 2016-04-18.

Anders Olsson. Strateg forskning och innovation, Region Värmland. 2016-04-27.

Eva Åkesson. Rektor, Uppsala universitet. 2016-05-10.

Johan Sterte. Rektor, Luleå tekniska universitet. 2016-04-29.

Bengt Weidow. Undervisningsråd, Skolverket. 2016-05-13 (2).

Niclas Westin. Enhetschef, enheten för skolans organisation och ledning, Skolverket. 2016-05-16.

Intervjuguide

– Lärosätetsrepresentanter

Intervjuguiden tar upp de generella områden och frågeinriktningar som har utgjort de centrala nodpunkterna för intervjuerna, men eftersom de har bedrivits i semistrukturerad form har inte alla frågor ställts i nedanstående form eller ordning vid varje intervju. Samtalet har istället utvecklats dynamiskt i förhållande till den information som framkommer av varje svar, tills information motsvarande innehållet i de angivna frågeområdena – samt eventuella andra intressanta spår som har dykt upp under samtalet – har täckts in. I huvudsak gäller att frågor på den första hierarkiska nivån har ställts i någon form i alla intervjuer, medan frågor på övriga nivåer i listan har ställts vid behov av förtydliganden eller mer utvecklade svar.

- **Vilken plats vill lärosätet, ur ett ledningsperspektiv, ha i högskolelandskapet?**
 - Gällande:
 - Samverkan med omvärlden.
 - Någon särskild aktör (offentlighet, näringsliv, lärosäten...).
 - Någon särskild arena (regional, nationell, internationell...).
 - Nyttiggörande – tillväxtbefrämjande, samhällsorienterat.
 - Fördelning mellan verksamhetsgrenar.
 - Akademiska värden kontra samhälleliga värden.
 - Storleksmässig tillväxt.
 - Bredd kontra profilering.
 - Hur upplever ni att er strategiska positionering matchar mot andra förväntningar inom organisationen? Råder samsyn kring denna, eller finns det andra visioner?
 - Vilka förväntningar upplever ni att lärosätet möter från omgivningen?
 - Regionen, Näringslivet, Statsmakterna, Övriga sektorn...
 - Hur upplever ni generellt att rollfördelningen inom sektorn ser ut?
 - Storlek, Ålder
 - Geografisk placering
 - Breda kontra fackinriktade
 - Klassificering – Universitet kontra högskolor
- Upplever ni att er lärosäteskategori har gemensamma förutsättningar, eller varierar det mycket?
 - Vad är gemensamt?
 - Vad skiljer sig åt?
- Hur tror ni att lärosätet påverkar sin omvärld, ur ett samlat perspektiv?
 - Regionen, Nationen, Världen
 - Näringslivet, Offentligheten
 - Var ligger tonvikten?
- **Hur upplever ni er möjlighet att styra verksamheten i linje med era strategiska mål?**
 - Upplever ni några svårigheter eller strukturella hinder?
 - Vilket skulle ni säga är det främsta hindret?
 - Hur påverkar den statliga styrningen ert lärosäte?
 - Hur förhåller ni er gentemot särskilda satsningar?
 - Hur förhåller ni er gentemot allmänna inriktningsangivelser?
- **Avslutande frågor**
 - Känner ni att det finns någon betydelsefull fråga som vi inte har täckt in?
 - I uppdraget ingår också att undersöka hur omgivningen ser på universitets roll. Givet detta, finns det någon särskild aktör som du bedömer skulle vara särskilt relevant att tala med om detta?

Intervjuguide

– Omvärldsrepresentanter

Intervjuguiden tar upp de generella områden och frågeinriktningar som har utgjort de centrala nodpunkterna för intervjuerna, men eftersom de har bedrivits i semistrukturerad form har inte alla frågor ställts i nedanstående form eller ordning vid varje intervju. Samtalet har istället utvecklats dynamiskt i förhållande till den information som framkommer av varje svar, tills information motsvarande innehållet i de angivna frågeområdena – samt eventuella andra intressanta spår som har dykt upp under samtalet – har täckts in. I huvudsak gäller att frågor på den första hierarkiska nivån har ställts i någon form i alla intervjuer, medan frågor på övriga nivåer i listan har ställts vid behov av förtydliganden eller mer utvecklade svar.

- **Hur samverkar ni med lärosätet gällande forskningsverksamhet?**
 - I vilken form sker er samverkan?
 - Inom vilka områden sker den?
 - Hur betydelsefull är denna samverkan för er verksamhet?
 - Vilka praktiska effekter har era samverkansaktiviteter för er verksamhet?
- **Hur samverkar ni med lärosäte gällande utbildningsverksamhet?**
 - I vilken form sker er samverkan?
 - Inom vilka områden sker den?
 - Hur betydelsefull är denna samverkan för er verksamhet?
 - Vilka praktiska effekter har era samverkansaktiviteter för er verksamhet?
- **Vilken betydelse har lärosätet för er, utanför ramarna för er formella samverkan?**
 - I termer av forskningsresultat som uppkommer utanför era samverkansaktiviteter.
 - I termer av innovation och nyttiggörande; företagande, effekter av lärosätets samverkan med andra aktörer och dylikt.
 - I termer av kompetensförsörjning och kompetensutveckling.
 - I termer av andra typer av värden som ni kan se.
- **Hur upplever ni att lärosätets verksamhet matchar gentemot era förväntningar?**
 - Fyller lärosätet de behov ni har, som ett universitet kan fylla?
 - Om nej, vilka behov fyller det inte?
- **Finns det några andra lärosäten, utöver lärosätet, som är särskilt betydelsefulla för er verksamhet?**
 - Har olika lärosäten olika typer av betydelse eller roller för er verksamhet?
 - Om så, vilka typer av lärosäten skulle ni anse att tillhandahåller vilka typer av värden?
- **Hur ser ni allmänt på högskolesektorns betydelse för näringslivet?**
 - Vilka värden tillhandahåller den till näringslivet?
 - Vilka värden anser ni att den borde tillhandahålla?
- **Finns det någon betydelsefull fråga som ni anser att borde belysas, men som här inte har täckts in?**

KUNGL. INGENJÖRSVETENSKAPSAKADEMIEN